M. TERENTII VARRONIS DE LINGVA LATINA, ET DE VERBORVM ORIGINE AD CICERONEM LIBER QVARTVS.

1 QVEMADMODVM Vocabula eſſent īpoſita rebus in lingua latina, ſex libris exponere īſtitui. De his tres ante hūc feci, quos Septumio miſi, in quibus eſt de diſciplina, quā uocāt ἐτυμολογικήν. Quæ contra eā dicerentur, uolumine primo. quæ pro ea, ſecūdo. quæ de ea, tertio. In his ad te ſcribā, à quibus rebus uocabula īpoſita ſint in lingua latina, & ea, quæ ſunt ī cōſuetudine apud poetas, cū uniuſcuiuſq; uerbi naturæ ſint duæ, à qua re, & ī qua re uocabulū ſit īpoſitū. Itaq; à qua re ſit ptinacia cū q̄ritur, oñ ditur eſſe à pertēdēdo, ī qua re ſit īpoſitū dicatur, cū demōſtratur, in quo nō debet pertendi, & pertēdit pertinaciā eſſe. Quod in quo oporteat manere, ſi in eo perſtet, perſeuerātia ſit, priorē illā partem, ubi, cur, & unde ſint uerba ſcrutātur, Græci uocāt ἐτυμολογίαν, Illā alterā ἀναλογίαν, de q̄bus duabus rebus in his libris promiſcue dicā, ſed exilius de poſteriore. Quæ ideo ſunt obſcuriora, ꝙ neq; oīs impoſitio uerborū extat, qđ uetuſtas quaſdā deleuit, nec quæ extat, ſine mendo oīs īpoſita, nec quæ recte eſt īpoſita, cuncta manet. Multa .n. uerba literis cōmutatis ſunt īterpellata, neq; oīs origo eſt noſtræ linguæ è uernaculis uerbis. Et multa uerba aliud nūc oſtendūt, aliud ante ſignificabāt, ut hoſtis. Nā tū eo uerbo dicebāt peregrinū, q ſuis legibus uteretur, nūc aūt eū, quē tū dicebāt perduellem. In quo genere uerborū, aut caſu erit illuſtrius, unde uideri poſſit origo, inde repetā. Ita fieri oportere apparet, ꝙ recto caſu, quem dicimus īpos, obſcurius eſt à potētia, qua cū dicimus īpotētem, & eo obſcurius fit, ſi dicas poſtq̄ īpos. uidetur enī pos ſignificare potius pontem, q̄ potentem. Vetuſtas pauca nō deprauat, multa tollit. Quem puerū uidiſti formoſum, hūc uides deformē in ſenecta. Tertiū ſeculū nō uidet eū hominem, quem uidit primū. Quare illa, quæ iam maioribus noſtris ademit obliuio, fugitiua ſecuta ſedulitas Mutij & Bruti retrahere neq̄t. nō, ſi nō potuero īdagare, eo ero tardior, ſed uelocior, ideo ſi quiuero. nō mediocres .n. tenebræ in ſylua, ubi hæc captanda, neq; eo, quo peruenire uolumus, ſemitæ tritæ, neq; nō in tramitibus quædā obiecta, quæ euntem retinere poſſent. Quoniā uerborū nouorū & ueterū diſcordia oīs in cōſuetudine cōi, quot modis literarū cōmutatio ſit facta, q animaduerterit, ſcrutari facilius origines patietur uerborū. Reperiet enī eſſe cōmutata, ut ī ſuperioribus libris oſtendi maxime propter bis quaternas cāſ. Literarū .n. fit ademptione, aut additione, & propter earū attractionem, aut cōmutationem. Itē ſyllabarū productionem, quæ, quoniā in ſuperioribus libris, q cuiuſmodi eſſent exemplis ſatis demonſtraui, hinc cōmonēdū eſſe modo putaui. Nunc ſingulorū uerborū origines expediā, quorū quatuor explicandi gradus. Primus in quo etiā populus uenit, qs .n. nō uidet, unde aurifodinæ, etiā Viocurrus? Secūdus à quo grāmatica deſcendit antiqua, quæ oſtēdit quēadmodū, quodq; poeta finxerit uerbū, qđ cōfinxerit, qđ declinarit, hic parurudentum ſibilus, hic ī curuicerucū pecus, hic chlamyde clupeat brachiū. Tertius gradus, quo philoſophia aſcendens peruenit, atq; ea, quæ in cōſuetudine cōi eſſent aperire cœpit, ut à quo dictū eſſet oppidū, uicus uia. Quartus ubi eſt additus & initia regis, quo ſi nō perueniā, ſcientiā ad opinionem aucupabor, qđ etiā nōnunq̄ in ſalute noſtra facit, cum ægrotamus, medicus. Quod ſi ſummū gradū nō attigero, tamen ſecundū nō prætereibo. Quod nō ſolū ad Ariſtophanis lucernā, ſed etiā ad Cleanthis lucubraui, nolui præterire eos, q poetarū modo uerba ut ſignificant, expediunt. Nō .n. uidebatur cōſentaneū, me eo in uerbo, qđ finxiſſet Ennius, cām negligere, qđ ante rex latinus finxiſſet, cū poeticis multis uerbis magis delecter, q̄ utar. Antiquis & magis utar, q̄ delecter. An nō potius mea uerba illa, quæ hæreditate à Romulo uenerunt, quā quæ à poeta Liuio relicta? Igitur quoniam hæc ſunt tripartita uerba, quæ ſunt aut noſtra, aut aliena, aut obliuia. de noſtris dicā cur ſint, de alienis unde ſint, de obliuijs reliquā. Quorū partem cū ita inuenerim, ut opiner, ſcribā. In hoc libro dicā de uocabulis locorū & quæ in his ſunt. In ſecūdo de temporū & quæ in his ſiūt. In tertio de utraq; re à poetis cōprehenſa. Pythagoras ſamius ait oīum rerū initia eſſe bina, ut finitū & infinitū, bonū & malū, uitā & mortem, noctem & diem. Quare item duo ſtatus & motus, ꝙ ſtat, aut agitur corpus, ubi agitatur locus. dū agitatur tempus, qđ eſt ī agitatu actio. Quadripartitio magis ſic apparebit. corpus eſt ut curſor. locus ſtadiū quà currit. Tēpus hora, quà currit. Actio curſio. Quare fit, ut ideo oīa ferè ſint quadripartita, & ea æterna, ꝙ neq; unq̄ tempus, qn fuerit motus eius animi interuallū tempus. neq; motus ubi nō locus & corpus, ꝙ alterū eſt qđ mouetur, alterū ubi neq; is agitatus nō actio ibi. Igitur initiorum quadrigæ Locus & corpus, tempus & actio. Quare quatuor genera prima rerū, totidem uerborum eſt. horū .n. de his locis, & his rebus, quæ in his uidentur, in hoc libro ſummatim ponā. Sed quæ cognatio eius erit uerbi, quæ radices egerit extra fines ſuas, perſequemur. Sæpe .n. ad limitem arboris radices ſubuicini prodierunt ſegetes. Quare non cū de locis dicā, ſi ab agro ad agroſum hominem & agricolā peruenero, aberraro. Multa ſocietas uerborum. nec uinalia ſine uino expediri, nec curia calabra ſine calatione poteſt aperiri. Incipiam de locis ſub ipſius loci origine.

1 LOcus eſt ubi qđ locatū eſſe poteſt, ut nūc dicūt, collocatum ueteres id dicere ſolitos apparet apud Plautū. Filiā habeo grandem caſſam dote, atq; illocabilem, neq; eam queo locare cuiq̄, apud Enniū o terra trita, ubi Liberi fanum ī cuius muro locatui. Vbi quicq̄ cōſiſtit, Locus, ab eo præco dicatur locare, quoaduſq; id emit, quoad in aliquo cōſiſtit pretiū, inde Locariū, qđ datur in ſtabulo & taberna, ubi cōſiſtant. Sic loci muliēbres, ubi naſcendi initia cōſiſtunt. Loca ſecundū antiquā diuiſionem prima duo, terra & cælū. deinde particulatim utriuſq; multa. Cæli dicūtur loca ſupera, & ea deorū. Terræ loca infera, & ea hoīum, ut Aſia. Sic cælū dicitur modis duobus. nā & Aſia quæ nō Europa, in qua etiā Syria, dicitur prioris pars Aſiæ, in qua eſt Ionia ac prouincia noſtra Cilicia. Sic cælū dicitur duobus modis, & pars eius ſummū. ubi ſtellæ & id quod Pacuuius cū demonſtrat dicit. Hoc uide circū, ſupraq; quod cōplexu cōtinet terrā cui ſubiungit id, quod noſtri cælum memorant. A' qua bipartita diuiſione Lucretius ſuorū unius & uiginti librorū initiū fecit hoc, Aetheris & terræ genitabile quærere tēpus. Cælū dictū ſcribit Elius quod eſt cælatū. aut à cōtrario noīe cælatū quod apertū ē nō male, qđ poſterior multo potius à cælo, q̄ cælū à cælādo. Sed non minus illud alterū de cælando ab eo potuit dici, quod īterdiu cælatur, q̄ ꝙ noctu nō cælatur oīno. Ego magis puto à chao Cauū, & hinc cælū, quoniā ut dixi, hoc circū, ſupraq; quod cōplexu cōtinet terrā cauū cælū. Itaq; dicit Andromacha, noctiq; caua cæli ſigni tenentibus cōficis bigis, & Agamēnō ī altiſono cæli clypeo. Cauū .n. clypeū. Et Enni. item ad nationem cæli īgentes fornices. Quare ut à cauo Cauea, & Caulæ, & Cōuallis cauata uallis, & cauatæ cauitiōe, ut cauū ſi

ortũ, unde oĩa apud Heſiodũ a chao cauo cælũ. Terra dicta ab eo, ut ælius ſcribit, qđ teritur. Itaq; tera i augurũ libris ſcripta cũ .r. uno. Ab eo colonis locus cõis q̃ppe oppidũ relinq̃tur. Territoriũ qđ maxĩe teritur. hinc linteum, qđ teritur corpore Termentariũ, hic in meſſe Tritura, qđ cũ frumentũ teritur, & Triuolũ q teritur. hic fines agrorũ Termini, ꝙ hæ partes propter limitare iter maxĩe terũtur. Itaq; hoc cũ is i latio aliquot locis dicitur, ut apud Acciũ, nõ terminus, ſed termen. hoc græci τέρμα. Euãder .n. q uenit i palatiũ ẽ græcia arcas. Via ſiquidem iter, ꝙ ea uehendo teritur. Actus iter i agris. Iter iterũ, ꝙ agendo teritur etiã ambitus iter, ꝙ circũeundo teritur, nã ambitus circuitus, ab eo .xij. tabularũ iterpretes ambitũ parietis circuitũ eſſe deſcribunt. Igitur tera terra, ab eo poetæ appellarũt ſumma terræ. q̃ ſola teri pñt ſola terræ. Terra ut putant eadẽ & Humus. Ideo Ennius i terrã cadentis dicere cubitis pinſibant humũ, & ꝙ terra ſit humus, ideo Humatus, qđ mortuus terra ſit obrutus. Ab eo ꝙ romanus combuſtus, & in ſepulchrũ eius abiecta gleba nõ eſt, aut ſi os exceptũ eſt mortui ad familiã expurgandã, donec i purgãdo humo eſt optus, ut põtifices dicunt quoad ĩhumatus ſit, familia funeſta manet & dicitur Humilior, quæ ad humũ, ut Sabini & Lucani, aut declinato ab hoibus ut appulia & Latiũ utrũq;, ut Hetruria et thuſcia, qua regnũ fuit Latini. uniuerſus ager dictus Latiũ particulatim oppidis cognominatus, ut a præneſte præneſtinus, ab aricia aricinus, ut noſtri augures publice dixerunt. Agrorũ ſunt genera q̃nq;. Romanus. Gabinus. Peregrinus. Hoſticus. Incertus. Romanus dictus, unñ Roma ab Romulo. Gabinus ab oppido Gabijs. Peregrinus ager pacatus, q extra Romanũ & gabinũ, ꝙ uno mõ in his ſeruantur auſpicia. dictus pegrinus a pgendo .i. progrediendo, eo .n. ex agro romano primũ progrediebãtur, quocirca gabinus, quo ſiue pegrinus, ſed quos auſpicia hñt ſingularia ab reliquo diſcretus. Hoſticus dictus ab hoſtibus. Incertus is, q de his quatuor q ſit ignoratur. Ager dictus eſt i quã terrã q̃d agebant, & unñ q̃dem agebãt aliq̃d fructus cã, id græci dñt ἀγρόν, ut ager, ꝙ agi poterat. ſic qua agi actus eius finis minimus cõſtitutus i latitudinẽ pedes quatuor, fortaſſe an ab eo quatuor, ꝙ & quadrupes agitur i longitudinem pedes .c. & .xx. In quadratũ actus & latũ & longũ eſſet .c. xx. Multa antiq duodenario numero finierunt, ut .xij. decurijs actũ iugerũ dictũ iũctis duobus actibus quadratis. Centuria pria .c. iugeribus dicta. poſt duplicata retinuit nomen, ut tribus actibus multiplicatæ idem tenerent nomen, ut quo agebãt actus, ſic qua uehebantur Viæ dictæ, quo fructus cõuehebãt, uillæ quã ibant, ab itu iter appellarũt, qua id anguſte. Semita ut ſemiter dictũ. Ager cultus ab eo ꝙ ibi cũ terra ſemina coaleſcebant, ab eo icõſitus, incultuſq; primum ex agro plano fructus capiebãt. Cãpus dictus poſtea, q̃ proxĩa ſuperiora loca colere cœperunt, a colendo Colles appellarũt, quos agros nõ colebãt propter ſyluas, aut id genus ubi pecus poſſit paſci, & poſſidebãt ab uſu ſuo, Saltus nomiarunt, hæc græci νόμας, noſtri nemora. Ager, ꝙ uidebatur pecudum, ac pecuniæ eſſe fundamentum, Fundus dictus, aut ꝙ fundat quotãnis multa. Vineta ac Vineæ a uite multa. Vitis a uino. id a ui. hic Videmia, ꝙ eſt uini demia, aut uiti demia. Seges a ſatu .i. ſemine. Semen qđ plane id qđ ide, hic Seminaria. ſemẽtes. Item alia quæ ſegetes ferunt. Fruges a fruendo. Fructus ab ſpe ſpicæ, ubi & culmi, ꝙ i ſummo cãpo naſcuntur, & ſummum culmen. Vbi frumenta ſecta terãtur, & areſcãt, Area. propter horũ ſimilitudinem loca i urbe pura, areæ. a quo põt etiã Ara deum eſſe, ꝙ pura, niſi potius ab ardore, ad quem ut ſit, fit ara. a quo ipſa area nõ abeſt, ꝙ q areſacit ardor eſt ſolis. Ager reſtibilis, q reſtituitur, ac reſeritur quotãnis, cõtra q itermittitur a nouãdo Nonalis ager. Aruum & arationes ab arando, ab eo, ꝙ aratri uomer ſuſtollit ſulcos. quo ea terra iacta .i. proiecta, porca. Prata dicta ab eo, ꝙ ſine opere parata. Quod i agris quotannis rurſum facienda eadem, ut rurſus capias fructus. appellata Rura, diuidit i eos cum ſcribit Sulpi. Plebei rura largitur ad aream. Prædia dicta item, ut prædes a præſtando, ꝙ ea pignore data publicæ mãcupes fidem præſtent. Vbi nunc eſt Roma ſeptem mõtium demiſſior infimus, humilimus, ꝙ i mundo iſima humus Humor. hic itaq; ideo Lucilius. Terra abijt i nimbos, ĩbreſq;. Pacuuius. Terra exhalat aurã, atq; aurorã humidã humectã. hic ager Vligno ſus humidiſſimus hic Vdus Vuidus. hic Sudor q̃uis deorſum i terra umbra. Vñ ſummi põt Puteus, niſi potius qđ æoles dicebant ποταμόν. Sic potura a potu, nõ ut nunc. A puteis oppidum Puteoli, qđ ſint circa eum locum aquæ frigidæ et calidæ multæ, niſi a putore potius, ꝙ putidus ſit odoribus ſæpe ex ſulfure & alumine, extra oppida a puteis Puticuli, ꝙ ibi i puteis obruebãtur hoies, niſi potius ut Aelius ſcribit Puticulæ ꝙ puteſcebant ibi cadauera proiecta, q locus publicus ultra exq̃lias. Itaq; eũ Afranius puticulos i togata appellat, ꝙ ide ſuſpiciũt ppetuo lumen. Lacus lacuna magna, ubi aqua cõtineri põt. Palus paululum aquæ i altitudinem, & palã latius diffuſæ. Stagnum a græco, ꝙ nomen habet primã, hinc ad uillas rutundas ſtagna, ꝙ rutundum facillime continet, Anguli maxĩe laborant, Fluuius ꝙ fluat. Item flumen a quo lege prædiorũ urbanorũ ſcribit. Stillicidia fluuia, quæ ut ita fluãt, cadãtq;. Inter hæc hoc itereſt, ꝙ ſtillicidium, eo ꝙ ſtillatim cadat flumen, ꝙ fluat cõtinue. Amnis id flumen, qđ circuit aliq̃d. Nam ab ambitu amnis, ab hoc q circum alterutrum ambiant, Amternini appellati, ab eo q populum candidatus circumit, ambiet, q aliter facit indagabili ex ambitu cãm dicit. Itaq; tyberis amnis, ꝙ ambit martium cãpum & urbem. Oppidum interamne, dictum qđ iter amnes eſt cõſtitutum. Item Antẽnæ, qđ añ amnem, q iſluit i tyberim, qđ i bello male acceptum conſenuit Tyberis, qđ caput extra latium ſi idẽ nomen quoq; effluit i linguã noſtrã, nihil latinum, ut qđ oritur ex ſannio. Volturnus nihil ad latinã linguã, ad qđ proxĩum oppidum ab eo ſcđm mare Volturnum ad noſtrã latinum uocabulum, ut tyberinus, nã & colonia .n. noſtra uolturnus & deus tyberinus. Sed de tyberis noie anceps ẽ hiſtoria, Nã & ſuum hetruria, & latium ſuum eſſe credit, ꝙ fuerunt, q a tyberi uicino Regulo ueiẽtum dixerit appellatum Tebrim. Sunt q tyberim priſcum nomen latinum Albulam uocitatum literis tradiderũt, poſterius pp Tyberinum regem latinorum mutatum, qđ ibi iterierit. Nã hoc eius ut tradunt, ſepulchrum. Vt oĩs natura i cælum & i terrã diuiſa eſt, ſic cælum i regiones. Terra i Aſiã, Europã. Aſia .n. iacet ad meridiem & auſtrum. Europa ad ſeptentriones & aquilonem. Aſia dicta a nympha. a qua & Iapeto trahitur Prometheus. Europa ab Europa Agenoris filia, quã ex phœnice Mallius ſcribit taurum exportaſſe quorum egregiã imaginem ex ære Pythagoras Tarenti fecit. Europæ loca multæ icolunt nationes. ea fere noiata aut trãſlatitio noie, aut ab hoibus. Sunt & noia ab tot mõtibus quos poſtea urbs muris cõprehendit. E qs Capitolium dictum, ꝙ hic cum fundamenta foderentur ædis Iouis caput hois inuentum dicitur. hic mons ante Tarpeius dictus a uirgine ueſtali Tarpeia, quæ ibi a ſabinis necata armis & ſepulta, eius nominis monimentum relictum, quod etiam nunc eius rupes Tarpeium appellatur ſaxum. hunc antea montem Saturnium appellatum prodiderunt. & ab eo late ſaturniam terram, ut etiam Ennius appellat antiquum oppidum in hac fuiſſe ſaturnia ſcribit, eius ueſtigia etiam nunc manent tria, quod ſaturni fanum i faucibus, quod Saturnia porta quã Iunius ſcribit ibi quã nunc uocãt Pãdanã, ꝙ poſt ædem Saturni i

ædificiorum

ædificiorũ legibus pariẽtes poſticũ muri ſunt ſcripti. Auẽtinũ aliquot de cauſis dicũt. Næuius ab auibus, ꝙ eò ſe ab tyberi ferrent aues. Alij à rege auentino albano, ꝙ ibi ſit ſepultus. Alij Auentinũ ab aduentu hoĩum, ꝙ cõe latinorũ ibi Dianæ templum ſit cõſtitutum. Ego maxime puto ab aduectu. Nã olim paludibus mons erat ab reliq̃s diſcluſus. itaq; eò ex urbe uia qui aduehebãtur ratibus, quadrantem ſoluebant. cuius ueſtigia, ꝙ qua tum itur uelabrum, & unde aſcendebant ad Rumã noua uia locus ſacellum. Labrũ. Velabrũ à uehendo, uelaturã facere etiã nunc dicuntur, qui id mercede faciunt. Merces dicitur à merendo & ære. hic uecturæ, quas ſoluebant hi, q̃ ratibus tranſibant. Quadrãs, ab eo. Lucilius ſcripſit quadrãtis ratici. Reliqua urbis loca olim diſcreta cũ argeorum ſacraria i ſeptem, & .xx. partes urbis loca ſint diſpoſita. Argeos dictos putant à pricipibus, q̃ cum Hercule argiuo uenere Romã, & in Saturnia ſubſederunt, è q̃s prima eſt ſcripta regio ſuburbana, ſecunda exquilina, tertia collina, quarta palatina. In ſuburbanæ regionis parte princeps eſt Cælius mons à Cælio uibenno thuſco duce nobili, q̃ cũ ſua manu dicitur Romulo ueniſſe auxilio cõtra Latinũ regem. hic poſt Cælij obitum, ꝙ nimis munita loca tenerent, neq; ſine ſuſpiciõe eſſent, deducti dicuntur i planum, ab eis dictus Vicus thuſcus, & ideo ibi Vortũnum ſtare, ꝙ is deus Hetruriæ pricęps de Cælianis, q̃a ſuſpicione liberi eſſent, traductos uolunt in eũ locũ, qui uocatur Cæliolus. cũ Cælio cõiunctum Carinæ, ſed iter eas quem locũ Cenoriẽſem appellatum apparet, ꝙ primæ religionis quartum ſacrariũ ſcriptum ſic eſt. Ceroliensis quatricęps circa mineruiũ, qua in cælio monte itur, i tabernola eſt. Ceroliensis à carinarũ iunctu dictus. Carinæ poſtea Cerionia, ꝙ hinc oritur caput ſacræ uiæ ab ſtreniæ ſacello, quæ ptinet in arcæ, qua ſacra quotquot menſibus feruntur i arcem, & p̃ quã augures ex arce profecti ſolent iaugurare. huius ſacræ uiæ pars hæc ſola uulgo nota, quæ eſt à foro eunti primore cliuo. Eidẽ regioni attributa Subura, ꝙ ſub muro terreo carinarũ, i eo eſt argeorũ ſacellũ ſextum. Subura Iunius ſcribit ab eo, ꝙ fuerit ſub antiqua urbe, cui teſtimonio põt eſſe, ꝙ ſubeſt & loco q̃ Terreus murus uocatur. ſed ego à pago potius ſuccuſano dictã puto Succuſam. nunc ſcribitur tertia litera. c. non. b. Pagus ſuccuſanus, ꝙ ſuccurrit carinis. Secũdæ regionis exq̃linæ. alij has ſcripſerunt ab excubijs regis dictas, alij ab eo, ꝙ excultæ à rege Tullo eſſent. huic origini magis cõcinunt luci uicini, ꝙ ibi lucus fagutalis & lariũ. Querquetulanũ ſacellũ, & lucus Martis, & Iunonis Lucinæ, quorũ anguſti fines. nõ mirum. iãdiu eni late auaritia nunc eſt. Exquiliæ duo montes habiti, ꝙ pars Ciſpeus mons ſuo antiquo noie etiã nũc in ſacris appellatur. In ſacris argeorũ ſcriptũ eſt ſic. Oppius mons pricęps exquilinum lucum fagutalẽ ſiniſtra quæ ſub mœrũ eſt. Oppius mons Terticępſos lucum exq̃linum dexterior uia in tabernola eſt, Oppius mons quadricępſos lucũ exq̃linum uiã dexteriorẽ in ſingulis eſt. Septimus mons q̃nticępſos lucũ poetilium, ex quibus eſt. Ciſpius mons ſexticęps apud ædem Iunonis lucinæ, ubi æditumus habere ſolet. Tertiæ regionis colles quinq; ab deorũ fanis appellati. è q̃s nobiles duo colles Viminaris à Ioue uimino, ꝙ ibi aræ ſunt, ꝙ ibi uimina nata fuerunt. Collis quirinalis quirini fanum ẽ qui à quiritibus q̃ cũ Tatio curibus uenerunt Romã, ꝙ ibi habuerunt caſtra, qđ uocabulũ cõiunctarũ regionũ noia obliterauit. dictos. n. colles plures apparet ex argeorũ ſacrificijs, in q̃bus ſic ſcriptum eſt. Collis quirinalis terticępſos ædem quirino. Collis ſalutaris quarticępſos aduerſum eſt pilonoris ædẽ ſalutis. Collis mutialis q̃nticępſos apud ædem Fidij in delubro, ubi æditumus habere ſolet. Collis latiaris ſexticępſos in uico iſtellario ſummo apud Thuraculũ ædificiũ ſolũ eſt. horum deorum aræ à q̃bus cognomina habent, in eius regionis partibus ſunt. Quartæ regiõis Palatiũ, ꝙ palantes cũ Euãdro uenerunt, q̃ etiã palatini & aborigines ex agro rheatino, qui appellatur palatiũ ibi cõſederunt. Sed hoc alij à Palatia uxore Latini putarunt. Eundẽ hunc locum à pecore dictum putant q̃dã. Itaq; Næuius balãtium appellat, hinc Cermalum & Velias cõiunxerunt, ꝙ in hac regione ſacriportus eſt, & in ea ſic ſcriptum. Germalenſe quinticępſos apud ædẽ Romuli, & uelienſes ſexticępſos in uelia apud ædẽ deũ penatiũ. Germalũ à germanis Romulo & Remo, ꝙ ad ficum ruminalem, & hi ibi iuenti, quo aqua hyberna tyberis eos detulerat in alueolo expoſitos. Veliæ unde eſſent plures accepi cãs, in queis, ꝙ ibi paſtores palatini, ex q̃bus ante tonſurã iuentã uellere lanã ſint ſoliti, ex quo Vellera dicuntur. Ager romanus primũ diuiſus i partes treis, à quo Tribus appellata Tatienſiũ. Ramniũ. Lucerũ noiatæ, ut ait Ennius. Tatienſes à Tatio Rãnenſes à Romulo. Luceres, ut ait Iunius, à Lucumone, ſed oĩa hæc uocabula thuſca, ut Volũnius q̃ tragœdias thuſcas ſcripſit dicebat, ab hoc quoq; quatuor p̃tes urbis tribus dictæ ab locis. Suburbana, palatina, exq̃lina, collina, q̃nta ꝙ ſub roma romulia. ſic reliquæ tribus ab his, ut i tribuum libris ſcripſi. Quod ad loca quæq; ijs adiuncta fuerunt diximus, nũc de ijs quæ i locis eſſe ſolent. Immortalia & mortalia expediã, ita ut prius, qđ ad deos ptinet, dicã. Principes dei Cælũ & Terra. hi dei idẽ q̃ Aegypti Serapis & Iſis, & S. Harpocrates digito ſignificat, ut idẽ princeps i latio Saturnus & Ops. Terra. n. & Cælũ ut Samothracũ initia docẽt, ſunt dei magni. & hi quos dixi multis nominibus. Nã neq; quas Samothracia añ portas ſtatuit duas uirilis ſpẽs Aeneas dij magni. neq; ut uulgus putat hi ſamothraces dij qui Caſtor & Pollux. Sed hi mas & fœmina, & hi quos augurũ libri ſcriptos hñt, ſic diui potes ſunt pro illo qui ſamothraces. Theœ dynatœ, hæc duo cælũ & terra, ꝙ aĩa & corpus, hũidũ & frigidũ. Qua parere ſolet genus pẽnis cõdecoratũ, nõ aĩas ut ait Ennius, & poſt ide uenit diuinitus pullis iſinuãs ſeipſa aĩa, ſiue ut Zenõ Cityeus aĩaliũ ſemen ignis, q̃ aĩa ac mens, q̃ calor è cælo, ꝙ hic inumerabiles ac imortales ignes. Itaq; Epicharmus de mente humana dicit. Iſtic eſt de ſole ſumptus ignis. i. Sol eſt. iſq; totus mentis eſt, ut humores frigidæ ſunt humi, ut ſupra oſtẽdi, quibus iuncti cælũ & terra oĩa ex ſe genuerunt, ꝙ p̃ hos natura frigori imiſcet calorẽ, atq; humori ariditatem. Recte igitur Pacuuius ꝙ ait, aĩam æther adiungat, & Ennius eſſe corpus terrã, quæ pepit ipſam cape. neq; diſpendi facere hilũ aĩæ & corporis diſceſſus, ꝙ nati ſi ſecius ide exitũ, ut cũ i unũ ieunt initia ide oẽ corpus. ubi nimius ardor, aut humor, aut interit, aut ſi manet ſterile. cui teſtis æſtas & hyẽs, ꝙ in altero aer ardet, & ſpica aret. in altero natura ad naſcẽdum cum ibre et frigore luctare nõ uult, & potius uer expectat. Igitur cã naſcendi duplex. Ignis & aqua. ideo ea i nuptijs i lmine adhibentur qđ cõiungit hic & mas ignis, ꝙ ibi ſemen, aqua fœmina, ꝙ fœtus ab eius humore, & horum iunctione ſumit uenus hic coitus, hic comicos uictrix uenus. uides ne hæc nõ ꝙ uincere uelit uenus, ſed ꝙ uincere ipſa. Victoria ab eo qđ ſuperati uincuntur. utriq; teſtis poeſis, ꝙ & uictoria & uenus dicitur cæligena. Tellus. n. ꝙ prima uincta cælo uictoria ex eo, & iõ hæc cum corona & palma, ꝙ corona uinculum capitis, & ipſa à uinctura dicitur. Viere ẽ uincire à quo eſt in Aſoto Ennij. Ibãt malã uiere ueneriã corollã palmã, ꝙ ex utraq; parte natura uincta hẽt paria folia Poetæ de cælo, ꝙ ſemen igneum cecidiſſe dicunt i mare. ac natã è ſpumis uenerẽ cõiunctione ignis & humoris, quã haberent uim ſignificãtes ueneris, à qua ui natis dicta uita, & illud à Lucilio. Vis eſt uita uides

nos facere oia cogit. Quare ꝙ cælũ pricipiũ ab ſatu eſt dictus Saturnus, & ꝙ ignis ſaturnalibus cerei ſuperioribus mittuntur. Terra Ops, ꝙ hic oẽ opus, & hic opus ad uiuendũ, ideo dicitur Ops mater, ꝙ terra mater. hæc.n. terris gentes oĩs peperit, & reſumit denuo, quæ dat cibaria, ut ait Ennius, quæ ꝙ gerit fruges Ceres. antiqs.n. ꝙ nunc & idem. hi dei Cælũ & terra, Iupiter & Iuno, ꝙ ut ait En. iſtic eſt is Iupiter quẽ dico, quẽ græci uocant aerẽ, q uentus eſt & nubes imber poſtea atq; ex imbre frigus, uentus poſt fit aer denuo. hæc pp Iupiter ſunt iſta quæ tibi dico, qa mortalis atq; arbores, herbaſq; oĩs iuuat, ꝙ hic oẽs & ſub hoc eundem appellãs dicit. Diuũmq;, hoĩumq; pater rex. Pater ꝙ patefacit ſemen. nã tũ eſt conceptũ & inde cũ exit, qđ oritur. hoc idẽ magis oſtendit antiquũ Iouis nomen. Nã olim Diouis & Dieſpiter dictus .i. diei pater. à quo Dei dicti, q inde & Dies & Diuus, unde ſub dio Diuo dius Fidius. Itaq; inde eius pforatũ tectũ ut uideatur diuũ .i. cælũ, qdã negant ſub tecto p hũc deierare oportere. Aelius diũ Fidiũ dicebat Diouis filiũ, ut græci dioſcoron Caſtorẽ, & putabãt hũc eſſe ſanctũ ab ſabina lingua. Herculem à græcis. Idem hic dieſpiter dicitur ĩfimus q eſt cõiunctus terræ, ubi oia oriuntur, ubi aboriuntur, quorũ ꝙ finis ortus. Ortus dictus, ꝙ Iouis Iuno coniux, & is cælũ, hæc terra quæ eadẽ tellus. & ea dicta, ꝙ unà cum Ioue iuuat Iuno, & regina, ꝙ huius oia terreſtria Sol, uel ꝙ ita ſabini, uel ſolũ ita lucet, ut ex deo dies ſit. Luna qđ ſola lucet noctu. Itaq; ea dicta Noctiluca in palatio. Nã ibi noctu lucet templũ, hãc ut ſolem Apollinem, qdã Dianã uocant. Apollinis uocabulũ græcũ alterũ, alterũ latinum, & hic qđ luna in altitudinem & latitudinem ſimul Diuiana appellata. Hinc Epicharmus Enni proſerpinã quoq; appellat, ꝙ ſolet eſſe ſub terris proſerpina dicta, ꝙ hæc ut ſerpens mõ ĩ dextrã mõ in ſiniſtrã partem late mouetur. Serpere & proſerpere idẽ dicebant ut Plau. q ſcribit quaſi proſerpens beſtia, quæ ideo uidetur à latinis Iuno Lucina dicta. uel qđ ẽ è terra, ut phyſici dicunt & lucet, uel qđ ab luce eius qua qs cõceptus, uſq; ad eã qua partus qs in lucem unà uiuat, donec menſibus actis produxit ĩ lucem. facta à iuuando, & luce Iuno lucina. à quo parientes eã inocãt. Lucina.n. naſcentiũ dux ꝙ menſes huius hoc uidiſſe antiquas apparet, ꝙ mulieres potiſſimũ ſupercilia ſua attribuerunt ei deæ. hic.n. maxĩe debuit collocari Iuno lucina. ubi ab dijs lux datur oculis. Ignis à naſcendo, ꝙ hic naſcitur, & oẽ qđ naſcitur, ignis ſcindit, ideo calet ut q denaſcitur, eũ amittit ac frigeſcit. Ab ignis iã maiore ui ac uiolentia, uolcanus dictus, ab eo ꝙ ignis pp ſplendorẽ fulget, fulgor, fulmen, & fulgur, ꝙ fulmine ictũ cõtrarijs dijs, ab aquæ lapſu lubrico Lympha. Nympha Iuturna quæ iuuaret. Itaq; multi ægroti pp id nomen hic aquã petere ſolẽt à fontibus, & fluminibus, ac cæteris aqs. dei ut tyberinus à tyberi, & ab lacu uelino, Velina. & Nymphæ comitiæ ad lacũ cutilienſem à cõmotu, ꝙ ibi ĩſula in aqua cõmouetur. Neptunus, ꝙ mare & terras obnubit, ut nubes, cælũ à nuptu i. opertione, ut antiqui à quo Nuptiæ nuptus dictus. Salatia Neptuni à ſalo. Venilia à ueniendo ac uento illo quẽ Plau. dicit, ꝙ ibi dixit q ſecundo uento uectus eſt tranqllo mari uentum gaudet. Bellona à bello nũc quæ Duellona à duello. Mars ab eo ꝙ maribus in bello præeſt, aut ꝙ à ſabinis acceptus ibi eſt Mamers. Quirinus à qritibus. Virtus ut uiri uis à uirilitate. Honos ab honeſto onere. Itaq; honeſtius dicitur, qđ oneratus, & dictũ onus eſt, ut honos q ſuſtinet rẽp. Caſtoris nomẽ græcũ & Pollucis à græcis ĩ latinis literis ueteribus nomen qđ ẽ ĩſcribitur. ut πολυδέυκης polluces. nõ ut nũc pollux. Concordia à corde cõgruente. Feronia Minerua. Nouẽſides à ſabinis paulo aliter ab eiſdem dicimus. Herculem, ueſtã, ſalutẽ, fortunã, fortem, fidem. ea re ſabinorũ linguã olent, quæ Tatij regis uoto ſunt Romæ dedicatæ. nã ut ãnales dicunt uouit Opi, Floræ'ue, Dioui, ſaturnoq; ſoli Lunæ Volcano & ſummano. Itemq; Larũdæ, Termino, Quirino. Vortundo. Laribus. dianæ. Lucinæq;. E qs nõnulla noia ĩ utraq; lingua hẽnt radices, ut arbores quæ ĩ cõfinio natæ, ĩ utroq; agro ſerpũt. Põt.n. eſſe ſaturnus hic alia de cã dictus atq; ĩ ſabinis. & ſic Diana. de qbus ſupra dictũ eſt, ꝙ ad immortales attinet. Deiceps ꝙ ad mortales attinet uideamus, de his aĩalia ĩ tribus locis, ꝙ ſunt ĩ aere. ĩ aqua. ĩ terra. à ſumma pte ad ĩfimã deſcendã. primũ nomen nominem Alites, alij Volucres à uolatu. deide generatim. De his, pleræq; à ſuis uocibus, ut hæc Vpupa, Cuculus, Coruus, Hirundo, ulula, bubo. Item hæc, pauo, anſer, gallina, colũba, ſunt quæ alijs de cãis appellatæ, ut Noctua ꝙ noctu canit ac uigilat. Luſciola ꝙ luctuoſe canere exiſtiatur, atq; eſſe ex attica Progne ĩ luctu facta auis. Sic Galerita & Motacilla. altera ꝙ ĩ capite hẽt plumã alatã, altera ꝙ ſemp mouet caudã. Merula ꝙ mera .i. ſola uolitat. Cõtra ab eo Graculi. ꝙ gregatim, ut qdã græci greges gergera. Ficedulæ & Miliariæ à cibo, ꝙ alteræ fico, alteræ milio fiãt pingues. Aquatiliũ uocabula aĩaliũ partim ſunt uernacula, partim peregrina. Murena, ꝙ myrena græce Cybiũ, & Tynnus & cuius item partes græcis uocabulis oẽs, ut Melandria atq; Vræon. Vocabula piſciũ, pleraq; trãſlata à terreſtribus. Ex qua parte ſimilibus rebus, ut angulla. lingulaca, ſudis. Alia à coloribus. ut hæc, Aſellus, Vmbra, turdus. Alia à ui quadã ut hæc. Lupus canicula. torpedo. Itẽ ĩ cõchylijs aliqua ex græcis ut pelorus. oſtreæ echinus. Vernacula ad ſimilitudinem. ut ſyrenæ, pectũculi. ungues. Sunt etiã aĩalia ĩ aqua quæ interdũ in terrã exeant. Alia à græcis uocabulis, ut polypus, hippopotamus. crocodilus, Alia à latinis. ut rana mergus, à quo græci ea q̃ ĩ aqua & terra poſſunt uiuere uocãt amphibia. e qs rana ab ſua dicta uoce. Anas à natãdo. Mergus ꝙ mergendo in aquã captet eſcã. Item aliæ ĩ hoc genere à græcis, ut querquedula, cercurus, halcedo ꝙ ea halcyone. Latina, ut Teſtudo, ꝙ teſta tectum hoc aĩal. Lolligo ꝙ ſubuolat litera cõmutata pria Volligo. ut ægypti ĩ flumine quadrupes, ſic ĩ latio noiati Lytra, et Fiber, Lytra ꝙ ſuccidere dicitur arborũ radices ĩ ripa, atq; eas diſſoluere, ab lytra Fiber, ab extrema ora fluminis dextra et ſiniſtra maxime, ꝙ ſolet uideri, & antiqui fibrũ dicebãt extremũ, unde ĩ ſagis fimbriæ, & ĩ iecore extremũ fibra, hic fiber dictus eſt. Quæ ſunt hoĩum propria primũ, dei de pecore, tertio de feris ſcribã. Incipiã ab honore publico. Conſul noiatus, ꝙ cõſuleret populũ & ſenatum, niſi illic potius unde Accius ait ĩ Bruto q recte cõſulat, cõſul fiat. Prætor dictus q præiret iure & exercitu, à quo id Lucilius, ergo prætorũ eſt ante præire. Cenſor ad cuius cenſionem .i. arbitriũ cenſeretur populus. Aedilis qui ædes ſacras & priuatas procuraret. Quæſtores à quærendo, qui cõquirerent publicas pecunias, & maleficia, quæ triũuiri capitales nũc cõquirunt, ab his poſtea qui quæſtionũ iudicia exercent, quæſtores dicti. Tribuni militũ, ꝙ terni tribus tribubus rãniũ. Luceriũ. Titienſiũ olim ad exercitũ mittebãtur. Tribuni plebeij qui ex tribunis militum primũ tribuni plebeij facti qui plebem defenderent in ſeceſſione cruſtumerina. Dictator ꝙ à cõſule dicebatur, cuius dicto audientes oẽs eſſent. Magiſter equitũ ꝙ ſumma poteſtas huius in equites & accenſos, ut eſt ſumma populi dictator, à quo is quoq; magiſter populi appellatus. Reliqui ꝙ minores, q̃ hi magiſtri dicti Magiſtratus, ut ab albo albatus. Sacerdotes uniuerſi à ſacris dicti Pontifices, ut Scæuola qui pontifex maximus dicebatur à poſſe & facere, at pontifices ego à ponte arbitror. nã ab ijs ſublicius eſt factus primũ & reſtitutus ſæpe. cũ

idea

ideo ſacra, & ius & cis tyberim nō mediocri ritu fiūt. Curiones dicti à curijs, q fiunt, ut i his ſacra faciāt. Flamines ꝙ i ſacro capite uelato erāt ſemper, ac caput cinctum habebāt filo, flamines dicti. horū ſinguli cognomina habent ab eo deo cui ſacra faciūt, ſed partim ſunt aperta, partim obſcura. Aperta ut Martialis Volcanalis. Obſcura, dialis & furinalis, cū dialis à Ioue ſit diouis eſt. furinalis à furina, cuius etiā in faſtis furinales feriæ ſunt. Sic Flamē Falacer à diuo patre Falacre. Salij à ſaltando, qđ facere i comitijs i ſacris quotānis & ſolent, & debent. Luperci ꝙ lupercalibus i lupercali ſacra faciunt. Fratres aruales dicti ſunt qui ſacra publica faciunt propterea, ut fruges ferāt arua. à ferendo & aruis fratres aruales dicti ſunt, qa fratria duxerunt, Fratria eſt græcū uocabulum patris hoium, ut Apollini etiā nunc. ſodales Titij dicti ab titijs auibus quas i augurijs certis obſeruare ſolent. Feciales ꝙ fidei publicæ iter populos præerāt, nā p hos fiebat, ut iuſtū cōciperetur bellū, & ide deſitū, & ut fœdere fides pacis cōſtitueretur. ex his mittebātur, añ q̄ cōciperentur, q res repeterent, & p hos etiā nūc fit Fœdus, ꝙ fidus ſcribit Ennius dictū i re militari. Prætor dictus q præiret exercitui. Imperator ab i perio populi q eos qid attentaſſet oppreſſi hoſtis. Legati q lecti publice, quorū opera, cōſilioq; uteretur. Peregre magiſtratus, q uere nuntij ſenatus, aut populi eſſent. Exercitus ꝙ exercitādo fit melior. Legio qđ leguntur milites i delectu. Cohors ꝙ ut in uilla ex pluribus tectis cōiungitur, ac qddā fit unū, ſic his ex manipulis pluribus copulatur Cohors, q̄ in uilla dicta, ꝙ circa eū locū pecus cœrceretur. Tāetſi cohortes i uilla hypſicrates dicit eſſe græce chorton apud poetas dictā. Manipulos exercitus minimas manus, quæ unū ſequūtur ſignū. Centuriæ, quæ ſub uno centuriōe ſunt, quorū centenarius iuſtus numerus. Milites ꝙ triū milliū primo legio fiebat, ac ſingulæ tribus titienſiū, rānēſiū, lucerū millia ſingula militū mittebāt. haſtati dicti q primi haſtis pugnabāt. Pilani qui pilis. Priapes q à pricipio gladijs & poſt cōmutata re militari minus illuſtria ſunt. Pilani, triarijq; dicti, qđ in acie tertio ordine extremis ſubſidio deponebātur. ꝙ hi ſubſidebāt, ab eo Subſidiū dictū. à quo Plau. Agite nunc ſubſidite oēs quaſi ſolent triarij. Auxiliū appellatū ab auctu cū acceſſerāt q adiumento eſſent alienigenæ. Præſidium eſt dictū, qa extra caſtra præſidebāt i loco aliquo, quo tutior regio eſſet. Obſidiū dictū ab obſidendo, quo minus hoſtis egredi poſſet in die. Itē ab abſcidendo cū ideo facerent, quo facilius diminuerent hoſteis. Duplicarij dicti qbus ob uirtutē duplicia cibaria ut darentur, iſtitutū. Turma terma eſt. e . in u. abijt ꝙ terdeni equites ex tribus tribubus titienſiū, rāniū, & lucerū fiebāt. Itaq; primi ſingularū decuriarū Decuriōes dicti, qui ab eo i ſingulis turmis ſunt etiā nūc terni. Quos hi primo adminiſtros ipſi ſibi adoptabāt optiones uocari cœpti, quos nūc pp ambitionem tribuni faciūt. Tubicines à tuba & canendo, ſimiliter Liticines & Claſſicos à claſſe. q item cornu canit, ut cū claſſes comitijs ad comitatū uocāt. Quæ à fortuna uocabula i his quædā minus aperte, ut pauper, diues, miſer, beatus. ſic alia Pauper à paulo lare. Mendicus à minus, cui cū opus eſt, minus nullo eſt. Diues à diuo, q ut deus nihil indigere uidetur. opulentus ab ope, cui ea opime, ab eadem Inops qui eius indiget. ab eodem fonte Copiæ & copioſus. Pecunioſus à pecunia magna. Pecunia à pecu. à paſtoribus. n. horū uocabulorū origo, ut ſit artificibus maxiā cā ars. i. ab arte medicina medicus dictus, à ſutrina Sutor. nō à medendo ac ſuendo, quæ oino ultia. Huic rei earū rerū radices, ut i proxio libro aperietur. Quare ꝙ ab arte Artifex dicitur, nec multa i eo obſcura relinquā. Similis cā quæ ab ſcia uocatur aliqua, ut præſtigiator, monitor, nomenclator. Sic etiā quæ à ſpatio quodam dicuntur curſor, natator, pugil. etiam in hoc genere quæ ſunt uocabula, pleraq; apta ut legulus. alter ab oleis. alter ab uuis hæc ſi minus aperta Vindemiator, ueſtigator, & uenator, tamen idem, ꝙ uindemiator, uel ꝙ uinū legere dicatur, uel ꝙ de uite id demit. Veſtigator à ueſtigijs ferarum, quaſi idagator. Venator à uenatu. Quod ſequitur uerbū aduentū & iuentū. hæc de hoibus. Hoc qđ ſequitur de pecore. Pecus ab eo, ꝙ pꝑaſcebāt à quo pecora uniuerſa ꝙ i pecore pecunia tū cōſiſtebat paſtoribus, & ſtādi fundamentū pes. A quo dicitur i ædificijs area pes magnus, & q negotiū iſtituit pedem poſuiſſe. à pede Pecudes appellarūt, ut ab eodem pedicā pediſſequū, & peculatoriæ oues aliud'ue qd. Id eni Peculiū primū. hinc Peculatū publicū, prio ut cū pecore diceretur multa, & id eſſe coactū i publicū, ſi erat auſum ex qua fructus maior. hic eſt ꝙ græcis illis uſus ꝙ βοῦς bos & ταῦρος taurus. Item ouis ꝙ ois. ita. n. antiqui dicebāt, nō, ut nūc πρόβατον. poſſent in latino quoq; ut i græcia à ſuis uocibus hæc eadem ficta armēta, ꝙ boues iō maxie parabātur, ut ide eligerent ad arādū, i de armenta dicta. poſtea tertia litera extrita. Vitulus ꝙ græce antiquus itulus, aut ꝙ pleriq; uegeti uegitulus. Iuuencus à iuuare q iā ad agrū colendū poſſit. Capra carpa, à quo ſcriptū oi carpæ capræ. Hircus ꝙ ſabini fircus, ꝙ illic fedus, i latio rure hedus, ꝙ i urbe aut i multis. a. addito hædus. porcus ꝙ ſabini dñt à prio porco poride porcus, niſi à græcis ꝙ athenis i libris ſacrorū ſcriptū eſt & procæ porco. Aries q eā dicebāt. ares ueteres noſtri aruiga, hic aruigus. Hæc ſunt quorū i ſacrificijs exta i ueru coquūtur, quas & Acci. ſcribit, & i pōtificijs li. uidemus i hoſtijs eā dicūt aruigem, quæ cornua habeat, qm is cui oui mari teſticuli dempti, & iō ut natura uerſa ueruex declinatū, pecori ouilo ꝙ agnatus agnus. Catulus à ſagaci ſenſu & acuto. hic Canis, niſi ꝙ tuba & cornu. qđ ſignū cū dente canere dñr. ꝙ hic item & Noctuculus i cuſtodia, & i uenādo ſignū uoce dat, canis dictus. Ferarū uocabula item partī pegrina, ut Panthera, leo. utraq; græca. à quo etiā & rete quoddā pāther, & leæna & muliercula. Pātheris Tigris, q eſt ut leo, q uinus capi adhuc nō potuit. uocabulū è lingua Armenia. Nā ibi & ſagitta, & qđ uehementiſſimū flumen, dicitur tigris. Vrſi lucana origo, uel uñ illi noſtri ab ipſius uoce. Camelus ſuo noie ſyriaco i latiū uenit. ut Alexādria Camelopardalis nuper adducta, ꝙ erat figura, ut Camelus. maculis ut pāthera. Apri ab eo ꝙ i locis aſperis. niſi à græcis ꝙ hi κάπροι. Caprea à ſimilitudine quadā capræ. cerui ꝙ magna cornua gerūt. Gerui mutata. g. i. c. ut i multis quaſi gerui. Lepus ꝙ è ſiculis qdā græci dicunt λέποριν. à Roma ꝙ orti ſiculi, ut ānales noſtri ueteres dicunt fortaſſe hic illuc tulerūt, & hic reliquerunt id nomen. Volpes ut Aelius dicebat ꝙ uolat pedibus. Proxia aīalia ſunt ea, quæ uiuere dñr. neq; hēre aīam, ut uirgulta. Virgultum dicitur à uiridi. id à ui quadam humoris, quæ ſi exaruit, moritur. Vitis ꝙ ea uini origo. Malū ꝙ græci æoles dicunt μῆλον. Pinus Iuglās ꝙ cū hæc nux añ q̄ purgatur ſimilis glādis. hæc glans optia & maxia ab Ioue & glāde iuglans eſt appellata. Eadē nux, ꝙ ut nox aerem. ita huius ſuccus facit corpus atrum. Quæ i hortis naſcuntur. alia pegrinis uocabulis. ut græcis ocymū. menta. ruta quā nunc πήγανον appellāt. Item caulis, lapathium, radix. ſic. n. antiq græci, quā nūc raphanum. Item hæc græcis uocabulis Serpyllū, roſa, una litera cōmutata. Item ex his græcis latina coriandron. malachē, cyminō. Item Lilium ab lirio, & Malua à malache. & Syſibrium à ſyſibrio. Vernacula Lactuca à lacte, ꝙ olus id hēt lac. Braſſica ut præſeca, ꝙ ex huius ſcapo minutatim præſecatur. Aſparagi ꝙ ex aſperis uirgultis leguntur. & ipſi ſcapi aſperi ſunt nō lenes, niſi græcum.

illic.n.quoq; dicitur ἀσπάραγος. Cucumeres dicuntur à curuore, ut curuimeres dicti. Fructus à ferendo, res hæ, quas fundus, & hæ quæ ĩ fundo feruntur fruantur. hic declinatæ fruges & frumentũ, ſed ea terra etiã frumentũ, quod extat loco quo ſolent addi ex mola.i.ex ſale & farre mollito. Vuæ ab uuore. Quæ manufacta ſunt dicã, de uictu. de ueſtitu. inſtrumento. & ſiqd aliud uidebitur his aptũ. De uictu antiqſſima puls appellata, uel ꝙ ita græci, uel ab eo, uti ſcribit Apollodorus, ꝙ ita ſonet cũ aqua ferventi ĩſipitur. Panis, ꝙ prĩo figuras faciebãt. ut mulieres ĩ lanificio Pãnus. poſteaq̃ ei figuras facere ĩſtituerunt, aliás à pane & faciendo Panificiũ cœptũ dici. hic panariũ ubi id ſeruabãt, ſicut Granariũ ubi granum frumenti cõdebãt. Vnde id dictũ, niſi ab eo, qđ græci κρόνιν à quo à græcis quoq; granũ dictũ. ĩ quo eadem cõduntur Horreum ab horrido. Triticũ qđ tritũ eſt ſpicas. Far à faciendo, ꝙ in piſtrino fit. Miliũ à græco. nã id μίλιν. Libũ qđ ut liberetur priusq̃ eſſet coctũ. Teſtuatiũ qđ ĩteſto calido coquebatur, ut etiã nunc matralibus id faciunt matronæ. Circuli ꝙ miſta farina, & caſeo & aqua circuitum æquabiliter fundebant. hoc qdã q magis ĩcondite faciebãt uocabãt lixulas & ſemilixulas uocabulo ſabino. Idq; frequentius à ſabinis à globo farinæ dilatato. item ĩ oleo cocti dicti à globo globuli. Cruſtulũ à cruſta pultis, eo qđ ut corium exuritur cruſta dicta. Cætera ferè opera à uocabulis græcis ſumpta, ut Triton & placenta, qđ edebãt cũ pulte, ab eo pulmentũ, ut Plau. hic pulmentariũ dictũ. hoc primũ debuit paſtoribus. Caſeus à cocto lacte, ut coxeus dictus. Deĩde poſteaq̃ deſierunt eſſe cõtenti his quæ ſuapte natura ferebat ſine igne. ĩ quo erãt poma, quæ nimis cruda eſſe poterãt, decoquebãt in olla. Ab olla olera dicta, quorũ à genere cruda olera, è qs ad coquendũ, ꝙ terræ rure Rhapa unde rapa. Olea ab elea, olea grãdis orchytis, ꝙ ea atticæ Orchemnora. Hic ad pecudis carnem puentũ eſt. Suilla ſic ab illis generibus cognominata. hic prĩo aſſam, ſecũdo eliſſam. tertio è iure uti cœpiſſe natura docet. dictũ aſſum, ꝙ ab igni aſſudeſcit. Vuidũ eſt.n.ꝙ humidũ. & iõ ubi id nõ eſt, ſuccus abeſt. & iõ ſudãdo Aſſum diſtillat calorem. ut crudũ nimium hẽt humoris. ſic excoctũ parũ hẽt ſuci. Elixũ eſt è liquore aquæ deductũ & ex iure, qđ iucundũ magis conditione ſuci. Sucidia à ſuibus cædendis, nã id pecus primũ occidere cœperũt dñi. & ut ſeruarent, ſalire. Tergus ſuis ab eo, ꝙ eo tegitur. Perna à pede Suis à nõie eius. Offula ab offa minima ſuilla ab eo, ꝙ ĩſecta caro. ut ĩ carmine ſaliorũ eſt. qđ in extis dicitur nunc Iſſitia, profectũ. Murtatũ à murta, ꝙ ea large fartũ inteſtinũ craſſum, Lucanicã dñt, ꝙ milites à lucanis didicerũt, ut ꝙ Falerijs Faliſcũ uentrem. Fundolũ à fundo, qđ non ut reliquæ partes, ſed ex una parte ſola apertũ. ab hoc græcos puto τυφλὸν τίνον appellaſſe. ab eadem fartura Farcimina extis appellata, à quo ĩ eo, ꝙ tenuiſſimũ inteſtinũ fartũ Hila, ab hilo dicta. i. minimo. qđ ait. Enni. neq; diſpendij facit hilũ, ꝙ ĩ hoc farcimine ſummo qddã ſeminet. ab eo qđ ĩ capite apex Apexabo dicta. Tertiũ fartum eſt longauo, ꝙ longius, q̃ duo hila. Argumentum ex ĩmolata hoſtia deſectum in iecore ĩpotiendo agendi cã. Magnetũ à magis, qđ ad religionem magis ptinet. Itaq; pp hoc montana fana cõſtituta locis certis, ꝙ id ĩponeretur mactre ab eo ꝙ græci μάκτυς. Item græci ſigillatim ut ouium bulbũ lana græcum, ut Polybius & Callimachus ſcribunt. Purpura à purpuræ maritimæ colore. Pœnicũ qđ à pœnis primum dicitur allatum. Stamen à ſtando, qđ eo ſtat oẽ in tela uelamentum. Subtemẽ, ꝙ ſubijt ſtamini. Trama qđ tranat phrygius id genus ueſtimenti. Denſum à dentibus pectinis qbus feritur. Filum qđ minimum eſt hilum. id.n. minimum ẽ in ueſtimento. Pãnus græcus, ubi ea facit pãnuelũ dictum à pãno & uoluendo filo. Tunica à tuendo corpore, tunica ut ĩducat. Toga à tegendo. Cinctus & cingulũ à cingendo. alterũ uiris, alterũ mulieribus attributum. Arma ab arcendo, ꝙ his arcemus hoſtem. Parma ꝙ à medio ĩ oĩs ptes par. Conum ꝙ cogitur ĩ acumen uerſus. Haſta ꝙ aſtãs ſolet ferri. Iaculum qđ ut iaciatur fit. Tragula à traijciendo. Scutum à ſectura, ut ſecutum, ꝙ feminute cõctum ſit tabellis. Vmbones, aut à græco uel ꝙ ambones. Gladius.c.ĩ.g.cõmutato à clade, ꝙ fit ad hoſtium cladem. gladiũ ſimiliter ab hoĩe, pilum ꝙ hoſtem feriret, ut perilũ. Lorica ꝙ è loris de corio crudo pectoralia faciebant. poſtea ſuccuderũt galli è ferro ſub id uocabulum ex annulis ferreã tunicã. Balteum ꝙ cingulum è corio hẽbant bullatum balteũ dictum. Ocrea ꝙ opponebatur ob crus. Galea à galero, ꝙ multi uſi antiq. Tubæ à tubis, quos nunc ita appellant tubicines ſacrorum ideſt ſacri tubicines Tubi uocantur. Cornua ꝙ ea quæ iã ſunt ex ære, tũc fiebãt ex bubulo cornu, Vallum ꝙ ea uaricari nemo poſſet, uel ꝙ ſingula ubi extrema bacilla furcillata hẽnt figurã literæ. V. Cerui à ſimilitudine cornuũ cerui. Itẽ reliqua ferè ab ſimilitudine, ut uineæ, teſtudo, aries. Menſam eſcariã Cibila appellabãt. ea erat quadrata, ut etiã nunc ĩ caſtris eſt à cibo cibilla dicta, poſtea rotunda facta. & ꝙ à nobis media, & à græcis μέσα menſa dici poteſt. niſi etiã ꝙ ponebãt pleraq; ĩ cibo menſa. Trulla à ſimilitudĩe truæ, quæ ꝙ magna & hæc puſilla, ut troula. hic græci trullã. Trullæ quæ culina ĩ lauatrinã aquã fundũt. Trua ꝙ trauolat ea aqua, ab eodem eſt appellatum Truellũ. ſimile .n. figura, niſi qđ latius eſt, ꝙ cõcapit aquã, & ꝙ manubriũ cauum nõ eſt, niſi uinaria trulla acceſſit. Matellio à matula dictus. & dictus poſteaq̃ longius à figura matulæ diſceſſit. et ab Aqua aqualis dictus. Vas aquarium uocant futum, ꝙ in triclinio allatã aquã ĩfundebãt, quo poſtea acceſſit magnus cum græco noĩe, & cum latino noĩe græca figura Barbatos. Peluis pede lauis à pedum lauatiõe. Cãdelabrum à cãdela. ex his.n. funiculi ardentes figebãtur. Lucerna poſt inũta, quæ dicta à luce, aut id qđ uocãt græci λύχνον. Vaſa ĩmenſa eſcaria ubi pultem, aut iurulenti qd ponebãt. À capiendo catinum noĩauerunt, niſi ꝙ ſiculi dicunt κάτινον ubi aſſã ponebant. Magidã aũt aut Lãgulã alterum à magnitudine. alterũ ab latitudine finxerunt. Patinas à patulo dixerunt, ut puſillas, ꝙ his libarent cœnã patellas. Triplia & Caniſtra, quæ putant eſſe latina, & ſunt græca. Tripulon.n. & canaſtron de græco. reliqua ꝙ aperta ſint, uñ ſint, relinquo. Menſa uinaria rotunda noĩabatur Cilibãtum. ut etiã nunc ĩ caſtris id uidetur declinatum à græco caliceo à poculo calice. i. calicæ à quo illa capit, & minores capulæ à capiendo, ꝙ anſatæ ut prehẽdi poſſint. i. capi. harum figura ĩ uaſis ſacris ligneas ac fictiles antiquas etiã nunc uidemus. Præterea ĩ poculis erãt pateræ, eo ꝙ pateãt latine ita dictæ. hiſce etiã nunc ĩ publico conuiuio antiqtatis retinendæ cã, cum magiſtri fiunt, potio circunfertur, & ĩ ſacrificãdo deis, hoc poculo magiſtratus dat deo uinũ. Pocula à potatione, uñ potatio, & ẽt poma, ꝙ hæc poſcũt, potũ. ꝙ πότος potio græcæ origo potiõis. Aqua ꝙ æqua ſumma. Fons uñ funditur è terra aqua uiua, ut fiſtula aquæ, fuſus aquæ uas uinariũ grãdius. Sinũ à ſinu, qđ ſinũ maiorem cauationem, q̃ pocula habeant. Item dicta depeſta, ẽt nunc in diebus ſacris ſabinis uaſa uinaria ĩ menſa deorum ſunt poſita. apud antiquos ſcriptores græcos iueni appellari poculi genus Depeſtã. Quare uel ĩde radices in agrũ ſabinũ & romanũ ſunt profectæ. qđ uinũ dabãt, ut minutatim funderent, à guttis guttum appellarunt. qđ ſumebant minutatim, à ſumendo. Simpulũ noĩauere. In huiuſce locũ in cõuiuijs è græcia ſucceſſit Epichyſis & Cyathus, ĩ ſacrificijs remãſit guttus & ſimplum.

pulũ. Altera uinaria menſa erat lapidea quadrata oblonga una columella uocabatur Cartibulũ. hæc in ædibus ad cóplu uiũ, apud multos me puero ponebatur, & i ea & cũ ea ænea uaſa à gerendo Cartibũ. uñ cartibulũ poſt dictum. Præterea erat tertiũ genus menſæ, & quadratæ uaſorum uocatur Vrnariũ, qđ urnas cum aqua poſitas ibi potiſſimũ hẽbãt in culina. ab eo ẽt nunc ań balneũ locus ubi pói ſolebãt urnariũ uocatur. Vrnæ dictæ, ꝙ orinant í aqua haurienda ut orinator. Vrinare eſt mergi í aquã. Imburũ fictum ab urbo, ꝙ ita flexum, ut redeat ſurſum uerſus, ut i aratro, qđ eſt aruũ. Calix à Caldo, ꝙ í eo calda puls apponebatur, & caldũ eo bibebãt. Vas ubi cibũ coquebãt ab eo Cacabum appellarunt. Veru à uerſando, à ſedendo Sedes, Sedile, Sedũ, Sellæ, Seliquaſtrum. Deíde ab his Subſelliũ, ut ſubſipere, ꝙ nó plana ſapit. ſic ꝙ nó plané erat Sella, ſubſellium, ubi í eiuſmodi duo Biſelliũ dictũ. Arca qđ arcebantur fures ab ea clauſa. Armarium & armamentarium ab eadẽ origine, ſed declinata aliter. Mundus muliebris dictus à munditia ornatus, quaſi ab ore natus. hinc. n. maxime ſumitur, qđ eã deceat. Itaq; ob id paratur ſpeculum. Calamiſtrum ꝙ calfactum í cinere capillus ornatur, qui ea miniſtrabat. À cinere cinerarius eſt appellatus. Diſcerniculũ ꝙ diſcernitur capillus. Pecten ꝙ ꝑ eum explicatur capillus. Speculum à ſpiciendo eo, ꝙ ibi aſpectant. ueſtis à uelis. uel ab eo qđ uellus lana tonſa uniuerſæ ouis id dictũ, ꝙ uellebant. Lanam ex lana facta, ꝙ capillum cõtineret dictum à rete reticulum. Rete à raritudine. Item teſta faſciola, qua capillũ in capite colligerent. dictum Capital à capite, ꝙ ſacerdotulæ í capite ẽt nunc ſolent hẽre. Sicricat à ritu, ꝙ romano ritu ſacrificium fœminæ cum faciunt, capita uelant. Mitra & reliqua feré in capite poſtea addita cum uocabulis græcis prius de indutu, aut amictu quæ ſunt, tangam. Capitium ab eo, ꝙ capit pectus. i. ut antiqui dicebant, indutui cõprehendit, alterum qđ ſubtus à quo Subucula. alterũ qđ ſupra à quo Supparus. niſi ꝙ id dicunt oſcæ alterius generis. Itẽ duo, unũ qđ foris ac palá Palla, alterũ qđ ítus à quo íduſium id qđ Plau. dicit íduſiatam patagiatá caltulá, ac crocotulam. Multa poſt luxuria attulit, quorum uocabula apparent eſſe græca, ut Aſbyſton amictus dictum, qđ abiectum. i. circũ lectum, à quo etiam ꝙ ueſtes ſe í uoluunt Circũiectum appellant. & ꝙ amictui hñt purpurá circũ uocant circũtextum. antiquiſſimi amictui Ricinium id qđ eo utebãtur duplici, ab eo qđ dimidiá partem retrorſum iaciebant à reijciendo ricinium dictum. hic ꝙ facta duo ſimplicia paria. Parilia prió dicta recluſum ꝑꝑ leuitatem parapechia chlamydes. ſic multa græca. lena ꝙ de lana. Multa duarũ ẽt togarũ íſtar, ut antiqſſimum mulierũ ricinium, ſic hoc duplex uirorũ. Inſtrumenta ruſtica, quæ ſerendi, aut colendi fructus cá facta. Sarculũ à ſerendo ac ſariendo. Ligo ꝙ eo ꝑꝑ latitudinem, qđ ſub terra facilius legitur. Pala à pangendo. g. in. l. qđ ſiat. Rutrum ruitum à ruendo. Aratrũ ꝙ aruit terrá eius ferrũ. Vomer ꝙ uomit eo plus terrá. Dens ꝙ eo mordetur terra. ſupra id regula, quæ ſtat, Stiua à ſtando, & í ea tráſuerſa regula Manicula, ꝙ manu bubulci tenetur, q quaſi eſt temo í ter boues. Bura à bubus. alij hoc à curuo Curuum appellant ſub iugo medio Conũ, ꝙ bura extrema appellatur, uocatur Conum à cauo. Iugũ & iumentum à iũctu. Irpices regula cũ pluribus dentibus, quá itẽ ut plauſtrum boues trahunt, ut eruant, quæ in terra ſunt. Sirpices poſtea. S. detrita à qbuſdá dicti. Raſtelli ut irpices ſerræ leues. ita qua hó í pratis ꝑ fœniſecia eo feſtucas abradit, qui ab raſu raſtelli dicti. Raſtri qbus dentalibus penitus eradunt terrá, atq; eruunt, à quo Rutubatri dicti. Falces à farre litera cõmutata, hæ í campania. Seculæ à ſecando à quadá ſimilitudine. harũ aliæ & qđ apertũ. unde falces fœnariæ & adoreæ. & qđ nó apertũ. unde lumariæ falces & ſirpiculæ. Lumariæ ſunt qbus ſecant lumecta, cũ in agris ſerpunt ſpinæ, quas ꝙ à terra agricolæ ſoluunt. i. luunt lumecta. Falces ſirpiculæ uocatæ à ſirpando. i. ab alligando, ſic ſirpicea dolia quaſſa cũ alligata his dicta utuntur í uinea ab alligando faſces Inciſos fuſtes. Faculas has phácillas Chermoneſicæ dicunt faſces. Pilum quod eo far piſunt. à quo ubi id fit dictum Piſtrinum. r. & ſ. inter ſe ſæpe locum commutant. Inde poſt in urbe Lucilli piſtrina & piſtrix. Trapetes molæ oleariæ uocant. Trapetes à terendo, niſi græcum eſt, ut molæ à molendo. Harum enim motu eo coniecta moliuntur. Vallum à uolatu, quod cum id iactant uolant inde leuia. Ventilabrum quod uentilatur in aere frumentum. quibus comportantur fructus ac neceſſariæ res de ijs. Fiſcina à ferendo dicta. Corbes ab eo quod ſpicas aliud ue quid corruebant. hinc minores corbulæ dictæ. De his quæ iumenta ducunt. Tragula ab eo, quod trahitur per terram. Sirpea quæ uirgis ſirpatur. i. colligando implicatur, in qua ſtercus aliud ue qd uehitur. Vehiculum í quo faba aliud'ue qd uehitur, qđ eſt ex uiminibus, & eo uehitur uehiculũ dictum eſt. Ab alijs dictum Arcera quæ etiam in duodecim tabulis appellatur, quod ex tabulis uehiculum erat factum, ut arca arcera dictum. Plauſtrum ab eo, quod non, ut in his, quæ ſupra dixi, ſed ex omni parte palám eſt, quæ í eo uehuntur, quod perlucet, ut lapides aſſeres, tignum. Aedificia noíata aperte, ut multa ab ædibus, & faciendo maxime ædificiũ & oppidum ab ope dictum, quod munitur opis cauſa. Vbi ſint. & quod opus eſt ad uitam gerendam, ubi agebant tutó Oppida, quod operi munibant. Mœnia quod munitius eſſent. quod exaggerabant Aggeres dicti, & quod ager contineret. Murum quod muniendi cauſa portabatur munus, quod ſepiebant oppidum, è quo munere murus. Eius ſumma pinnæ. ab his quas inſigniti milites habere in galeis ſolent. & in gladiatoribus ſamnites. Turres à toruis qđ hæ proſpiciunt ante alios, qa uiam relinquebant í muro, ꝙ in oppidũ portarent portas. Oppida cõdebant in latio, hetruſco ritu multa. i. iunctis bubus tauro, & uacca iteriore aratro circũagebant ſulcũ. hoc faciebant religionis cá die auſpicato, ut foſſa & muro eſſent munita. Terrá uñ exſculpſerant, foſſam uocabant. & itrorſum factũ murũ. poſtea ꝙ fiebat orbis urbs. pricipium, qđ erat poſt murum pomerium dictum, eiusq; auſpicia urbana finiuntur. Cippi pomerij ſtant & circum aræ quædam & circum Romam. Quare et oppida, quæ prius erant circunducta aratro ab orbe & uruo Vrbes, & ideo coloniæ noſtræ oẽs in literis antiquis ſcribuntur urbes, qđ item cõditæ, ut Roma. & ideo coloniæ & urbes conduntur, qđ ítra pomerium ponuntur. Oppidum qđ primum conditum in latio ſtirpis romanæ Lauinium. Nam ibi dij penates noſtri. hoc à latini filia, quæ cõiuncta æneæ Lauinia appellata. hinc poſt triginta annos oppidum alterum cõditur Alba, id ab ſue alba nominatum. hæc è naui æneæ cum uenisſet lauinium triginta parit porcos, ex hoc prodigio poſt lauinium conditum annis triginta. hæc urbs facta propter colorem ſuis & loci naturá Alba longa dicta. hinc mater Romuli Rhea. ex hac Romulus. hinc Roma. in oppido Vicà uia, ꝙ dextra parte uiæ ſunt ædificia. Fundulæ à fundo, qđ exitum nõ habet ac peruium non eſt. Angiportum & id anguſtum ab angendo & portu, quó conferrent ſuas controuerſias, & quæ uẽdere uellent, quó ferrent forum appellarunt, ubi qđ generatim additum ab eo cognomen, ut Boarium forum. Forum olitorium. hoc erat antiquum macellum, ubi olerum copia. ea lo

ea etiam nunc Lacedæmonij uocant macellum, ſed Iones oſtia hortorum· Macellotas hortorum, & caſtelli macelli· Secũdum tyberim ad Iunium forum piſcatrium uocant· Ideo ait Plau· apud piſcatrium, ubi uariæ res· ad corneta Forum cupedinis à cupedio, quod multi forum cupedinis à cupiditate· hæc omnia poſtquam contracta in unum locum, quæ ad uictum pertinebant, & ædificatus locus appellatum macellum, ut quidam ſcribunt, quod ibi fuerit hortus· alij quod ibi domus fuerit cui cognomen fuit Macellus, quæ ibi publice ſit diruta, è qua ædificatum hoc, quod uocetur ab eo macellum in foro· Lacum curtium à Curtio dictum conſtat· de eo triceps hiſtoria· Nam & Porcalius non idem prodidit, quod piſo, nec quod is Cornelius ſtilo ſecutus· à Porcalio delatum in eo loco dehiſſe terram, & id ex· S· con· haruſpices relatum eſſe reſponſum deum manium Poſtulionem poſtulare· ideſt ciuem fortiſſimum eodem mitti· tum quendam Curtium uirum fortem armatum aſcendiſſe in equum, & à concordia uerſum, cum equo in eum præcipitatum, eo facto, locum coiſſe, atq; eius corpus diuinitus humaſſe, & reliquiſſe genti ſuæ monimentum· Piſo in annalibus ſcribit ſabino bello, quod fuit Romulo & Tatio uirum fortiſſimum Metium Curtium ſabinum cum Romulus cum ſuis ex ſuperiore parte impreſſionem feciſſet, Curtius in locum paluſtrem, qui tum fuit in foro ante, quàm cloacæ ſint factæ, ſeceſſiſſe, atq; ad ſuos in capitolium recepiſſe, ab eo lacum inueniſſe nomen· Cornelius & Luceius ſcribunt eum locum eſſe fulguratum, & ex ſenatuſcon· ſeptum eſſe, idq; factum eſſe à Curtio conſule, cui Marcus genutius fuit collega, Curtium appellatum· Arx ab arcendo, quod is locus munitiſſimus urbis à quo facillime poſſit hoſtis prohiberi· Carcer à coercendo, quod exire prohibentur· In hoc pars, quæ ſub terra, Tullianum, ideo quod additum à Tullio rege, quod ſyracuſis, ubi hac de cauſa cuſtodiuntur uocantur Latomiæ, & de Latomia tranſlatum, quod hic quoq; in eo loco lapidicinæ fuerunt· in eo Laurentum ab eo, quod ibi ſepultus eſt Tatius rex qui à laurentibus interfectus eſt ab ſylua laurea, quod ea ibi excisa, & ædificatus uicus, ut inter ſacram uiam & macellum editum· Corneta quæ abſciſſæ loco corni reliquerunt nomen, ut eſculentum ab eſculo dictum, & Fagutal à fagu, unde etiam Iouis fagutalis, quod ibi ſacellum· Armiluſtrum ab ambitu luſtri· locus idem Circus maximus dictus, quod circum ſpectaculis ædificatus, ibi ludi fiunt, & quod ibi circum metas fertur pompa & equi currunt· Itaq; dictum in cornicula militis aduentu quem circumeunt ludentes· Quid ceſſamus ludos facere? Circus noſter ecce adeſt· In circo primo, unde mittuntur equi, nunc dicuntur carceres· Næuius oppidum appellat· Carceres dicti, quod coercentur equi, ne inde exeant ante, quàm magiſtratus ſignum miſit· Quod à muris patrem pinnis turribus qui carceres olim fuerunt ſcripſit poeta, dictator ubi currum inſidit peruehitur uſq; ad oppidum· Intimus circus ad murum uocatum, ut Porcalius aiebat ab urceis, quod is locus eſſet inter figulos· alij eſſe dicunt à murteto declinatum, quod ibi id fuerit, cuius ueſtigium manet· quod ibi eſt ſacellum, etiam tunc murtatæ Veneris· Item ſimili de cauſa Circus flaminius dicitur, qui ædificatus eſt circum flaminium campum, & quod ibi quoq; ludis tauricis equi circum metas currunt· Comitium ab eo, quod coibant eo comitijs curiatis, & litium cauſæ· Curiæ duorum generum· Nam & ubi curarent ſacerdotes res diuinas, ut Curiæ ueteres, & ubi ſenatus humanas, ut Curia hoſtilia, quod primus ædificauit Hoſtilius rex ſubueteribus, ante hanc roſtra, cuius id uocabulum ex hoſtibus capta fixa ſunt roſtra· dextra è comitio locus ſubſtructus· ubi nationum ſubſiſterent legati, qui ad ſenatum eſſent miſſi· Is græcoſtaſis appellatur· Senaculum ſupra græcoſtaſim, ubi ædis concordiæ, & baſilica Opimi· a ſenaculum uocatum, ubi ſenatus, aut ubi ſeniores conſiſterent dictum γερουσία apud græcos· Lautolæ à lauando, quod ibi ad Ianum geminum aquæ calidæ fuerunt· Ab his palus fuit in minori uelabro, à quo, quod ibi uehebantur lintribus Velabrum, ut illud maius de quo ſupra dictum eſt· Aequimelium, quod æquata Melij domus publice, quod regnum occupare uoluit· Is locus ad buſta gallica, quod Roma recuperata, gallorum oſſa qui poſſederunt urbem ibi coacervata ac conſepta, locus qui uocatur Doliola ad cloacam maximam, ubi non licet deſpuere à doliolis ſub terra· Eorum duæ traditæ hiſtoriæ, quod alij ineſſe aiunt oſſa cadauerum, Alij Numæ Pompilij religioſa quædam poſt mortem eius infoſſa· Argiletum ſunt qui ſcripſerunt ab argo, ſeu quod is huc uenit, ibiq; ſepultus ſit· Alij ab argilla, quod ibi id genus terræ ſit· Cliuus publicus ab ædibus plebei publicis, quæ eum publice ædificarit· ſimili de cauſa Publius & Coſtonius, quod ab his uiris dicuntur ædificati, cliuus proximus ad florales uſus uerſus capitolium uetus, quod ibi ſacellum Iouis, Iunonis, Mineruæ, & id antiquius, quàm ædis quæ in Capitolio facta· Ab exquilijs uicus africus, quod ibi obſides ex africa bello punico dicuntur cuſtoditi· Vicus cyprius à Cypro, quod ibi Sabini ciues additi conſederunt qui à bono omine id appellarunt· Nam cyprum ſabine bonum· propè hunc uicus Sceleratus dictus à Tullia Tarquinij ſuperbi uxore, quod ibi cum iaceret pater occiſus, ſupra eum carpentum mulio, ut inijceret, iuſſit, Et quoniam uicus conſtat ex domibus, nunc eorum uocabula uideamus· Domus græcum, & ideo eſt ædibus ſacris ante cellam, ubi ſedes dei ſunt· græci dicunt πρόδομον ædis ab aditu, quod plano pede adibant· Itaq; ex ædibus efferri inductiuo funere præco etiam eos dicit, qui è tabernis efferuntur, & omneis incenſu uillas inde dicimus ædes· Cauum ædium dictum, qui locus tectus intra parietes relinquebatur, quod poſt πίσοδον patulus, qui eſſet ad communem omnium uſum· in hoc locus ſi nullus relictus erat ſub diuo qui eſſet, dicebatur Teſtudo, à teſtudinis ſimilitudine, ut eſt in prætorio & caſtris· Si relictum erat in medio ut lucem caperent deorſum quò impluebat, impluuium dictum· Surſum, qua compluebat Compluuium, utrunq; à pluuia· Thuſcanicum dictum à thuſcis· Poſtea quam illorum cauum ædium ſimulare cœperunt· Atrium appellatum ab atriatibus thuſcis· illinc enim exemplum ſumptum, circum cauum ædium erat uniuſcuiuſq; rei utilitatis cauſa parietibus diſſepta· ubi quod conditum eſſe uolebant à cælando Cællam appellarunt· Penariam ubi penus· ubi cubabant cubiculum, ubi cœnabant cœnaculum uocitabant, ut etiam nunc Lanuuij apud ædem Iunonis, & in cætero latio ac phalerijs & Cordubæ dicuntur· poſteaquam in ſuperiore parte cœnitare cœperunt ſuperioris domus uniuerſa cœnacula dicta· poſteaquam ubi cœnabant plura facere cœperunt, ut in caſtris ab hyeme hyberna· hybernum domus uocarunt contrarie

Hic multum deeſt.

Ligonem Portius deſignat, cum de Ennio ſcribens dicit eum coluiſſe Tutilinæ loca. Sequitur porta Næuia, quod in nemoribus næuijs, & enim loca ubi ea, ſic dicta· Deinde porta Rauduſcula, quod ærata fuit· æs Raudus dictum ex eo in ueteribus, in mancupijs ſcriptum Rauduſculo libram ferito· Lauernalis ab ara lauernæ, quod ibi

ara

ara eius. præterea intra muros uideo portas dici ī palatio Mutionis à mugitu, quod ea pecus in Bucitatum antiquum oppidum exigebant. alteram Romanulam, quæ eſt dicta à Roma, quæ habet gradus in noualiæ ad Volupiæ ſacellum. Tertia eſt Ianualis dicta ab Iano & ideo ibi poſitum Iani ſignum & ius inſtitutum à Pompilio, ut ſcribit in annalibus Piſo, ut ſit aperta ſemper, niſi cum bellum ſit. nuſquam enim traditum eſt memoriæ Pompilio rege fuiſſe apertam, & poſt Manilio conſule bello carthaginenſi primo confecto. & eodem anno apertam ſuper lectulis origines quas aduerti hæc. Lectica quod legebant. unde iam facerent ſtramenta atq; herbam, ut etiam nunc fit in caſtris. Lecticas ne eſſent in terras ſublimes in his ponebant, niſi ab eo quod græci antiqui dicebant lectrum lectum potius, quàm lecticam inuoluebant. quod ferè ſtramenta erant è ſegete Segeſtria appellant, ut etiam nunc in caſtris niſi à græcis σίγαστρον. nam ubi lectus mortui fertur dicebant feretrum noſtri, græci φέρετρον. Poſteaquam tranſierunt ad culcitras, quod in ea ſagus aut tomentum, aliud'ue quid calcabant, ab inculcando culcitra dicta, ac quicquid inſternebant à ſternendo Stragulum appellabant. Puluinar uel à plumis, uel à pellulis declinarunt, quibus operiebantur, operimenta, & pallia opercula dixerunt. In his multa peregrina, ut Sagum, Rheno, galli quid Gaunacumma eius ſagum & amphimalon græca. contra latinum Torale quod ante torum, & Torus à toruo, quod is in promptu. ab hac ſimilitudine toruinus in mulieris capite ornatus. Quia ſimplici ſcanſione ſcandebant in lectum non altum. Scabellum in altiorē ſcamnum. duplicata ſcanſio gradus dicitur, quod geritur in inferiore ſuperiorem. græca ſunt periſtromata & peripetaſmata, ſic aliquid item conuiuij cauſa. Ibi multa pecuniæ ſignata uocabula ſunt æris et argenti hæc, As ab ære. Dupondius à duobus ponderibus. quod unum pondus Aſſipondium dicebatur. Id ideo quod as erat libræ pondus. deinde ab numero reliquum dictum uſque ad centuſſis. ut as à ſingulari numero. ab tribus aſſibus Triſſis. et ſic proportione uſq; ad nonuſſis. in denario numero hoc mutat quod primum eſt. ab decem aſſibus Decuſſis. Secundum à duobus decuſſibus Biceſſis, quod dici ſolum à duobus biceſſis. Reliqua conueniunt quod eſt ut triceſſis proportione uſque ad centuſſis, quo maius æris uocabulum non eſt. Nam ducenti in proportione cum dicuntur non magis aſſes, quàm denarij, aliæ'ue res ſignificantur. Aeris minima pars Sextula quod ſexta pars unciæ. Semuncia quod dimidia pars unciæ. Sic ualet dimidium ut in ſelibra & ſemodio. Vncia ab uno. Sextans ab eo quod ſexta pars aſſis, ut Quadrans quod quarta & Triens tertia pars. Semis quod ſemis, id eſt dimidium aſſis, ut ſupra dictum eſt. Septunx à ſeptem, & uncia concluſum. reliqua obſcura quod à diminutione & ea quæ diminuuntur ita ſunt, ut extremas ſyllabas habeant, ut à decem una dempta uncia, Deunx. Dextans dempto ſextante. Dodrans dempto quadrante. Bes ut olim des dempto triente. in argento numi id à ſiculis. Denarij quod denos æris ualebant. Quinarij quod quinos. Seſtertius quod ſemis tertius. Dipondium enim & ſemis antiquus ſeſtertius eſt & ueteris conſuetudinis, ut retro ære dicerentur, ita ut ſemis tertius quartus ſemis pronuntiarent ab ſemis tertius dictus. Numi denarij Decuma. Libella quod libram pondo as ualebat, & erat ex argento parua. Sembella quod ſit libellæ dimidium, quod ſemis aſſis. Teruncius de tribus uncijs quod libellæ ualet quarta pars, ſic quadrans aſſis eadem pecunia uocabulum mutat. Nam poteſt item dici dos. Arrabo, merces, corollarium. Dos ſi nuptiarum cauſa data hæc græce δωτίνη. ita enim hoc ſiculi. ab eodem donum. Nam græce δῶρον, & ut alij doma, & ut Attici doſin. Arrabo ſic dicta, ut reliquum reddatur hoc uerbum à græco ἀρραβών. Reliquum ex eo quod debitum reliquum. Damnum à demptione cum minus re factum, quàm quanti conſtat. Lucrum à luēdo ſi amplius, quàm ut exoluerit quanti eſſet cœptum. Detrimentum à detritu, quod ea quæ trita minoris pretij. ab eadem mente Intertrimentum ab eo quod duo quæ inter ſe trita & deminuta. à quo etiam intrigo dicta. Multa à pecunia quæ à magiſtratu dicta, ut exigi poſſit ob peccatum quod ſingulæ dicuntur appellatæ eæ multas quod olim unum dicebant multæ. Itaque cum dolium, aut Culleum unum addunt. Ruſtici prima urna addita dicunt etiam nunc. Pœna à puniendo uel à ponendo, aut quod peccatum ſequitur poſt pretium, quod æſtimationis emptionis'ue cauſa conſtituitur dictum à peritis quod hi ſolum poſſunt facere recte id ſiquid datum pro opera aut opere. Merces à merendo quod manufactum erat & datum pro eo Manupretium à manibus & pretio. Corollarium ſi additum præterquam quod debitum eius uocabulum fictum à corollis, quod hæ, cum placuerant actores, in ſcæna dari ſolitæ. Præda eſt ab hoſtibus capta, quod manu parta ut parida præda. Præmium à præda. quod ob recte quid factum conceſſum. ſi datur quod reddatur Mutuum, quod ſiculi meton. ita ſcribit Sophron meton anthymo, & munus, quod mutuo animo qui ſunt dant officij cauſa. Alterum munus muniendi cauſa imperatum, à quo etiam municipes, qui unà munus fungi debent dicti.

* Si his ea pecunia quæ in iudicium uenit in litibus. Sacramentum à ſacro qui petebat, & qui inficiabatur de alijs rebus utrique quingentos æris ad pontem deponebant. De alijs rebus item certo alio legitimo numero aſſium. qui iudicio uicerat ſuum ſacramentum à ſacro auferebat, uicti ad ærarium redibant. Tributum dictum à tribubus quod ea pecunia, quæ à populo imperata eratt, ributim à ſingulis pro portione cenſus exigebatur. ab hoc ea quæ aſſignata erat, Attributum dictum. ab eo quoque quibus attributa erat pecunia ut militi reddant, Tribuni Aerarij dicti. id quod attributum erat æs militare. hoc eſt quod ait Plautus. Cædit miles, æs petit, & hinc dicuntur Milites ærarij ab ære quod ſtipendia facerent. Hoc ipſum ſtipendium à ſtipe dictum, quod æs quoque ſtipem dicebant. Nam quod aſſes libræ pondo erant qui acceperant maiorem numerum non in arca ponebant, ſed in aliqua cælla ſtipabant, id eſt componebant quo minus loci occuparet à ſtipando ſtipem dicere cœperunt. Stipa ab στίβειν fortaſſe græco uerbo. id apparet quod ut aliâs tum inſtitutum etiam nunc dijs, cum theſauris aſſes dant Stipem dicunt. & qui pecuniam alligat ſtipulari & reſtipulari. Milites ſtipendij ideo quod eam ſtipem pendebant. ab eo Ennius ſcribit Pœni ſtipendia pendunt. ab eodem ære in pendendo Diſpenſator & in tabulis ſcribimus Expenſum & prima penſio. & ſic aut ſecunda, aut quæ alia, & Diſpendium ideo quod in diſpendendo ſol,et minus fieri. Compendium quod cum compenditur una ſit. à quo uſura quod in ſorte accedebat, Impendium appellatum. quæ cum accederet ad ſortem uſu Vſura dicta, ut ſors quod ſuum ſit ſorte. per trutinam ſolui ſolitum ueſtigium etiam nunc manet in æde Saturni quod ea iam nunc, & propter penſuram trutinam habet poſitam. ab ære Aerarium appellatum. Ad uocabula quæ pertinere ſumus rati ea quæ & loca & ea quæ in locis ſunt ſatis arbitror dicta quod neque paruum multa ſunt aperta, neque ſi amplius uelimus, uolumen patietur. Quare in proximo, ut in primo libro dixi, quod ſequitur de temporibus dicam.

M. TER. VAR. DE LINGVA LATINA, ET DE VERBORVM ORIGINE AD CICERONEM. LIB. V.

ORIGINES Verborum quæ ſunt locorum, & ea quæ in his in priore libro ſcripſi. in hoc dicam de uocabulis temporum & earum rerum, quæ in agendo fiunt, aut dicuntur cum tempore aliquo, ut Sedetur, ambulatur, loquitur. Atq; ſiqua erunt ex diuerſo genere adiuncta, potius cognationi uerborum, quàm auditori calumnianti geremus morem. Huius rei author ſatis mihi Chryſippus, aut Antipater, et illi in quibus & ſi non tantum acuminis, at plus literarum. in quo eſt Ariſtophanes, et Apollodorus, qui omnes uerba ex uerbis ita declinari ſcribunt, ut uerba literas alia aſſumant, alia mutent, alia commutent, ut fit in turdo & turdario, turdelitio, Sic declinantes græci noſtra nomina dicunt. Lucienum, λουκιανὸν & Quintum κοΐντον. & ἀρίσταρχον illi, nos Ariſtarchum, & διώνα dionen, ſicut inquam cõſuetudo noſtra multa declinauit, ut ab ſolo ſolum. ab libero libera. ab Laſibus lares, quæ obruta uetuſtate, ut potero eruere conabor. Dicemus primo de temporibus, quàm quæ per ea fiunt. Sed ita ut ante de natura eorum. ea enim dux fuit ad uocabula imponenda homini. Tempus eſſe dicunt interuallum mundi, & motus. Id diuiſum in parteis aliquot maxime ab ſolis et lunæ curſu. Itaq; ab eorum tenore temperato Tempus dictum, unde tempeſtiua. & à motu eorum qui toto cælo coniũctus mundus deo, Motus caſu uenit quo tempus id ab hoc deo Dies appellatur, Meridies ab eo quod medius dies. D. antiqui non. R. in hoc loco dicebant ut præneſte inciſum in ſolario uidi, ſolarium dicunt id in quo horæ in ſole inſpiciebantur. quod Cornelius in Baſilica Aemilia, & Fuluia inumbrauit. Diei principium Mane quod tum manat dies ab oriente, niſi potius quod bonum antiqui dicebant Manum. ad cuius modi religionem græci quoq; cum lumen affertur ſolent dicere φῶς ἀγαθόν. Suprema ſummũ diei, id à ſupremo. hoc tempus. xij. tabulæ dicunt occaſum eſſe ſolis, ſed poſtea lex prætoria id quoq; tempus iubet eſſe ſupremum, quo prætor in comitio ſupremam pronuntiauit populo. Secundum hoc dicitur Crepuſculum à crepo id uocabulum ſumpſerunt à Sabinis. unde ueniunt crepuſci nominati Amiterno qui eo tempore erant nati, ut Lucij prima luce in creatione. Crepuſculũ ſignificat dubium. ab eo res dubiæ dictæ Creperæ, quod crepuſculum, dies etiam nunc ſit an iam nox multis dubium. Nox quod ut Catullus ait, omnia niſi interueniat ſol, pruina obriguerint, quod nocet Nox, niſi quod græce νύξ. Nox cum ſtella prima exorta græci uocant ἕσπερον. noſtri Veſperuginem, ut Plautus, Neq; Veſperugo, neq; Vergiliæ occidunt. Id tempus dictum à græcis ἑσπέρα. latine Veſper, ut ante ſolem ortum quod eadem ſtella uocabatur Iubar, quod iubata. Pacuuius dicit, paſtor exorto iubare noctis decurſo itinere. Ennius, Aiax lumen, iubar' ue in cælo cerno. Inter Veſperuginem & iubar dicta nox itempeſta, ut in Bruto Caſſij q̃d dicebat, Lucretia nocte intempeſta noſtram deuenit domum. Intempeſtam Aelius dicebat, cum tempus agendi eſt nullum, quod alij Concubium appellarunt, quod ferè omnes tunc cubarent. Alij ab eo quod ſileretur, Silentium noctis, quod idem Plautus tempus Conticinium. Scribit enim, uidebimus factum uolo. redito conticinio. Alter motus ſolis eſt. Alter cæli quod mouetur à bruma ad Solſtitium. dicta Bruma quod breuiſſimus tunc dies ẽ. Solſtitium quod ſol eo die ſiſtere uidetur, aut quod ſol ad nos uerſum proximum eſt ſolſtitium. Cum uenit in medium ſpatium iter Brumam & Solſtitiũ quod dies æquus ſit ac nox Aequinoctium dictum. Tempus à bruma ad brumam dum ſol redit, uocatur Annus. q̃d ut paruuli circuli Annuli. ſic magni dicebãtur Circites anni, unde annus. huius temporis pars prima hyems, quod tum multi imbres. hinc Hybernacula, Hybernum, uel quod tum anima quæ flatur omnium apparet. ab hiatu hyems. Tempus ſecundum Ver quod tum uirere incipiunt uirgulta ac uertere ſe tempus anni niſi quod Iones dicunt uer. Tertium ab æſtu æſtas. Hinc Aeſtiuum niſi forte à græco αἴθεσθαι. Quartum Autumnus ab ſole. Sicut menſis à lunæ motu dictus dum ab ſole profecta rurſus redit ad eum luna quod græce olim dicta μήνη. unde illorum Menes ab eo noſtri à menſibus Intermenſis dictus quod putabant inter priores menſes ſeneſcentis extremum diem & nouam lunam eſſe diem, quem diligentius attici ἕνην καὶ νέαν appellarunt ab eo, quod ea die poteſt uideri extrema & prima luna. Luſtrum nominatum tempus quinquẽnale à luendo, ideſt ſoluendo quod quinto quoq; anno uectigalia & ultro tributa per cenſores perſoluebantur. Seculũ ſpatiũ annorũ centum uocarunt dictum à ſene quod longiſſimũ ſpatiũ ſeneſcendorum hominum id putarũt. Aeuum ab ætate omnium annorum. hinc Aeuiternum quod factum eſt æternum. id aut Chryſippus eſſe αἰών ab eo Plautus non omnis ætas ad perdiſcendum eſt ſatis, hinc poetæ æterna templa cæli. À naturali diſcrimine ciuilia uocabula dies acceſſerunt. dicam prius qui deorum cauſa, tum qui hominum ſint inſtituti. Dies Agonales per quos rex in regia arietem immolat dicti ab agon' eo quod interrogatur à principe ciuitatis & princeps gregis immolatur. Carmentalia nominantur quod ſacratum & feriæ carmentis. Lupercalia dicta quod in lupercali luperci ſacra faciunt. Rex cum ferias menſtruas nonis februarijs edicit. hũc diem februatum appellat. Februum Sabini purgamentum & id in ſacris noſtris uerbum. nam et lupercalia februatio ut in antiquitatum libris demonſtraui. Quirinalia à quirino quod huic deo feriæ et eorum hominum qui fornacalibus ſuis non fuerunt feriati. Feralia ab inferis & ferendo quod ferunt tum epulas ad ſepulchrum quibus ius ſibi parentare. Terminalia quod is dies anni extremus conſtitutus. Duodecimus enim menſis fuit februarius. & cum intercalatur, inferiores quiq; dies duodecimo demuntur menſe. Equiria ab equorum curſu. eo enim die currunt in campo martio. Liberalia dicta quod per totum oppidum eo die ſedent ſacerdotes liberi anus edera coronatæ cum libis & foculo pro emptore ſacrificantes. In libris ſaliorũ quorum cognomen agonenſiũ forſitan hic dies ideo appellatur potius Agonia. Quiquatrus hic dies unus ab nominis errore obſeruatur. proinde ut ſint quinq;. dictus ut ab Thuſculanis. Poſt diem ſextum idus ſimiliter uocatur Sexatrus. et poſt diem ſeptimum ſeptimatrus. ſic hic quod erat poſt diem quintum idẽ qn quatrus. Tabuluſtrum appellatur quod eo die in atrio ſutorio ſacrorum tubæ luſtrantur. Megaleſia dicta à græcis quod ex libris Sibyllinis accerſita ab Attalo Rege pergami propè murũ Megaleſion in templum eius deæ unde aduecta Romam. Fordicidia à fordis bubus. Bos forda quæ fert in uentre quod ea die publice immolantur boues prægnantes in curijs. Complures à fordis cædẽdis fordicidia dicta. Palilia dicta à pale quod & feriæ ei deæ fiũt. ut Cerealia à Cerere. Vinalia à uino. Hic dies Iouis non Veneris. huius rei cura non leuis in latio. nam aliquot locis uindemiæ primum à ſacerdotibus publice fiebant, ut Romæ etiam nunc. nam Flamen dialis auſpicatur uindemiam, & ut iuſſit uinum legere agnam Ioui facit. inter cuius exta cæſa, & proiecta flamen prorſus uinum legit. In Thuſculanis ſacris eſt ſcriptum uinum nouũ ne

uehatur in urbẽ ante, quàm uinalia calentur. Robigalia dicta ab Robigo ſecundum ſegetes. huic deo ſacrificatur, ne rubigo occupet ſegetes. Dies Veſtales, ut uirgines Veſtales Veſtæ ſacrificant. Quinquatrijs Minuſculæ dictæ iuniæ Idus ab ſimilitudine maiorum quod tibicines tum feriati per urbem uagantur, & conueniunt ad ædem mineruæ. Dies fortis fortunæ appellatus ab Seruio Tullio rege, quod is fanum fortis fortunæ ſecundum Tyberim extra urbem Romam dedicauit. Iunio menſe Dies populifugia uidetur nominatus, quod eo die repẽte tumultu fugerit populus. non multo enim poſt hic dies, quàm deceſſus gallorum ex urbe & qui tum ſub urbe populi, ut Ficuleates, ac Fidenates et finitimi alij contra nos coniurauerunt. aliquot huius diei ueſtigia fugæ in ſacris apparent. de quibus rebus antiquitatum libri plura referunt. Nonæ caprotinæ quod eo die in latio Iunoni Caprotinæ mulières ſacrificant. & ſub caprifico faciunt. & è caprifico adhibent uirgam. Ob hoc togæ prætexta data eis. Apollinaribus ludis docuit populum. Neptunalia à Neptuno. eius enim dei. vi. feriæ. Funalia Furiæ quod ei deæ feriæ publicæ dies is. cuius deæ honos apud antiquos. nã ei ſacra inſtituta annua & flamẽ attributus. nunc uix nomen notum paucis. Portũnalia dicta à Portũno, cui eo die ædes in portu Tyberino facta et feriæ inſtitutæ. Vinalia ruſtica dicuntur ante diem. xij. Calendas Septembris, quod tum Veneri dedicata ædes & orti eius tutelæ adſignantur, ac tum ſunt feriati olitores. Conſualia dicta à Conſo, quod tum feriæ publicæ ei deo, & in circo ad aram eius ab ſacerdotibus fiunt ludi illi quibus uirgines ſabinæ raptæ. Volcanalia à Volcano quod ei tum feriæ. & qđ eo die populus pro ſe in ignem animalia mittit. Opecõſiua dies ab dea opeconſiua, cuius in regia ſacrariũ, qđ ideo actum ut eò præter uirgines ueſtales & ſacerdotẽ publicum introeat nemo. Is cum eat Suffibulũ haud habeat, ſcriptum id dicitur, ut à ſuffiendo ſubligaculũ. Vortũnalia à Vortũno, cuius feriæ tum Octobri menſe. Meditrinalia dies dictus à medendo, quod ut ait Flaccus flamẽ Martialis dicebat hoc die ſolitum uinum nouum & uetus libari & deguſtari medicamenti cauſa, quod facere ſolent etiam nunc multi cum dicant nouum, uetus uinum bibo. nouo ueteri morbo medeor. Fontanalia à fonte quod is dies feriæ eius ab eo tum & in fontes coronas iaciunt, & puteos coronãt. Armiluſtrium ab eo quod in armiluſtrio armati ſacra faciũt niſi locus potius dictus ab his, ſed quod de his prius. id ab luendo, aut luſtro, ideſt quod circũ ibant ludentes ancylibus armati. Saturnalia dicta ab Saturno, quod eo die feriæ eius, ut poſt diem tertiũ Opalia opis. Angeronalia ab Angerona cui ſacrificium fit in curia aculeia, et cuius feriæ publicæ Laurentinæ is dies, quem diem quidam in ſcribendo Laurentalia appellant, ab Acca laurentia nominatus cui ſacerdotes noſtri publice parent ante ſexto die qui atra dicitur. diem Tarentum Accas Tarentinas. hoc ſacrificium fit in uelabro quà in nouam uiam exitur, ut aiunt quidam ad ſepulchrum Accæ, ut quod ibi propè faciunt dijs manibus ſeruilibus ſacerdotes, qui uterq; locus extra urbem antiquam fuit, non longe à porta romanula de qua in priori libro dixi. Dies ſeptimontium nominatus ab his ſeptem montibus in queis ſita urbs eſt. feriæ non populi, ſed montanorum modo, ut Paganalia, quæ ſunt alicuius pagi. De ſtatutis diebus dixi, nunc de annalibus dicam. Compitalia dies attributus laribus, ut alibi, ideo ubi uiæ competunt, tum in compitis ſacrificatur, quotannis is dies concipitur. Similiter latinæ feriæ dies conceptiuus dictus à latinis populis quibus ex albano monte ex ſacris carnem petere fuit ius cum Romanis. à quibus latinis Latinæ dictæ. Sementinæ feriæ dies is qui à pontificibus dictus appellatus à ſemente quod ſationis cauſa ſuſceptæ. Paganicæ eiuſdem agriculturæ cauſa ſuſceptæ, ut haberet in agris omnis pagus, unde paganicæ dictæ ſunt. Præterea feriæ conceptiuæ, quæ nõ ſunt annales, ut hæ quæ dicuntur ſine proprio uocabulo, aut cum perſpicuo, ut Nouendialis. De his diebus nunc, iam qui hominum cauſa conſtituti, uideamus. Primi dies menſium nominati Calendæ ab eo quod his diebus calentur eius menſes. Nonæ à pontificibus Quintanæ an ſeptimanæ ſint futuræ in capitolio, in curia calabra ſic dictæ quinq;. Calo Iuno Nouella. Septem dictæ. Calo Iuno Nouella. Nonæ appellatæ, aut quod ante diem nonum idus ſemper, aut quod ut nouus annus Calendæ Ianuariæ ab nouo ſole appellãtæ, nouus menſis noua luna nonis. eodem die enim in urbẽ ab agris ad regem conueniebat populus. Harum rerum ueſtigia apparẽt in ſacris nonalibus in arce, quod tunc ferias primas mẽſtruas quæ futuræ ſint eo mẽſe, rex prædicat populo. Idus ab eo quod thuſci Itus, uel potius quod ſabini Idus dicunt dies poſtridie Calendas, nonas. Idus appellati atri, quod per eos dies noui inciperent. Dies faſti per quos prætoribus omnia uerba ſine piaculo liceret fari. Comitiales dicti quod tum ut eſſet populus, conſtitutum eſt ad ſuffragiũ ferendum, niſi ſiquæ feriæ conceptæ eſſent propter quas non liceret, ut Compitalia & latinæ. contrarij horum uocantur dies nefaſti, per quos dies nefas fari prætorem. Do, dico, addico. Itaq; non poteſt agi, neceſſe eſt aliquo uti uerbo cum lege quid peragitur quod ſi tum imprudens id uerbum emiſit, aut quem manumiſit, ille nihilo minus eſt liber, ſed uitio, ut magiſtratus. prætor qui tum factus eſt, ſi imprudens fecit piaculari hoſtia facta piatur, ſi prudẽs dixit Quintus Mutius ambigebat eum expiari ut impium non poſſe. Interciſi dies ſunt per quos mane & ueſperi eſt nefas, medio tempore inter hoſtiam cæſam & exta proiecta fas. à quo quod faſtum Intercedit, ĩterciſi, aut qđ interciſum nefas. Dies qui uocatur ſic quando rex comitiauit, faſſis dictus ab eo, quod eo die Rex Sacrificulus dicat ad comitium, ad quod tempus eſt nefas. ab eo fas. Itaq; poſt id tempus lege actum ſæpe Dies qui uocatur, quãdo ſtercus delatum fas ab eo appellatus, quod eo die ex æde ueſtæ ſtercus euerritur, et per capitolinum cliuum in locum defertur certum. Allienſis dies ab allia fluuio dictus. nam ibi exercitu noſtro fugato galli obſederunt Romam. Quod ad ſingulorum dierum uocabula pertineat dixi. Menſium nomina ſunt aperta ferè, ſi à Martio ut antiqui inſtituerunt, numeres. Nam primus à Marte. Secũdus ut Fuluius ſcribit, et Iunius Gracchus à Venere, quod ea ſit Aphrodite. Cuius nomen ego antiquis literis, quod nuſquam inueni, magis puto dictum quod Ver omnia aperit, Aprilem. Tertius à maioribus Maius. Quartus à iunioribus Iunius. Dehinc quintus quintilis, & ſic deinceps uſq; ad Decembrem à numero. ad hos, qui additi. prior à principe deo Iano Ianuarius appellatus. Poſterior. ut ijdem dicunt ſcriptores ab dijs inferis Februarijs appellatus, quod tum his parentent. Ego magis arbitror Februarium à die Februato quod tum februatur populus, ideſt Lupercis nudis luſtratur antiquum oppidum palatinum gregibus humanis cinctum. Quod ad temporum uocabula latina attinet hactenus ſit ſatis dictum. nunc quod ad eas res attinet quæ in tempore aliquo fieri animaduerterim dicam, ut hæc ſunt. Legiſti. Currẽs. Ludens. De queis duo prædicere uolo, quanta ſit multitudo eorum, & quæ ſint obſcuriora quàm alia. Cum uerborum declinantium genera ſint quatuor. Vnum quod tempora adſignificat neque habet caſus, ut lego leges. Alterum quod caſus habet neq; tempora adſignificat, ut à lego lectio. & lector. Tertium quod habet utrunq;, & tempora. & caſus ut à lego legens, lecturus. Quartum quod neutrum habet. ut ab lego lecte lectiſſime. Horum uerborum ſi primigenia ſunt admitte, ut Coſconius ſcribit.

Ex eorum declinationibus uerborum diſcrimina quingenta millia eſſe poſſunt. Ideo quia ſingulis uerbis primigenijs, circiter quingentæ ſpecies declinationis fiunt. Primigenia dicuntur uerba, ut Lego. Scribo. Sto. Sedeo. & cætera, quæ nõ ſunt ab aliquo uerbo, ſed ſuas habent radices. contra uerba declinata ſunt quæ ab aliquo oriuntur, ut à lego legis legit legam, & ſic itidem hinc permulta. Quare ſiquis primigeniorum uerborum origines oſtenderit, ſi ea mille ſunt, quingentum millium ſimplicium uerborum cauſas aperuit unas. In nullis tamen q̃ ab his reliqua orta oſtẽderit, ſatis dixerit de origine uerborum cum inde nata ſint innumerabilia. principio erunt pauca. quæ inde nata ſint innumerabilia. À quibus iiſdem principijs antepoſitis præuerbijs paucis, immanis uerborum accedit numerus quod præuerbijs additis, atq; commutatis aliud atq; aliud fit. ut enim ceſſit atq; receſſit, ſic acceſſit & abſceſſit. Itẽ inceſſit & exceſſit. ſic ſucceſſit & deceſſit & conceſſit, & proceſſit. Quod ſi hæc decem ſolum præuerbia eſſent, quoniam ab uno uerbo declinationum quingenta diſcrimina fierent, his decem plicatis coniuncto præuerbio ex uno quinq; millia numero efficerentur, ex mille quinquagies centum millia diſcrimina fieri poſſunt. Democritus, ſecutiq; item alij, qui infinita principia dixerunt, quæ unde ſint non dicunt, ſed cuiuſmodi ſint, faciunt tamen magnum numerum, & ex his quæ conſtant in mundo, oſtendunt. Quare ſi etymologos principia uerborum poſtulet mille, de quibus ratio ab ſe non poſcatur, & reliqua oſtendat quod non poſtulat, tamen immanem uerborum expediat numerum. De multitudine quoniã quod ſatis eſſet admonui, de obſcuritate pauca dicam uerborũ, quæ tempora conſignificant. ideo locus difficillimus eſt, quod neq; his fere ſocietas cum græca lĩgua, neq; uernacula ea, quorum repertum memoriæ aſſuerit noſtræ. de quibus, ut dixi, quæ poterimus, Incipiam. Hinc Primum quod dicitur. Ago actio ab agitatu facta. Hinc dicimus agit geſtum Tragœdus. et agitantur quadrigæ. Hinc agitur pecus paſtum quà uix agi poteſt. Hinc Angiportum quà nihil poſſet agi. Hinc Angulus quod in eo locus anguſtiſſimus cuius loci is angulus. Actionum trium primus agitatus mentis quod primum ea quæ ſumus acturi cogitare debemus, deinde tum dicere, ac poſtremo facere. de his tribus minime putat uulgus eſſe actionem cogitationem. Tertium in quo quod facimus id maximum. ſed et cum os agitamus, q̃d et eã rẽ cogitamus, in mentem agimus & cum pronuntiamus agimus. Itaq; ab eo Orator dicitur agere cauſam. Et Augures agere augurium dicuntur, cum in ea plura dicant, quàm faciant. Cogitare à cogendo dictum mens plura in unum cogit, unde eligere poſſit. ſic è lacte coacto Caſeus nominatus. Sic ex hominibus Concio dicta. Sic Coemptio. Sic compitum nominatum. À cogitatione Concilium. unde Conſilium quod ut ueſtimentum apud fullonẽ cum cogitur, conſiliari dicitur. Sic Reminiſci cum ea quæ tenuit mens, ac memoria, cogitando repetuntur. Hinc etiam Cõminiſci dictum à con & mente, cum finguntur in mente quæ non ſunt, & ab hoc illud quod dicitur Reminiſcor, cum Cõmentum pronuntiatur. Ab eadem mẽte Meminiſſe dictum, & Amens quod à mente ſua deſcendit. Hinc etiam Metuo mentem quodãmodo motam moueo, uel Metuiſti amouiſti ſic quod frigidus timor eſt Tremuiſti, ideſt timuiſti. Tremo dictum à ſimilitudine uocis, quæ tunc cum ualde timetur, apparet. Cum etiam in corpore pili, ut ariſta, in ſpica Hordea horrent. Curare à cura dictum. Cura quod cor urat. Curioſus qui hac præter modum utitur. Reuocare rurſus in cor uocare. Curia ubi ſenatus rempu. curat, illa & etiam Curia dicitur ubi cura ſacrorum publica, ab his Curiones. Volo à uoluntate dictum & à uolatu q̃d animus ita eſt, ut puncto temporis ꝑuolet quò uult.

Libere à labendo dictum quod lubrica mens ac prolabitur ut dicebant olim. à libendo libido libidinoſus ac Venus Libentina & libitina, ſic alia. Metuere à quodam motu animi cum id, quod malum caſurum putat, refugit mens cum uehementius in mouendo ut ſe abeat foras, fertur. Formido cum pauet. ab eo Pauor. Meminiſſe à memoria cum id quod remanſit in mente in id quod rurſus mouetur. quæ à mouendo ut Manimoria poteſt eſſe dicta. Itaq; Salij qui cantant Mamuriam ueterum ſignificant memoriam. Monere ab eadẽ quod is qui monet proinde ſit ac memoria. ſic Monimenta quæ in ſepulchris. Et ideo ſecundum uiam quo prætereũtes admoneant & ſe fuiſſe & illos eſſe mortales. ab eo cætera quæ ſcripta ac facta memoriæ cauſa Monimenta dicta. Mœrere à marcere quod mœrore corpus marceſcere dicitur. hinc etiam Macri dicti. Lætari ab eo quod latius gaudium propter magni boni opinioẽm diffuſum. Itaq; Terentius ait Gaudia ſua ſi oẽs homines conferant unũ in locum, tamen mea ſuperet lætitia. Sic cum ſe habent læta. Narro cum alterum facio narrum, à quo Narratio per quam cognoſcimus rem geſtam, quæ pars agendi eſt ab tacendo. Ac ſunt aut coniuncta cum temporibus, aut ab his earum hoc genus uidentur etyma. Fatur is qui primũ homo ſignificabilem ore emittit uocem, ab eo ante, quàm ita faciunt pueri dicuntur infantes, cum id faciunt iam fari. Cum hoc uocabulorum ſimilitudine uocis pueri ac Fatuus fari id, dictum. Ab hoc tempore quod tum pueris conſtituant parcæ fando dictum Fatum & res Fatales. Ad hæc eandem uocem qui facile fantur, Facundi dicti. qui futura prædiuinãdo ſolent fari, Fatidici dicti. Idem Vaticinari quod ueſana mente faciunt. Sed de hoc poſtea erit uſurpandum cum de poetis dicemus. Hinc Faſti dies quibus certa uerba legitima ſine piaculo prætoribus licet fari ab hoc Nefaſti quibus diebus ea fari ius non eſt, & ſi fati ſunt piaculum faciunt. Hinc Effata dicuntur quod augures finem auſpiciorum cæleſtium extra urbem agris ſunt effati. hinc effari templa dicuntur. ab auguribus effantur, qui in his fines ſunt. hinc Fana nominata quod pontifices in ſacrando fati ſint finem. hinc Profanum eſt quod ante fanum, ideſt coniũctum fano. hic profanatum quod in ſacrario pollutũ. Atq; inde Herculi Decuma data ab eo eſt quod ſacrificio quodam fanatur, ideſt ut fani lege ſit. Id dicitur Pollutum quod à porriciendo eſt fictum. Cũ enim ex mercibus libamenta proiecta ſunt Herculi in aram, tum pollutum eſt, ut cum Profanum dicitur, ideſt proinde ut ſit fani factum. Itaq; ubi olim fano conſumebatur omne quod profanum erat ut etiam fit. quod populus Romanus urbis quotãnis faciat, cum Herculi immolat publicæ iuuencam. ab eodem uerbo Fari, fabulæ, ut tragœdiæ, & comœdiæ dictæ. Hic Faſſi & Confeſſi qui fati id quod ab his quæſitum. Hinc Profeſſi. hinc fama & Famoſi. Ab eodẽ Falli Falſum & Fallacia quæ propterea quod fando quem decipit, ac contra quam dixit, facit. Itaq; ſiquis re fallit in hoc non proprio nomine fallacia, ſed Tranſlatio, ut à pede noſtro Pes lecti ac pes Betæ. hinc etiam Famiger Fabile, & ſic compoſititia alia. Item ut declinata multa. in quo & Fatuus & Fatuæ. Loqui ab loco dictum quod q̃ primo dicitur fari, & uocabula & reliqua uerba dicat ante, quàm ſuo q̃ſq; loco ea dicere poteſt. hũc Chryſippus negat loq̃, ſed ut loqui. quare ut imago hominis non ſit homo. ſic in coruis Cornicibus. pueris primitus ĩcipientibus fari uerba nõ eſſe uerba, quod non loquebantur. Igitur is loquitur qui ſuo loco q̃dq; uerbum ſciens ponit, & iſte Proloquitur, cum animo quod habuit extulit loquendo. hinc etiã amplius dicuntur. Eloquium ac reliqui fanis ſabinis è cella Dei qui eloquuntur. hic dictus Loquax qui nimiũ loq̃tur. hinc Eloquens q̃ copioſe loq̃tur. hinc Colloquiũ cũ conueniunt in unum locum loquendi cauſa. hinc

Allocutum mulieres ire aiunt, cum eunt ad aliquam locutum conſulendi cauſa. hinc quidam Loquelam dixerunt uerbum quod in loquendo efferimus. Cōcinne loqui dictum à concinne, ubi inter ſe conueniunt ptes & inter ſe rn̄dent aliud alij. Pronuntiare dictum & nuntiare pro idē ualet qđ ante ut in hoc proludit. Ideo actores pronuntiare dicuntur qd in Proſcænio pronuntinat poetæ cogitante. quod maxīe id tum dicitur propr̄e nouā fabulā cū agunt. Nūtius eſt. n. ab his rebus noīatus qđ à græco uerbo uideri pōt declinatum. Ab ea qdem græca uoce Neapolis νέα πόλις ab antiqs noſtris uocitata. à quo etiā extremū Nouiſſimum quoq; dici cœptū. uulgo qđ mea memoria, ut Aelius gallus, Sic ſenes aliquot nimium nouum uerbū quod eſſet, uitabant. Cuius origo ut à uetere Vetuſtus, ac Veterrimus. Sic à nouo declinatum Nouiſſimum quod extremum.

Sic ab eadem origine Nouitas Nouitius & Nonalis in agro et ſub nouis dicta pars in foro ædificiorum. quod uocabulū eius peruetuſtum, ut nouæ uiæ quæ uia iandiu uetus ab eo quoq; poteſt dictum nominare, quod res nouæ in uſum quomodo additæ erant quibus ea nouiſſent, nomina ponebant. Ab eo Nūcupare quod tunc ciuitate uota noua ſuſcipiuntur. Nuncupare noīare ualere apparet in legibus. ubi Nuncupatæ pecuniæ ſunt ſcriptæ. Item in choro in quo eſt, ænea qs eſt q meum nomen nuncupat? Item in medo. Quis tu es mulier quæ me inſueto nuncupaſti noīe? Dico originem habet græcam qđ græci δικάζω. hinc Ennius, dico q hunc dicare cupit. hinc Indicare quod tunc ius dicatur. hīc Iudex qđ iudicat accepta poteſtate. i. quibuſdā uerbis dicendo finit. Sic. n. ædis ſacra à magiſtratu pontifice præeunte dicendo dedicatur. hinc ab dicādo Iudiciū. hinc illa Indicit illū. Indixit funus. Prodixit diem. Addixit iudicium. hinc appellatū Dictum in mimo ac Dictioſus. hinc in manipulis caſtrenſibus ducibus. hinc Dictata in ludo. hinc Dictator magiſter populi qđ is à conſule debet dici. hinc antiqua illa Dicitur in imo & Dicis cā & addictus. Si dico qd ſcienti qđ det qđ ignorauit trado. hinc Doceo declinatū, uel qđ cum docemus dicimus, uel qđ qui docentur īducantur in id qđ docentur. Ab eo qđ ſcit ducere qui eſt Dux aut Ductor qui ita inducat, ut doceat. Ab docendo Diſcere. Diſciplina diſcere literis cōmutatis paucis. Ab eodem principio Documenta quæ exempla docendi cā dicuntur. Diſputatio & Cōputatio cū præpoſitione à putando qđ ualet purū facere. Ideo antiqui Purum putū appellarunt. Ideo Putator qđ arbores puras facit. Ideo ratio putari dicitur in qua ſumma ſit pura, ſic is ſermo, in quo pura diſponuntur uerba ne ſit cōfuſus, atq; ut diluceat, dicitur diſputare. Quod dicimus diſſerit ut areas trāſlatio ex agris fit. Nā ut olitor Diſſerit in areas ſui cuiuſq; gn̄is res, ſic in oratione q facit Diſſertus. Sermo opinor eſt à ſerie. unde Serta & ēt in ueſtimento Sartum, qđ cōprehenſum. Sermo. n. non poteſt in uno hoīe eſſe ſolo, ſed ubi ratio cū altero coniūcta ſit. Cōſerere manū dicimur cum hoſte. ſic ex iure manu cōſertum uocare. hinc Aſſerere manū in libertatem cōprehēdimus, ſic augures dicūt. Si mihi author eſt uerbi. nā manū aſſerere dicit. Cōſortes hinc etiā ad qđ ipſi conſortes. Sors hinc ſortes qđ in his iuncta t pacū hoībus ac rebus, ab his Sortilegi. ab hoc pecunia quæ in fœnore, ſors eſt. Impēdiū qđ inter ſe iūgat. Legere dictum quod leguntur ab oculis literæ. ideo etiā Legati, ꝙ ut publice mittantur, leguntur. Item à legendo Leguli q oleam aut uuas legunt. hinc legumina in frugibus uarijs, etiā Leges quæ lectæ & ad populū latæ quas obſeruet. hinc Legitima et Collegæ q unà lecti et q in eorū locum ſuppoſiti, ſublecti. Additi Allecti, & Collecta quæ ex pluribus locis in unum lecta. Ab legendo Ligna quoq; ꝙ ea caduca legebantur in agro, qbus in focum uterētur, indidem ab legendo Legio & diligens & dilectus. Murmuratur dictum à ſimilitudine ſonitus, q murmurat ita leuiter loquitur, ꝙ magis id ſono facere, quàm ut ītelligatur uideatur. hic etiam poetæ murmurantia litora. ſimiliter Fremere Gemere Clamare Crepare ab uocis ſimilitudine & ſonitus dicta. hinc illa arma ſonant, Fremor oritur. hinc nihil me increpitando cōmoues. Viciна horū, Quiritare, Iubilare. Quiritare dicitur is qui quiritū fidē clamans implorat. Quirites à curiēſibus. ab his cū Tatio rege in ſocietatem uenerūt ciuitates, ut quiritare urbanorū, ſic iubilare ruſticorū. Itaq; hos imitatus Apriſſius ait ī bucol. Io bacche quis me iubilat uicinus tuus antiquus, ſic Triūphare appellatū, ꝙ cum imperatore milites redeuntes clamitant p urbē in capitoliū eunti. Io triūphe id à θρίαμβος græco liberi patris cognomento pōt dictum eſſe. Spōdere eſt dicere. Spondeo à ſpōte. Nā id ualet uolūtate. Ideo Lucilius ſcribit de Cretea cum ad ſe cubitum uenerit ſua uoluntate ſponte ipſam ſuapte adductam, ut tunicā & cætera reijceret. Eandem uoluntatem Terentius ſignificat cū ait. Satius eſſe ſua ſponte recte facere, quàm alieno metu. Ab eadē ſponte à qua dictū ſpondere declinatum Spondet & Rn̄det. Deſponſor & Spōſa. Item ſic alia. Spōdet. n. q dicit à ſua ſpōte, ſpōdeo. ſpondet etiam ſpōſor qui idem faciat obligetur. hinc Sponſus Conſpōſus. Hoc Næuius ſignificat cum ait. Conſponſi ſpondebatur pecunia, aut filia nuptiarū cauſa appellabatur, et pecunia quæ de ſpōſa erat ſponſa. Quæ pecunia īter ſe contra ſpōſum rogata erat, dicta ſponſio. cui deſponſa quod erat, ſponſus. quo die ſponſum erat, ſponſalis. q ſpopōderat filiā, deſpondiſſe dicebatur, qđ de ſponte eius. i. uolūtate exierat. Non. n. ſi nolebat dabat, qđ ſponſus erat alligatus. Nā in Comœdijs uides dici. Spondē tuā gnatam filio uxorē meo? Quod tū & prætoriū ius ad legem & cenſoriū iudiciū ad æquum exiſtimabatur. ſic Deſpondiſſe animum quodq; dicitur, ut deſpondiſſe filiā qđ ſuæ ſpontis ſtatuerat finem, à qua ſponte dicere cū ſpondere quoq; dixerunt. cū à ſpōte rn̄detur. i. ad uolūtatem rogātis. Itaq; qui ad id quod rogatur non dicit, non rn̄det, ut non ſpondet ille ſtatim qui dixit, Spondeo, ſi iocandi cauſa dixit, neq; agi pōt cum eo ex ſponſu. Ita qſ quis dicit in Tragœdia. Meminiſti ne te deſpondere mihi gnatam tuā? qđ ſine ſponte ſua dixit cum eo agi non poteſt ex ſponſu. Etiam Spes à ſponte poteſt eſſe declinata qđ tum ſperat, qđ cum uult, fieri putat. Nā quod non uult ſi putat metuit, non ſperat. Itaq; hic quoq; q dicit in Aſtraba Plauti. Sequere adſeque Poliba diſce, meā ſpem cupio conſequi. ſequor Hercule quidem. Nā libenter mea ſperata conſequor, & qđ ſine ſponte dicunt uere neq; ille ſperat qui dicit adoleſcens. neq; illa ſperata ē. Spōſor et præs et uas neq; idē, neq; res à qbus ij, ſed diſſimiles. Itaq; Præs qui à magiſtratu interrogatus in publicū ut præſtet, à quo & cum rn̄det dicit præs. Vas appellatus qui pro altero uadimoniū promittebat. Conſuetudo erat, cum reus parū eſſet idoneus incœptis rebus, ut pro ſe alterū daret, à quo caueri poſtea lege cœptum eſt ab his, qui prædia uenderent, uades ne darent, ab eo ſcribi cœptum in lege mancipiorū uadem ne poſcerent, nec dabitur. Canere & Canit & Sucanit & Canto & Cantatio ex camena pmutato pro. n. m. ab eo ꝙ ſemel canit. ſi ſæpius cantat, hinc Cantitat. Item alia nec ſine canendo Tibicines dicti. Oīum enī horū quod à canere etiam Bucinator à uocis ſimilitudine & cantu dictus. Oro ab ore, & porat, & Exorat, & Oratio & Orator & Oſculū dictum. Indidem Omen & Ornamentum. Alterum quod in ore primum elatum eſt oſmen dictum. Alterum cum præpoſitione dicitur nunc ornamentum olim oſnamenta, ut Scænica plerique dicunt hinc Oſcines dicuntur apud augures, quod ore faciunt auſpicium. Tertium gradum agendi dicunt ubi quid faciunt, in eo propter ſimilitudinem agendi & faciendi & ge-

rendi qdam error, his q putant eſſe unũ. poteſt.n.aliqd facere & non agere, ut poeta facit fabulã, & non agit. Contra actor agit, & non facit, & ſic à poeta fabula fit, & non agitur. ab actore agitur, & non fit. Contra ĩperator q dicitur Res gerere. in eo neq; agit neq; facit, ſed gerit.i.ſuſtinet. tráſlatũ ab his, q onera gerunt, ꝙ hi ſuſtinent. Proprio noĩe dicitur Facere à facie ꝙ rei quã facit, ĩponit faciẽ, ut Fictor cũ dicit Fingo figuram imponit, cum dicit Informo formã. ſic cum dicit facio faciẽ imponit. à qua facie diſcernitur ut dici poſſit aliud eſſe ueſtimentum, aliud uas. ſic item quæ fiunt apud fabros fictores. Item alios alia qcqd adminiſtrat cuius opus non extat, ꝙ ſub ſenſum ueniat. Ab agitatu ut dixi magis Agere q̃ facere putatur, ſed qđ his magis promiſcue quàm diligenter cõſuetudo eſt uſa, tranſlatitijs utimur uerbis. Nam & quidem facere uerba dicimus, & q aliqd agit, non eſſe inficientem. q adlucet dicitur lucẽ abluere & luce diſſoluuntur tenebræ. ab luce Noctiluca. lucere item à luce qđ propter lucem amiſſam is cultus inſtitutus Adquirere eſt ab adquærere. Ipſum quærere ab eo qđ quæ res ut reciperetur, datur opera. à quærẽdo Quæſtio ab his Conquæſtor. Video à uiſu. qnq;.n.ſenſuũ maximus ẽ oculus. Nã cũ ſenſus nullus, qđ abeſt mille paſſibus ſentire poſſit, oculorũ ſenſus uiſuſq; ꝑuenit ad ſtellas. Hinc Viſenda, uigilauit, Vigiliũ, Inuidẽt, et atticum illud oblinio lauet qđ ĩcidit ĩuidendum. à quo etiam Violauit uirginem pro uitiauit dicebant. Aeque eadem modeſtia potius cum muliẽre fuiſſe, quam cõcubuiſſe dicebant. Cerno idem ualet. itaq; pro uideo, ut ait Enni. lumen iubar' ne in cælo cerno? Canius, ſenſum'q; ineſſe & motũ in membris cerno. Dictum cerno à Creo.i.à creando. Creo ab eo ꝙ cum qd creatum eſt, tunc deniq; uidetur. hinc fines capillorum deſcripti qđ finis uidetur diſcrimen, & qui id teſtamento.i.facito uideant te eſſe hæredẽ. Itaq; in creatiõe adhibere iubent teſtes. Ab eodem eſt qđ ait Medea. Ter ſub armis malim multa cernere, quàm ſemel modo parere. qđ ut decernunt de uita eo tpe multorũ uideatur uitæ finis. Spectare dictum ab antiquo quo etiam Ennius uſus. Vos epulo poſtq̃ ſpexit. Et qđ in auſpicijs diſtributum eſt. Qui habent ſpectionẽ quod non habeant & quod in augurijs etiam nunc augures dicunt, auem Specere cõſuetudo cõis, quæ cum præuerbijs cõiuncta fuerunt, etiam nunc ſeruant. ut Aſpicio, Cõſpicio, Reſpicio, Suſpicio, Deſpicio, ſic alia. ĩ quo etiã Expecto quod expectare uolo. hinc Specula. hinc Speculũ qđ in eo ſpecimus imaginem. Specula de quo proſpicimus. Specula torquẽ mittimus ante ut reſpiciat quæ uolumus. hinc quo oculos iũgimus, qbus ſpecimus, Specillum. Ab auribus uidentur dicta uerba. Audio & auſculto, audio ab Aueo qđ auribus auemus dicere ſemper. qđ Ennius uidetur Etymon oñdere uelle in Alexandro, cum ait. Iã dudum ab ludis aĩus atq; aures auent auide expectantes nuntium. propter hanc aurium auiditatem theatra replentur, ab audiendo etiã Auſcultare declinamus, ꝙ hi auſcultare dicuntur qui auditis parent, à quo dictum poetæ audio, aut auſculto literæ cõmutatione dicitur. Odor. Olor. hinc Olet & Odorari, & Odoratur. & Odora res. Sic ab ore Edo, Sorbeo, Bibo, poto, edo à græco ἔδω. hinc Eſculentum & Eſcædulia, & qđ græce γεύεσθαι latine guſtat. Sorbere, item bibere à uocis ſono. ut feruere aquam ab eius rei ſimili ſonitu ab eadem lingua qđ πότον Potio, unde poculum, Potatio Repotatio. itidem puteus quod ſit græcum antiquum, nõ ut nunc φρέαρ dictum. à manu Mancipium quod manu capitur. Cum iungit plures manus Manipulus. Manipularis manica. Manubrium quod manu teneatur. Mantelium quaſi manuterium ubi manus terguntur. Nunc primum ponam de cenſorijs tabulis. Vbi noctu in templum cenſor auſpicatuerit, atq; de cælo nuntium erit præconi. ſic Imperato, ut uiros uocet quod bonum fortunatum felix'q; ſalutare'q; ſiet pop. Ro. quiritium. Reiq;. p.p.R. quiritium mihiq;, collegæq; meo, fidei. magiſtratuiq; noſtro. Oẽs quirites, pedites, armatos, priuatoſq;, curatores oĩum tribuum, ſiqs pro ſe, ſi uerbo altero dari rõnem uolet, uocat Inlicium. hoc ad me præco in templo primum uocat poſt eadem æris. Item uocat ubi licet cenſor. ſcribæ, magiſtratus myrrha unguentis qđ ungetur. Vbi prætores tribuni'q; plebeij quiq; ĩ cõſilium uocati ſunt, uenerunt. Cenſores iter ſe ſortiuntur, Vter luſtrum faciat ubi templũ factum eſt. poſt autem cõuentionem habet q luſtrũ cõditurus eſt. in cõmentarijs cõſularibus ſcriptum ſic iueni. Qui exercitum imperaturus erit, Accenſo dicit, hoc Calphurni uocat inlicium. Oẽs qrites huc ad me, accenſus dicit ſic. Omnes quirites inlicium uiſite huc ad iudices. C. Calphurnius dicit. Vocat ad cõuentionem oẽs quirites huc ad me. accenſus dicit ſic. oẽs qrites ite ad cõuentionem huc ad iudices. Deĩde cõſul eloqtur ad exercitum Impo qua conuenit ad comitia centuriata. quare hic accenſo, illic præconi dicit. Hæc eſt cã in aliquot rebus. Idẽ ut præco accenſus acciebat à quo accenſus quoq; dictus. Accenſum ſolitũ Ciere Bœotia oñdit quam comœdiã alij eſſe dicunt hoc uerſu. Vbi primũ accenſus clamarit meridiem. hoc idẽ Coſtonius in actiõibus ſcribit prætorem accenſum ſolitũ tũ eſſe iubere, ubi ei uidebatur horã eſſe tertiã, iclamare horã eſſe tertiã. Itẽq; meridiẽ & horã nonã circũ aures mitti ſolitus quõ iliceret populũ in eum unde uocare poſſet ad cõcionem, nõ ſolũ ad cõſules et cenſores, ſed ẽt quæſtores ut cõmentariũ ĩdicat uetus inqſitionis. M. Sergij Mani Filij quæſtoris, q capitis accuſauit. rogũ ĩ aqua. an ſic eſt auſpicio orando. Sed in templo auſpicijs dũ aut ad prætorẽ, aut ad cõſulẽ mittas auſpiciũ petitũ. Cõmeatum prætores uocet ad te. Et eũ de muris uocet. præco id ĩperare oportet. cornicem ad priuati ianuã et in arcem mittas ubi canat collegã regis, et comiti edicat de roſtris et argentarij tabernas occludat, patres cenſeant, exqras et adeſſe iubeas magiſtratus, cẽſeat ex ara cõſules prætores tribunoſq; plebis collegaſq; uos, et in tẽplo iubeas adeſſe hoĩes, ac cũ mittas cõcionẽ auoces. In eodẽ cõmentario aqſitiõis ad extremũ ſcripti caput edicti hoc eſt. Itẽ ꝙ attingat q decenſoribus claſſicũ ad comitia centuriata redemptũ hñt uti curent eo die. quo die comitia erũt, In arce Claſſicus cãnat ũ circumq; muros & ante priuati huiuſce. Quinti trogi ſceleroſi hoſtium cãnat, et ut in cãpo cũ pria luci adſit. et iter id cũ circũ muros mittitur, et cũ cõcio aduocatur ĩtereſſe tẽpus appet ex his q̃ interea fieri ĩliciũ ſcriptũ eſt, ſed ad comitia tũ uocatur populus. iõ ꝙ alia de cã hic magiſtratus nõ põt exercitũ urbanũ cõuocare. cenſor, cõſul, dictator, Interrex põt ꝙ cenſor exercitu centuriato cõſtituit qnquennalẽ cum luſtraret, & in urbẽ ad uexillũ ducere debet dictator, & conſul in ſingulos annos ꝙ hic exercitui ĩperare põt, quo erat id qđ propter centuriata comitia ĩperare ſolent. Quare nõ eſt dubiũ cum hoc Inliciũ ſit cum circum muros itur ut populus ĩliciatur ad magiſtratus cõſpectũ, ꝙ conſul uocare põt in eũ locũ, unde uox ad concionem uocatus exaudiri poſſit. quare una origĩe ĩlicio & inlicius, qđ in choro proſerpinæ eſt, et pellexit qđ in hermiona eſt cũ ait Pacu. Regni alieni cupiditas pellexit. Sic Elicij Iouis uiſa ara in auẽtino ab eliciẽdo. hoc nunc aliter fit atq; olĩ ꝙ augur cõſuli adeſt tum cũ exercitus imperatur ac præit. Quid eum oporteat dicere. Conſuli augur imperare ſolet ut ĩlicium uocet, non accenſo aut præconi. id inceptum credo cum nõ adeſſet accenſus, & nihil intererat cui imparet et dicimus cũ fiebat q̃dã neq; item facta neq; item dicta ſemꝑ hoc ipſum ĩliciũ ſcriptũ iueni in. M. Iunij commentarijs, qđ tñ ibidem eſt qđ illicite illexit. Quæ cũ. E. et. C. cum. G. magnã habent cõmunitatem, ſed qm̃ in hoc de paucis rebus uerba feci. De pluribus rebus uerba faciam paucis, &

potiſſimũ, quæ in græca lingua putant latina, ut Scalpe σκαλεύειν. ſternere στορνύειν. lingere λίχνευσθαι. ferre φέρειν. prouidere προϊδεῖν, errare ἐρρέιν, quæ oĩa græca ſunt. itẽ ab γίγνομαι gignitur. ab eo qđ dicunt στραγγαλίζειν, ſtrágulare. tinguere à græco τέγγειν. Præterea ades , ab eo qđ illi malaxare, illi μαλακίζειν potare ποτίζειν. domare δαμᾶν, mulgere ab ἀμέλγειν, ut rũcinare &c. ut Rũcinare à rũcina cuius origo græca. Quod ad origines uerborũ huius libri ptinet, qm̃ ſatis multas arbitror poſitas huius gñis, deſiſtã, & qm̃ de hiſce rebus tres libros ad te mittere inſtitui. De oratione ſoluta duos. de poetica unũ, & ex ſoluta oratiõe ad te miſi duos. Priorem de locis et quæ in locis ſunt. hunc de temporibus & quæ cum his ſunt coniũcta. Deinceps in proximo de poeticis uerborum originibus ſcribere inſtitui.

M. TER. VAR. DE LINGVA LATINA, ET DE VERBORVM ORIGINE AD CICE. LIB. VI.

TEMPORVM Vocabula & eorũ quæ coniuncta ſunt, aut in agẽdo fiunt, aut cũ tpe aliquo enuntiãtur, priore libro dixi. i hoc dicam de poeticis uocabulis & eorũ originibus, in qs multa difficilia. Nã ut uerbũ, qđ conditũ eſt, et qbus literis oportet ſcribi, aperiã. Inde poſt aliqua dẽpta, ſi obſcurior ſit uolũtas in poſteriores nõ reprehendã. Igitur in illis, q in ſcrutando uerbo literas adijciunt, aut demunt, facilius qd ſub ea uoce ſubſit, uidere poſſint. Eteni facilius obſcurã opam Myrmecidis ex ebore oculi uideant ſi extrinſecus admoueant nigras ſetas. cũ hæc adminicula addas ad eruendã uoluntatẽ impoſitoris, tñ latent multa. qđ ſi poeticæ in carminibus ſeruabit multa priſca, quæ eſſent, ſic etiã cui eſſent potuiſſent, fœcundius poemata ferrent fructũ. Sed ut in ſoluta oratione ſic i poematis uerba oĩa quæ hñt ἔτυμα poſſunt duci. Nec multa ab eo qđ nõ erunt in lucubratiõe literæ proſecutæ. Licet multum legeret Aelij hoĩs in primo in literis latinis exercitati, interpretationẽ carminũ ſaliorũ uidebis et exili litera expeditã, et præterita obſcura multa. Nec mirũ cũ non modo Epimenidis opus poſt annos. L. expetitũ à multis nõ cognoſcatur, Sed ẽt Teucer Liuij poſt annos. xij. ab ſuis q ſit, ignoratur. ad hoc qd ad uerborũ poeticorũ ætatẽ? quorũ ſi Põpilij regnũ fons in carminibus ſaliorũ, neq; ea à ſu perioribus accepta, tñ hñt. dcc. annos. Quare cur ſcriptoris induſtriã reprehendas, q herois tritauũ attauũ nõ potuerit reperire, cũ ipſe aui tritaui matrẽ nõ poſſis dicere? qđ internallũ multo tãto propius nos quàm hinc ad initiũ ſaliorũ quo romanorũ pria uerba poetica dicunt latia. Igitur de originibus uerborũ q multa dixerit cõmode, potius boni cõſulendũ, quàm q aliqd nequerit reprehendendũ, præſertim cũ dicat etymologiæ nonoĩum uerborũ poſſe dici cãs. ut qa quare ad medendũ medicina, neq; ſi nõ noris radices arboris nõ poſſe me dicere pirum eẽ ex ramo, ramũ ex arbore, eã ex radicibus quas non uideo. Quare q oñdit eqtatum eſſe ab eqtibus. Eqtes ab eqte. Eqtem ab equo, neq; equus unde ſit dicit, tñ hic docet plura, & ſatiſfecit grate. quem imitari poſſumus, næ ipſe liber erit idiao. Dicã in iſto libro de uerbis, quæ à poetis ſunt poſita. Primũ de locis, deinde de his quæ in locis ſunt. Tertio de tpibus, tum quæ cũ tpibus ſunt coniũcta, utq; cũ his ſint coniũcta adiungam & ſiqd excidit ex hac quadripartitiõe, tñ in ea ut cõprehendam, icapiam. hic, unus erit quem tu tolles in cærula cæli templa. Templũ tribus modis dicitur. ab natura, ab auſpicio. ab ſimilitudine. Natura, in cælo, ab auſpicijs, in terra, ab ſimilitudine, ſub terra. In Cælo Templũ dicitur ut hecuba, magna templa cæli tum cõmiſta ſtellis ſplendidis. in terra, ut phibœa. Scrupea ſaxa bacchi templa propè aggreditur. ſub terrant andromacha, Acheruſia templa alta orci ſaluete iſera. qua qa initiũ erat oculi à tuendo, prio templũ dictũ. quocirca cælum qua tuimur dictũ tẽplum. Sic cõtremuit templum magnum Iouis altitonantis. i. ut ait Næuius i hemiſpærio ubi terra cærulo ſeptum ſtat. Eius templi partes quatuor dicuntur. Siniſtra ab oriente. Dextra ab occaſu. Antica ad meridiem. Poſtica ad ſeptentrionẽ. In terris dictum templum locus augurij aut auſpicij cauſa qbuſdam conceptis uerbis finitus concipitur uerbis non eiſdem uſquequaq; in arce. Item ſic teſtaq; me ita ſunto quoad ego eas te linquã nuncupauero Vlla ter arbor qſqs eſt quam me ſentio dixiſſe templũ tectum quem feſto in ſiniſtrum. Olla uer arbor eſt quiſquis, quicquid eſt, quod me ſentio dixiſſe templum quem feſto dextrum. Interea concretione conſpicione, cortumione, utiq; ea rectiſſime ſenſit, in hoc templo faciundo arbores conſtitui fines apparet & intra eas regiones qua oculi cõſpiciant. i. tueamur à quo templũ dictum, & Contemplare ut apud Enni. in Medea, contempla & templum Ceteris ad leuam aſpice. Contemplare & Cõſpicare id eſſe apparet ideo dicere cum templum faciat augur cõſpiciõe qua oculorum cõſpectum finiant, qđ cum dicunt cõſpiciõem addunt Cortumionem, quæ dicit à cordis uiſu. Cor. n. cortumiõis origo, qđ addit templa ut ſint dextra aiunt ſancta eſſe, q gloſſas ſcripſerũt. id ẽ falſum. nam curia hoſtilia templũ eſt, et ſanctum nõ eſt. Sed hoc ut putarent ædem ſacram eſſe Templum & eſſe ſanctum, qđ i urbe Roma pleræq; ædes ſacræ ſunt templa eadem ſancta, & qđ loca quædam agreſtia quod alicuius dei ſunt, dicuntur Teſqua, Nã apud Accium in philoctetæ, Lemnia qs tu es mortalis qui in deſerta & Teſca te apportes loca. Loca enim quæ ſint deſignat cum dicit, Lemnia præſtolare, & caſacabyrum delubra tenes, myſteriaq; priſtina caſtis concepta ſacris. Deinde Vulcania templa ſub ipſis collibus in quo delatus lotos dicitur, alto ab lumine cæli, & Næuius expirante uapore uides unde ignes cluet mortalibus diuis. quare hoc loco quo Teſca dixit non errauit, neque ideo quod ſancta, ſed quod ubi myſteria fiant, aut tuentur tueſca dicat poſt teſca facta. Tueri duo ſignificat, unum ab aſpectu, ut dixit, unde eſt illud. Tueor te ſenex, proh. Iupiter. Et quis pater aut cognatus uolet nos contra tueri? Alterum à curando ac tutela ut cum dicimus, bellum tueor, & tueri uillam à quo etiam quidã dicunt illum qui curat ædes ſacras Aedituũ, non æditumũ. Sed tamẽ hoc ipſum ab eadem profectum eſt origine, qđ quem uolumus domum curare, dicimus, Tu domi uidebis. ut Plautus cum ait. intus para, cura, uide quod opus fiat. Sic dicta Veſtiſpica quæ ueſtem ſpiceret. i. uideret ueſtem, ac tueretur. Quare à tuendo & templa & Teſca dicta cum diſcrimine eo, qđ dixi. Etiam inde idem. Illud enim extemplo acceptum me negato & filium. Extemplo eſt continuo qđ omne templũ debet eſſe contra ſeptum, nec plus, quàm unũ introitũ habere. Quod eſt apud Accium. Peruade polũ ſplendida mundi ſydera bigis continuis ſe cœpit ſpolijs. Polus græcũ id ſignificat circum cæli. Quare qđ eſt puade polum ualde uade p polum. Signa dicuntur eadem et ſidera. Signa qđ aliqd ſignificẽt, ut libra æquinoctium. Sidera, quæ inſiduntur. atq; ita ſignificant aliqd in terris perurendo aliud'ue. Quare ut ſignũ cadens in pectore, qđ eſt terrarũ anfractarum uiſum. Anfractum eſt ab origine flexum duplici, dictum ab ambitu et frangendo. ab eo leges iubent indirecto pedũ. viij. eſſe, in anfracto. xvi. i. in flexu. Ennius, ut ibi titanis triuia dederit ſtirpem liberum. Titanis Triuia Diana eſt ab eo dicta Triuia, eo qđ in triuio ponitur fere' in oppidis græcis, uel quod luna dicitur eſſe, quæ in cælo tribus uijs mouetur in altitudinem, & latitudinẽ, & longitudinem. Titanis dicta qđ eam genuit unus ex titanibus. ut in Plauto, latona titanis, ut ſcribit Manilius, eſt creata titano, ut idem ſcribit, latona parit caſto complexu Iouis delia deos geminos. i. Apolli-

nem & Dianã. Idem de eodem, o ſancte Apollo q umbilicũ certum terrarũ obtines. Vmbilicũ dictũ aiunt ab umbilico noſtro qđ is medius locus ſit terrarũ. ut umbilicus in nobis, quod utrũq; eſt falſum. Neq; hic locus eſt terrarũ medius. neq; noſter umbilicus eſt hoĩs medius. Itaq; pingitur qui uocatur icthon Pythagora, ut media cæli ac terræ linea ducatur infra umbilicũ. per id qđ diſcernitur homo mas an fœmina ſit. ubi ortus humanus ſimilis ut in mundo. ubi. n. oĩa naſcuntur in medio qđ terra mundi media. Præterea ſiqđ medium. i. umbilicus ut pila terræ non Delphi medium, & terræ mediũ non hoc, ſed qđ uocant Delphis in æde foramen. allatum eſt qddam, ut theſauri ſpeciem qđ græci ὀμφαλόν umbilicũ dixerunt. Pacu. Calydonia, altrix terra exuberantiũ uirũ. ut ager Thuſculanus, ſic calydonius ager eſt, non terra, ſed lege poetica qđ terra etolia in qua calydon à parte totum accipi etoliã uoluit. Accius, myſtica da dextra uada præter uecti. Myſtica ac à myſterijs quæ ibi in propinqs locis nobilia fiunt. Ennius, areopagitæ qui dedere quam pudã. Areopagitæ ab areopago, is locus athenis. Muſæ quæ pedibus magnum pulſatis olympũ. Cœlũ dicunt græci olympum, montem in Macedonia omnes, à quo potius puto dictas muſas olympiadas. ita enĩ à terreſtribus locis cognominatæ Libetrides. pimpliades. Theſpiades. Heliconides. quaſi Helleſpontum & clauſtra quod Xerſes quondã eum locũ clauſit. Nã ut ait Ennius. Iſq; Helleſponto pontem cõtendit in alto, niſi ab eo qđ aſiã & Europã ibi concludit mare et inter anguſtias faciat propõtidis fauces. Pacu. Aliq in ægeo freto. Dictum fretum à ſimilitudine feruentis aquæ qđ in fretum ſæpe cõcurrat æſtus atq; efferueſcit. Aegeũ dictum ab inſulis qđ in eo mari ſcopuli in pelago uocantur à ſimilitudine caprarũ αἶγες Aeges fermè aderant æquore in alto ratibus repentibus æquor mare appellatũ quod æquatũ cõmotum uento non eſt. Ratis nauis lõga dicitur, ut Ennius cũ ait. Conferre aut ratem æratã q perit & qui dum mare ſudãtes eunt atq; ſedentes. Ratis dicta nauis longa propter remos quod hi cum per aquam ſublati ſub dextra & ſiniſtra duas partes efficere uidentur, Ratis. unde hoc trãslatũ, illic ubi plures mali aut aſſeres. Agreſtis ab agro inſulas dictas apparet, qđ uelamenta hoſtijs è lana quæ adduntur dicuntur inſulæ, intra oſtiarũ cornua uelamenta erãt. itaq; nũc cum ad ſepulchrũ feru. ut frondes ac flores, addũt lanas. iõ Næuius ait, Sed uelatas frõdentis comas cornua taurũ. Vmbrã iaci dicere apparet cornuta à cornibus. Cornua à curuore dicta qđ pleraq; curuamus, at quas memorant noſſe nos eſſe. Carmenarũ priſcũ uocabulũ. ita natũ atq; ſcriptũ eſt alibi. Carmenæ ab eadem origine ſunt declinatæ in multis uerbis in quo antiq dicebant. ſ. poſtea dicũt. r. ut in carmine ſaliorũ ſunt hæc. Orculo, doloſi Eſo, pro oſculo, dolori, Ero, oĩa uero ad patula coemiſſe Iani cuſianes duo miſeruſes, dumq; Ianuſq; uenet poſt melios melior. Fœdeſum fœderũ. Pluſima plurima. Melioſem meliorem. Aſenã arenã. Ianitos ianitor. Quare Caſmena carmena inde Carmina carmen. r. poſtea extrito camena factum. ab eadem uoce Canite, pro quo in ſaliari uerſu ſcriptum eſt cancante hoc uerſu, diuum exta cante diuum deo ſupplice cante. In carmine Priami apud Accium qđ eſt ueteres Caſmenas Caſcas res uolo profari, et primũ caſcum ſignificat uetus. eius origo ſabina quæ uſq; radices in oſcam linguã egit. Caſcũ uetus eſſe ſignificat. Ennius qđ ait, q̃ primum caſci populi genuere latini, eo magis Manilius qđ ait, Caſcũ duxiſſe caſcam non mirabile eſt, qm̃ canoras faciebat nuptias. Item oſtendit Papinij epigrãmatum qđ in adoleſcentem fecerat. Caſcam Ridiculũ eſt cũ te caſcã tua caſca dicit. Amica Philoptonis eius q ſenex puerũ dicit puſum. puellã puſam. Sic fiet mutuã mulinam, ut ſis uere puſus tu tua amica ſenex. Item oſtendit qđ oppidum uocatur Caſſinũ. hoc. n. à ſabinis orti Sãnites tenuerunt,

ut nunc noſtri. unde et Caſſinũ forũ uetus appellant. Item ſignificant in attelanis aliquot Pupũ ſenem qđ oſci Caſnar appellant. apud Luciliũ. Quid tibi ego ambages ambiui ſcribere conor. Profectũ à uerbo ambe qđ eſt ĩ ambitu et ambitioſo. apud Valeriũ ſoranũ uetus Adagio eſt. O. P. Scipio, qđ uerbũ uſq; eo euanuit, ut græcũ pro eo poſitũ magis ſit apertũ, nam idem qđ uocãt græci παροιμίαν. ut cũ auribus lupũ teneo. Canis caninã non eſt, adagio eſt. litera cõmutata Abagio dicta ab eo qđ ambit orationem, neq; in aliqua una re conſiſtit ſola. Abagio dicta, ut Abuſtũ qđ circũ uſtũ eſt, ut abigena bos apud augures, quam circũ aliæ hoſtiæ conſtituuntur. Cũ tria ſunt cõiuncta in origine uerborũ quæ ſint aiaduertenda, à quo ſit impoſitum, et in quo & qd, ſæpe nõ minus de tertio, quàm de primo dubitatur, ut in hoc. Vtrũ primũ una canis aut canes ſic appellata. dicta. n. apud ueteres, Vna, canes. itaq; Ennius ſcribit. Tantidem quaſi fœta canes ſine dentibus latrat. Lucilius nequam & magnus hõ laniorũ ĩmanes canes ut impoſitio unius debuit eſſe canis, pluriũ canes, ſed neq; Ennius cõſuetudinem illam ſequens, eſt reprehendendus, neq; is q nũc dicit Canis caninam non eſt. Canes qđ latratu ſigna dant, ut ſigna canant. Canes appellatæ. & quod ea uoce indicant quæ noctu latent, latratus appellatus. ſic dictum à qbuſdam una canes ut una Trabes remis roſtra per altum. Ennius. Vtinam ne in nemore pelio ſecuribus cæſa accidiſſet ad terrã abiegna trabes. cuius uerbi ſingularis caſus recte correctus ac facta trabs in medio. Ennius, Celitum camilla expectata aduenis, ſalue hoſpita Camilla. Qui gloſſemata iterpretati, dixerũt adminiſtrã addi oportet in his quæ occultiora. Igitur dicitur in nuptijs Caſmillus, q cum merum fert, in quo quod ſit in miniſterio pleriq; extrinſecus nectunt. hinc Caſmillus noĩatur in ſamothrace myſterijs. Dius quidam adminiſter dijs magnis uerbum græcum arbitror, quod apud Callimachum in poematis eius inueni. apud Enniũ. Subulo finitimas propter aſtabat aquas. Subulo dictus qđ ita dicunt Tibicines thuſci. quo circa radices eius ĩ hetruria nõ latio quærendum eſt. uerſus quos olim Fauni, uateſq; canebãt. Fauni dei latinorũ ita ut faunus, et fauna ſint in his uerſibus quos uocãt ſaturnios in ſylueſtribus locis traditũ eſt ſolitos fari. Quo fando faunos dictos. Antiquos poetas Vates appellabant à uerſibus uiendis, ut in poematis cũ ſcribã oſtendã. Corpore tartarino prognata paluda uirago. Tartarino à tartaro dictũ. Plato in. iiij. de fluminibus, apud ĩferos quæ ſunt in his unum tartarum appellat. quare tartari origo græca. Paluda à paludamentis. ſunt hæc inſignia ac ornamenta militaria. Ideo ad bellũ cũ exit imꝑator ac lictores mutauerũt ueſtẽ & ſigna ĩcinuerũt, paludatus dicitur proficiſci. quæ propterea qđ cõſpiciuntur q ea hñt ac fiũt palã, paludamenta dicta. Plaut. Epeũ fumificũ cocũ, ab epeo illo q dicitur ad troiã feciſſe equũ troianũ, & arguis cibũ curaſſe, ideo ait epeũ fumificũ q legioni noſtræ hẽt coctũ cibũ. Apud Enni. Atq; prius pariet locuſta lucã bouem. Lucas bos elephas, cur ita ſit dicta, duobus modis ĩueni ſcriptum. Nã & in Cornelij cõmen. erat à libycis lucas. Et in Virg. cõmẽtario ab lucanis Lucas, ab eo qđ noſtrorũ maximã quadrupedẽ, quã ipſi hẽrent, uocarent bouẽ. et in lucanis Pyrrhi bello primũ uidiſſent apud hoſtis elephãtos. Idẽ nõ itẽ quadrupedes cornuatas, nã quos dẽtes multi dicũt ſunt cornua, lucanã bouẽ qđ putabant lucã bouẽ appellaſſe. Si à libya dictæ eẽnt lucæ fortaſſe Pãtheræ quoq; & leones nõ africanæ beſtiæ dicerentur, ſed lucæ. ſi ab lucanis dictæ, Vrſi cur potius lucani quam luci dicti. Quare ego arbitror potius lucas ab luce qđ lõge relucebãt propter inauratos regios clypeos qbus eorũ tumor natæ erãt turres. Enni. Orator ſine pace redit, regiq; refert rẽ. Orator ab oratione dictus, q. n. uerba hẽret orationũ publice aduerſus eũ qđ legebatur, ab oratione orator dictus, cũ res ma

iore

iore ratione legebantur. potiſſimū q cām cōmodiſſime orare poterāt. Itaq; Ennius ait. Oratores doctiloqui apud Enniū olli reſpondet ſuauis ſonus egria. Olli ualet dictū illi ab olla & ollo ꝙ alterū comitijs cū recitatur a' præcone dicitur Olla centuria nō illa. Alterū apparet in funeribus īdictiuis, quo dicitur Ollus leto datus eſt, qđ græcus dicit λήθη, ideſt obliuioni. apud Enniū menſas cōſtituit, idemq; ancilia. Ancilia dicta ab anciſu, ꝙ ea arma ab utraq; parte, ut thracum īciſa. Saturnio ī carmine, Libaq; fictores argeos & tutulatos. Liba ꝙ libādicā fiunt. Fictores dicti a' fingendis libis. Argei ab argis. Argei fiunt e' ſirpeis uirgultis ſimulachra ſunt hominū. xxx. Ea quotannis ponte ſublicio a' ſacerdotibus publice deijci ſolent ī tyberim. Tutulati dicti hi q ī ſacris capitibus habere ſolent, ut metam, id Tutulus appellatur ab eo qđ matresfamilias crines conuolutos ad uerticem capitis, quos habent uti uelatos dicunt Tutulos, ſiue ab eo, ꝑ tuendi cā capilli fiebant, ſiue ab eo ꝙ altiſſimū ī urbe, qđ eſt arx ea res tutiſſima Tutulus uocatur. Eundem Pōpiliū ait feciſſe flamines q cū oēs ſint a' ſingulis deis cognominati, ī qbuſdā apparent etyma. ut cur ſit Martialis, & qrinalis, ſunt ī qbus flaminū cognominibus latent origines, ut q ſunt ī uerſibus plæriq; Volturnalem. Palatualem. Furinalem. Floralem q Falacrem, & Pomonalem fecit. obſcura eſt eorū origo. Volturnus diua palatua, furina Flora, Falacer. Pomona pomorū pater. Nā apud Enniū. Iam Cata ſigna fere' ſonitum dare uoce parabāt. Cata acuta. hoc. n. uerbo Sabini dicunt. quare Catus Aelius ſextus, nō ut aiunt ſapiens, ſed acutus, & qđ eſt tunc cœpit memorari. ſimul cata dicta accipienda acuta dicta apud Luciliū. Thynno capto corium excludūt foras. Occiduntq; lupos aperdite & iura Siluti Sume rete atq; amiā. Piſciū noīa ſunt, eorūq; e' græcia origo. Apud Enniū, quæq; cœruleo freto Orta nare cœpta. Caua Cortia dicta, qđ eſt iter terrā & cælū ad ſimilitudinem cortinæ Apollinis. ea a' corde, ꝙ inde ſortes primū extimatæ. apud Enniū. Quin ide īuictis ſumpſerunt ꝑduellibus. Perduelles ſunt hoſtes ut ꝑficit. ſic Perduelliū duellum. i. poſtea bellum. ab eadē cā facta Duellona Bellona. apud Plautū, neq; iugula, neq; ueſperugo, neq; Vergiliæ occidunt. Iugula ſignū eſt qđ Acci. appellat Oriona cū ait. Citius orion pateſit. huius ſigni caput dicitur e' ſtellis quatuor quas īfra duæ claræ, quas appellant humeros, iter quas qđ uidetur iugulū. unde iugula dicta. Veſperugo ſtella, quæ ueſpere oritur, a' quo etiā Turpil. ſcribit. Veſperū, itaq; dicitur alterū. Veſ ꝑ adeſt quē dīt græci ἕσπερος. Næuius patrem ſuū optimū appellat ſupremū. Supremum a' ſuperrimo dictum. Itaq; in. xij. tabulis ſolis occaſu diei ſuprema tempeſtas eſto. Libri augurū pro tempeſtate Tempeſtutem dicunt. i. ſupremū augurij tempus. In cornicula q regi latrocinatus decem annos demetrio. Latrones dicti ab latere, q circū latera erant regi, atq; ad latera habebāt ferrū, quos poſtea a' ſtipatione ſtipatores appellarūt, & q cōducebantur. Ea. n. merces dicitur græce κίρδος. ab eo ueteres poetæ nōnunq̃ milites appellāt latrones, qđ itē uti milites cū ferro, aut ꝙ latent ad īſidias faciendas. Apud Næuiū. Riſi egomet caſſabūdū ire ebrium. Caſſabundū a' cadendo. Item Diabatra ī pedibus hēbat, erat amictus Epicroco ſimilis. utrunq; uocabulū græcū, ī menæchmis Plauti. Inter ancillas ſedere iubes lanā carere. Idem eſt hoc uerbū ī Coſmotria Næuij. Carere a' carendo, ꝙ eā tum purgāt ac deducunt, ut careat ſpurcitia, ex quo Carminari dicitur cū lana, cū caret ea, ꝑ ī ea hæret. Neq; eſt lana q̃ ī Romulo Næuius appellat Oſcā ab oſcis. In perſa iā pol ille hic aderit credo cōgerro meus. Cōgerro a' gerra, & græcū eſt & ī latina cratis. In menæchmis. Idē iſtuc alius aſcriptiuus fieri ad legionem ſolet. Adſcriptiui dicti, ꝙ olim adſcribebantur

Inermes, q ſuccederent armatis militibus ſiqs eorū deperiſſet. in Trinumo. Nā illū ibi Ferentariū a' ferendo. i. iane ac ſine fructu, aut ꝙ ferentarij eqtes hi dicti q ea modo hēbāt arma, quæ ferrentur, ut iaculū. huiuſcemodi eqtes pictos uidi ī Eſculapij æde uetere, & ferentarios adſcriptos. ī friuolaria ubi rorarij eſtis en ſunt, ubi ſunt accenſi ecce. Rorarij dicti a' rore q bellū cōmittebāt añ, ideo ꝙ ante rorat, q̃ pluit. Accenſos miniſtratores Cato eſſe ſcribit, pōt id ab arbitrio, nā īde ad arbitrium eius, cuius miniſter. Pacuuius deū triportēta ī mercatore ponit. Idem ī mercatore. Nō tibi iſtuc magis diuidia ē, quā mihi hodie fuit hæc eadē eſt in Corolaria. Næuius, Diuidia a' diuidendo dicta, ꝙ diuiſio diſtractio eſt doloris. Itaq; idē in curculione ait. Sed qd tibi eſt lienes necant. renes dolēt. Pulmones diſtrahuntur. In phagone. Honos ſinceraſto perit pernis gladio. Sinceraſtū eſt omne meduliū antiquo uocabulo græco. in paraſito pigro, domū ire cœpi tramite dextra uia. Trames a' tranſuerſo dictus. in fugitiuis, A' grege ſpecta uide uiuices quātas. Iam iſpexi qd eſſent. Viuices alij excitatū uerberibus corpus. In ciſtellaria. Nō quaſi ut hæc ſunt hic limaces. Liuide Limax a' limo, qđ ibi uiuit, Diobolares ſcæniculæ miracula. Diobolares a' duobus obolis Scæniculæ ab ſcæno nugario unguento. Miracula, a' miris, ideſt monſtris a' quo Accius ait ꝑſonas diſtortas oribus deformes mirones. Ibidē. Scrāctiæ ſcrupedæ, rutabulæ, Tantulæ ab excreādo Scrāctiæ ſic adſignificat ſcrupedā. Aurelius ſcribit Auſcaripedā. Iuentius comicus dicebat a' uermiculo piloſo, q ſolet eſſe in fronde cū multis pedibus. Valerius a' pede ac ſcrupea. ex eo ab Accio poſitum, curioſa itaq; eſt ī Menalippa. Reijcis abs te religionē. Scrupeæ īponas Scritabillas a' ſtritilādo. Stritare ab eo q ſiſtit ægre. in aſtraba, axitioſæ annonā carā e' uili cōcinat uiris. Ideo in Siteli tergo idem ait. Muliēres uxorculauit, ego noui ſcio axitioſam. ſic Caruilius ſcribit Axitioſas demonſtrari. Suſpicatrices ab agendo axitioſas, ut ab unā faciēdo factioſæ ſic ab unā agendo actioſæ dictæ. In Geſtione ceraſtribula, ut de lūbo obſcœnabis. Ceraſtribula Opilius ſcribit circū coxendices ſunt nobis, id græcū eſt ab huius loci uerſura. In neruolaria. Scobinā ego illam actutū adraſi. ſcobinā a' ſcobe. Lima. n. materia fabrilis eſt. ī Pœnulo. Vinceretis ceruū curſu, uel grallatorem gradu. Grallator a' gradu magno dictus. ī Truculento. Sine uirtute argutum ciuem mihi habeā pro Præfica, ut Aurelius ſcribit, Mulier ab luctu, quæ conduceretur, quæ ante domum mortui laudes eius caneret. hoc factitatum Ariſtoteles ſcribit ī libro q ſcribitur Noia barbarica, qbus teſtimonium eſt, quod fretum eſt Næuij. Hæc qdem hercle opinor præfica ē. Nā mortuos collaudat. Claudius ſcribit dicta, quæ præficeretur ancillis quemadmodū lamentarentur. Præfica eſt dicta. utrunq; oſtendit a' præfatione præficā dictam, apud Enniū decem Coclites quos montibus ſummis ripis ſedere. ab oculo Ocles, ut Ocles dictus q unum haberet oculū, quocirca in Curculione eſt de oclitum proſapia eſſe arbitror. Nā ſunt unoculi. Nunc de temporibus dicā, qđ eſt apud Caſſium, Nocte itempeſta noſtrā deuenit ad domum. Intempeſta nox dicta a' tempeſtate. Tēpeſtas ab tēpore. Intēpeſta nox quo tꝑe nihil agitur. Quid nox uidetur ī altiſono cæli clypeo temo ſuperat ſtellas ſublime cogēs ēt, atq; etiā noctis iter. hic multā noctē oſtēdere uult a' temonis motu. Sed temo, uñ & cur dicatur latet. Arbitror antiquos ruſticos primū notaſſe quædā ī cælo ſigna, quæ præter alia erāt īſignia, atq; ad aliquē uſum culturæ tempus deſignādū cōuenire aīaduertebātur. eius ſigna ſunt, ꝙ has ſeptē ſtellas græci, ut Homerus, uocāt ἄμαξαν, & propinquum equi ſignū Bootē. noſtri eas ſeptē ſtellas Boues & temones, et prope' eas axem. Triones. n. & boues appellātur a' bubulas

ẽt nũc maxĩe cũ arant terrã .ẽ qs dicti ualentes glebarij q facale proſcidũt glebas.ſic oẽs q terrã arabãt à terra Terriões. uñ Triones ut dicerentur detritũ.Temo dictus à tenẽdo.Is.n. cõtinet iugũ,& paluſtrũ appellatũ à pte totũ,ut multa pñt. Triones dicti ſeptẽ,ꝙ ita ſitæ ſtellæ,ut ternæ trigona faciant. Aliqđ lumen iubar' ne in cælo cerno?Iubar dicitur ſtella lucifer,quæ ĩ ſummo hẽt diffuſum lumen,ut leo ĩ capite iubã. huius ortus ſignificat circiter eſſe extremã noctẽ. Itaq; ut Pacuuius.Exorto iubare noctis decurſo itinere. Apud Plautũ ĩ Paraſito.migro ĩde hic bñ potus prio crepuſculo.Crepuſculũ dictũ à ſabinis,& id dubiũ tẽpus noctis,an diei ſit.itaq; ĩ cordalio eſt.Tã crepuſculo fere' ut ament lãpadas accendite.Ideo dubiæ res creperæ dictæ.In Trinumo,Cõcubiũ ſit noctis,priuſq̃ poſtremũ pueneris.Cõcubiũ à cõcubitu dormiendi cã dictũ. ĩ aſinaria,Videbitur,factũ uolo.at redito cõticiniũ.Conticiniũ puto à cõticiſcendo dictũ,ſiue ut Opilius ſcribit ab eo,ꝙ cõticuerunt hoĩes.Nũc de his rebus,quæ adſignificãt aliqđ tempus cũ dicũtur,aut fiunt,dicã.apud Acciũ Reciproca tendens neruo equo cõcita tela.Reciproca eſt cũ,uñ qđ profectũ redit eo,ꝙ ab recipe reciprocare fictũ.aut qđ poſcere procare dictũ. apud Plautũ,aut trãſuerſum,nõ prouerſus cedit, quaſi cãcer ſolet.dicit ab eo,qđ ĩ id qđ eſt uerſus.& iõ q exit ĩ ueſtibulũ, qđ eſt añ domũ prodire & procedere,qđ cũ leno nõ faceret, ſed ſcđm pariẽtẽ trãſuerſus iret,dixit,ut trãſuerſus cedit quaſi cãcer nõ prouerſus hõ,ut apud Enniũ,Andromachæ nomẽ q ĩdidit recte ei ĩdidit.Itẽ quapropter Parim paſtores nũc alexandrũ uocãt.Imitari dũ uoluit Euripidẽ & ponere etymon eſt lapſus.Nã Euripides,ꝙ græca poſuit,etyma ſunt apta. Ille ait iõ nomen additum Andromachæ,qđ ἀνδρὶ μάχεται, hoc Ennij quis põt ĩtelligere?Inuerſum ſignificare Andromachæ nomen q ĩdidit recte ĩdidit,aut Alexãdrũ ab eo appellatũ ĩ græcia q paris fuiſſet,a quo herculem quoq; cognominatũ Alexicacon ab eo,qđ defenſor eſſet hoĩum.apud Acciũ. Iamq; aurorã rutilare procul cerno. Aurora dicitur añ ſolis ortũ,ab eo,ꝙ ab igne ſolis,tũ aureo aer aureſcat,qđ addit Rutilare eſt ab eodem colore.Aurei.n.rutuli,& ĩde ẽt muliẽres ualde ruſæ rutulæ dictæ, apud Terẽtiũ.Scortatur, potat,olet unguentũ de meo.ſcortari eſt ſæpius meretriculã ducere,quæ dicta à pelle.Id.n.nõ ſolũ antiq dicebãt ſcortũ,ſed ẽt nũc dicimus ſcortea ea,quæ è corio ac pellibus ſunt fcã.Inde in aliquot ſacris ac ſacellis ſcriptũ hẽmus, neqd ſcorteũ adhibeatur, ne morticinũ quid adſit.in attellanis licet aĩaduertere ruſticos dicere ſe adduxiſſe pro ſcorto pelliculã.apud Acciũ.Multis nomen ueſtrũ,numenq; ciendo.Numen dicũt eſſe ĩperiũ ab nutu, oĩa ſunt eius cuius ĩperiũ maximũ eſſe uideatur.Itaq; ĩ Ioue hoc & Homerus,& aliquoties Liuius.apud Plau.Si unũ epityrũ edã apud illũ eſuriens ĩſane.Bñ epityrũ uocabulũ eſt cibi quo frequentius ſicilia,q̃ Italia uſa.id uehementer cũ uellet dicere dicit ĩſane,qđ ĩſani faciũt oĩa uehementer.apud Pacu.Flexaniat aquã lymphatã dicit à Lympha Nympha, ut apud græcos Thetis.Apud Enniũ Ea thetis illi mater ĩ græcia cõmota mente,quos νυμφολήπτους appellãt,ab eo lymphatos dixerunt noſtri.Bacchus,liber & eius comites Bacchæ,& uinũ ĩ Hiſpania Baccha.origo ĩ his oĩbus græca.apud Pacu.halcyonis ritu littus peruolgans furor.hæc.n.auis nunc græce dicitur ἀλκυών, à noſtris halcedo.hæc hyeme ꝙ pullos dicitur tranqllo mari facere,Eos dies halcyõios appellãt,qđ ẽ ĩ uerſu halcyonis ritu.i.ĩſtituto,ut cũ haruſpex præcipit ĩ ſuo qſq; ritu ſacrificiũ faciat,& nos dicimus.xij.uiros græco ritu ſacra nõ romano facere.Quod.n.ſit rite,id ratũ ac rectũ eſt ab eo Accius recte pfectis ſacris uult accipi.apud Enniũ,ſi uoles aduortere animũ comiter mõſtrabitur.Comiter hilare,ac lubenter,cuius origo græce κῶμος. ĩde Comeſſatio latine dcã & ĩ græcia, ut qdã dñt Comœdiã.apud Aciliũ cape,cede,lide,come,crede.cape.Vñ accipe,ſed hoc ĩ proxĩo libro retractãdũ. Apud Pacuuiũ.Nulla res neq; cicurare,neq; mederi potis eſt,neq; reficere. Cicurare mãſuefacere.qđ.n.à fero diſcretũ,id dicitur Cicur. & iõ dcm̃ Cicur ĩgeniũ obtineo mãſuetũ à quo Veturij quoq; nobiles cognoĩati Cicurij.Innatũ à cicco Cicur. Ciccũ dicebãt mẽbranã tenuem,quæ eſt,ut in malo punico diſcrimen,à quo ẽt Plau.dicit,ꝙ uolet denſum ciccũ nõ iter duo.Apud Næuiũ Ciccũ uenire uideo fermè iniuria.Fermè dicitur,qđ nunc ferè,utrunq; dictũ à ferendo,ꝙ id qđ fertur eſt in motu atq; aduentat.Apud Plautũ Euax iurgio uxorem tãdem abegi ab ianua.Euax uerbũ,nihil ſignificat,ſed effutitiũ naturaliter ẽ. apud Enniũ,hehe ipſe clypeus cecidit. Apud Enniũ.Heu mea puella ſpe qdẽ id ſuccenſes tibi.apud Põpiliũ. Heu qua me cã fortuna infeſta premis,qđ ait iurgio.i.litibus.itaq; qbus res erat ĩ cõtrouerſia,ea uocabatur lis.iõ ĩ actiõibus uidemus dici,quã rẽ ſiue litem dicere oportet. ex quo licet uidere iurgare eſſe ab iure dcm̃.Nã qs iure litigaret,à quo obiurgatus is,q id facit iuſte?apud Lucre.Atq; aliquos ibi ab rebus clepſere foro. Qui Clepſere dixit.Vñ ẽt alij clepe.i.corripe quorũ origo à clã,ut ſit dcm̃ clape,uñ clepe,& ex ea cõmutatio,ut multa et fcm̃ clepe,põt à græco dcm̃ κλέπτειν. Apud Matiũ,Corpa graiorũ merebar mãdier igni.dcm̃ mãdier à mandendo.uñ mãducari à quo ĩ attelanis obſoniũ uocãt mãducũ.apud Matiũ Obſcœni ĩterpres,fũeſtiq; oĩs author,obſcœnũ dcm̃ ab ſcæna.Ea ut græci,aut Accius ſcribit,ſcæna ĩ pluribus uerbis.a.añ.e.alij ponũt,alij nõ,ut qđ ptim dñt ſceptrũ,alij feneratricem.alij fæneratricem,ſic fæniſeca,& feniſeca.à quo ruſtici pappũ Meſiũ nõ meſum.A quo Luci.ſcribit.Cæcil.ne ruſticus fiat.quare turpe iõ obſcedũ.qđ niſi ĩ ſcæna palã dici nõ debet. põt uel ab eo qđ puerilis turpicula res ĩ collo quædã ſuſpenditur neqd obſit ſcæuæ cã,inde Scæuola appellatus,ea dicta ab Scæua.i.ſiniſtra,ꝙ q̃ ſiniſtra ſunt,bona auſpicia exiſtiantur. à quo dñtur Comitia aliud'ue qd ſit.aut ſiniſtra, quæ eſt,id à græco eſt,ꝙ hi ſiniſtrã uocãt σκαιάν. quare qđ dixi Scæuũ.Omne eſt turpe id,uñ dicitur,Oſmen omen extrito.S.apud Plautũ. Quia ego añ hac te amaui.ualet,cõſtitui.Itaq; hæ res cũ cõſtituit ſe hæredem eſſe,dicitur Canere,& cũ id fecerit,creuiſſe.Apud eũdem Quo de ſinu frequẽtem operã dediſtis ualet aſſiduã.Itaq; q adeſt Adſiduus ferre quem oportet.his frequens opponi ſolet. Itaq; illud eædem mulierculæ dñt qdem nos pretio tãti eſt frequentare.Ita ĩ prãdio nos lepide ac nitide accepiſti appet dicere facile eſt,ut curare,ut adſim cũ iã bñ nos accipias.Apud Enniũ.Decretũ eſt ſtare corpa telis,hoc uerbũ Ennij dcm̃ à fodiendo,à quo foſſa. Apud Enniũ.Vocibus cõcide faxim & obrutus.Muſſare dcm̃ qđ muti nõ amplius quã μῦ dñt.à quo idem dic̃,qđ mimũ eſt.neq; ut aiũt μῦ facere audent.apud Pacuuiũ dei mouerit meliora,atq; amentiam auerrũcaſſint.à uertendo Auerrũcare,ut deus q meis rebus præeſt Auerruncus.Itaq; ab eo precari ſolent,ut pericula auertat.In Aulularia.Pipulo te differã añ ædis.i. cõuitio declinatũ à pipatu pullorũ.Multa ab aĩaliũ uocibus trãſlata ĩ hoĩes.ptim quæ ſunt apta.pti obſcura.pſpicua ut Ennij,aiius cũ pectore lactat.Plauti,Gãniit odioſus oĩ totæ familiæ. Cæcilij,tm̃ rem dilabare,ut pro nihilo hũerit. Lucilij. Hæc inq̃ Rudet ex roſtris multabat eqdem,quã tũ hinitũ atq; eqtatum cũ minus aperiãt porci ab lupo uolutare ululãtis.Ennij.A'uitulo tibicina maxĩo labore mugit. Eqdem à boue clamore bouãtes.Eqdem à Leone pauſam fecere fremendi,eqdem ab hedo clamor ad cælũ uoluendus p æthera uagit ſueta frendice, Frũde frutim ſuauiter.Matius in caſſina à Fringulla.Quid

fringutiſ

fringutis? qd iſtuc tã cupide cupis? ſues auoluerat. Ita trude, neq; ĩ re, neq; ĩ iudiciũ Aeſopi, nec theatri ĩ colete·nexũ, Manilius ſcribit oẽ, qđ per librã & æs geritur ĩ quo ſint mãcipia. Mutuus, quæ ꝑ æs & librã fiũt, ut obligentur, præterq̃ mancipio detur. Hoc Verius Flaccus eſſe ipſum uerbũ oñdit. de quo quærit. Nã idem qđ obligatur ꝑ librã, neq; ſuũ ſit, ĩde Nexũ dictũ. Liber q ſuas o ꝑas ĩ ſeruitute pro pecunia, quã debebat dũ ſolueret nexus uocatur, ut ab ære Obæratus. Hoc. C. pupillo uacare Sylla dictatore ſublatũ ne fieret. & oẽs q bonã copiã iurarent, ne eſſent nexi diſſoluti. In caſſina. ſine amet, ſine quod lubet. id facias, quando tibi nil domi deliquium eſt. Deliquium eſt dictum ab eo, quod deliquanda non ſunt. ut turbida, quæ ſunt deliquantur, ut liquida fiant. Aurelius ſcribit deliquium eſſe à liquido. Claudius ab eliquato. Siquis alterutrum ſequi mallet hẽbit authorem Cæciliũ, ꝑ lætitiã liqtur aius aliqñ liqtur fictũ. Multa apud poetas reliqua eſſe uerba quorũ origines poſſint dici nõ dubito, ut apud Næuiũ ĩ Heſiona. Eniuero gladij Lingula à lingua, ĩ Claſtidio, Vitulãtes à uitula. ĩ Dolo, capata fronte à capræ frõte. In demetrio, Perſibus a pite. Itaq; ſub hoc gloſſema callide ſubſcribũt ĩ Lãpadione. Protinã à protinus cõtinuitatem ſignificãs, ĩ Agedone, Caudaeus ſuauis tã etſi à magiſtris accepius mãſuetũ. ĩ Romulo ſpõſus cõtra ſpõſum rogatus. ĩ ſtigmatia. Præbia à præbendo, ut ſi lorũ, qđ ſit remedio ĩ collo pueris. ĩ Technico, Cõficiãt à cõficto cõuenire dictũ. ĩ Tarentilla pacuuij, ab luce illuſtre, ĩ Trucularia. Exbolas aulas quaſſant eijciunt, à græco uerbo ἐξβολή ictũ, in bello punico. Nec ſatis Sarrire ab ſerrare dcm .i. apire. Hic ẽt Sera, qua remota fores pãdũtur. Sed uereor ne plures ſint futuri q de hoc gñe me, qđ nimiũ multa ſcripſerim reprehendãt, q̃ ꝙ reliquerim quædã accuſent, iõ potius iã repriendũ, q̃ producendũ puto eſſe uolumen. Nemo reprehẽſus q è ſegete ad ſpicilegiũ reliqt ſtipulam. Quare iſtitutis ſex libris quẽadmodũ rebus latina noia eſſent ĩpoſita ad uſum noſtrũ, è qs tres ſcripſi P. Septumio, q mihi fuit quæſtor, tres tibi, quorũ hic eſt tertius. Priores de diſciplina uerborum originis, poſteriores de uerborũ originibus. In illis, quæ añ ſunt in primo uolumine eſt, quæ dicãtur, cur etymologia, neq; ſit, neq; ea utilis ſit. ĩ ſecũdo, quæ ſit, & cur ea ſit, & ĩ illis ſit. in tertio, quæ forma etymologiæ. in ſcđis tribus, quos ad te miſi, item gñatim diſcretis. Primũ ĩ quo ſunt origines uerborũ, locorũ, & earũ rerũ, quæ ĩ locis eſſe ſolent. Scđm qbus uocabulis tempora ſint notata, & hæ res, quæ ĩ temporibus fiũt. Tertius hic ĩ quo à poetis. Item ſumpta utilia, quæ dixi ĩ duobus libris ſoluta orõne. Quocirca qm̃ oĩs o ꝑis de lĩgua latina tres feci ꝑtes. Prio quẽadmodũ uocabula ĩpoſita eſſent rebus. Scđo quẽadmodũ ea ĩ caſus declinãtur. Tertio quẽadmodũ cõiungerentur. prima parte perpetrata. ut ſecundum ordiri poſſimus, huic libro faciam finem.

M. TER. VAR. ANALOGIAE LIB. I.

Quæ dicantur cur non ſit analogia.

CVM Ratio naturæ tripartita eſſet, ut ſuperioribus libris oñdi, eius pria ꝑs quẽadmodũ uocabula rebus eſſent ĩpoſita eſſet, Scđa quo pacto de his declinata in diſcrimina ierunt, tertia, ut ea ĩter ſe rõne cõiuncta ſñiam efferãt, Pria parte expoſita, de ſcđa ĩcipiam. hic ut propago oĩs natura ſcđa, ꝙ prius illud rectũ, uñ ea ſit declinata. Itaq; declinatur ĩ uerbis rectũ hõ, obliquũ hoĩs, qđ declinatũ à recto. de huius multiplici natura diſcriminũ orę ſunt hæ. Cur, & quo, & quẽadmodũ ĩ loquẽdo declinata ſunt uerba, de qbus duo pria duabus cãis ꝑcurrã breuiter, ꝙ & tũ cũ de copia uerborũ ſcribã, erit retractãdũ, & ꝙ de tribus tertiũ qđ eſt, hẽt ſuas ꝑmultas ac magnas ꝑtes declinatio ĩducta ĩ ſermones nõ ſolũ latinos, ſed oĩum hominũ utili, ac neceſſaria de cã. Niſi .n. ita eſſet factũ, neq; dicere tantũ nũerũ uerborũ poſſemus. (Infinitæ .n. ſunt naturæ in quas ea declinantur) Neq; quæ didiciſſemus ex his, quæ ĩter ſe rerũ cognatio eſſet, appareret. At nũc iõ uidemus, qđ ſimile ẽ, qđ propagatũ legi, ut declinatũ eſt duo ſimul ap ꝑent quodãmõ eadẽ dici, & nõ eodem t ꝑe factũ. Vi ſi uerbi grã alterum horũ diceretur priamus, alterũ Hecuba nullã unitatem adſignificaret, quæ ap ꝑet ĩ lego & legi, & ĩ priamus priami, ut ĩ hoĩbus quædã ſunt cognatiões & gentilitates, ſic ĩ uerbis. ut .n. ab æmilio hoĩes orti æmilij ac gentiles, ſic ab æmilij noĩe declinatæ uoces ĩ gentilitate noĩali. ab eo .n. qđ eſt ĩpoſitũ recto caſu Aemilius orta æmilij æmiliũ æmilios æmiliorũ, & ſic reliquæ eiuſdem quæ ſunt ſtirpis. Duo igitur oĩno uerborũ pricipia ĩpoſititia, alterũ ut fons. alterũ ut riuus. Impoſititia noĩa eſſe uoluerũt q̃ paucíſſima, quo citius ediſcere poſſent. Declinata q̃ plurima, quo facilius oẽs qbus ad uſum opus eſſent, dicerent, ad illud genus, ꝙ prius hiſtoria opus eſt. niſi deſcendendo .n. aliter id nõ ꝑuenit ad nos ad reliquũ genus, qđ poſterius ars ad quã opus ẽ paucis præceptis, quæ ſunt breuia. qua .n. rõne ĩ uno uocabulo declinare didiceris, ĩ infinito numero noĩum uti poſſis. Ita nouis noĩbus allatis cõſuetudinem ſine dubitatiõe eorũ declinamus. Stati oĩs dicit populus, ẽt nouitij ſerui empti ĩ magna familia cito oĩum cõſeruorũ oĩs recto caſu accepto ĩ reliquos obliquos declinãt. q ſi nõnunq̃ oſtendũt, nõ ẽ mirũ. eteni illa q primi noĩa ĩpoſuerũt rebus fortaſſe ani qbuſdã ſint lapſi. Voluiſſe .n. putant ſingularis res notare, ut ex ijs ĩ multitudine declinaretur, ut eſt ab hoĩe hoĩes. ſic mares liberos uoluiſſe notari, ut ex his fœminæ đclinarentur, ut ẽ à terentio terentia. ſic ĩ recto caſu, quas ĩponerent uoces, ut illinc eſſent futuræ quo declinarem, ſed hæc ĩ oĩbus tenere nequiſſe, ꝙ & una dñtur ſcopæ. & mas & fœia aqla, & recto & obliquo uocabulo uis. Cur hæc nõ tã ſit ĩ culpa qui putant pleraq; ſoluere nõ difficile. Sed nũc nõ neceſſe. nõ .n. q potuerunt aſſeq, ſed q uoluerit ad hoc, ꝙ propoſitũ refert, qđ nihilo minus declinari põt ab eo qđ ĩpoſuerunt ſcopæ ſcopa, quã ſi ĩpoſuiſſent ſcopa ab eo ſcopæ. ſic alia cã, ĩnq̃ cur eas ab ĩpoſitis noĩbus declinarint, quã oñdi ſeqtur ĩ quas uoluerunt. declinari aũt uoluerunt, ut gñati ac ſummati. Item in formes. Duo .n. gñia uerborũ. Vnũ ſcđm qđ đclinãdo multas ex ſe parit diſparilis formas, ut eſt lego legis legã. ſic alia. Alterũ genus ſterile, qđ ex ſe parit nihil, ut eſt ẽt uix, magis, cur. Quarum rerum uſus erat ſimplex. ibi etiam uocabula declinãtur, ut in qua domo unus ſeruus uno ſeruilio poſt nomen inquam populi multi pluribus. Igitur & in his rebus quorum ſunt nomina quo diſcrimina uocis plura, propagines plures. In his rebus quæ copulæ ſunt ac coniunguntur uerba, quod non opus fuit declinari in plura, ferè ſingula ſunt. uno enim loro colligare poſſis uel hominem, uel equum, uel aliud, quod quicquid eſt, quod cum altero poteſt colligari. Sed quod dicamus in loquendo. conſul fuit Tullius & Antonius, eodem illo & omnis binos conſules colligere poſſumus. Vel dicam amplius omnia nomina atq; ideo etiam omnia uerba cum fiunt, tunc ex una ſyllaba illud & maneat unum. quare ducæ natura ſi quæ impoſita eſſent uocabula rebus ne ab omnibus his declinatus putarent, quorum generum declinationes oriuntur.

PArtes orõnis ſunt duæ, ſi item ut Dion, ĩ tres diuiſeris ꝑtes. Res quæ uerbis adſignificãtur. una quæ adſignificat caſus. Altera quæ t ꝑa. Tertia quæ neu

trũ. De his Ariſtoteles duas ꝑtes orõnis eſſe dic̃. Vocabula & uerba, ut hõ & equus & legit & currit. utriuſq; gñis & uocabuli & uerbi, quædã priora, & quædã poſteriora, Priora ut hõ ſcribit. poſteriora ut doctus & docte. dicitur. n. hõ doctus & ſcribit docte. hæc ſequitur & locus, & tempus, quod neq; homo ſcribi poteſt, nec ſine loco & tempore eſſe. ita ut magis ſit locus homini coniunctus, tempus ſcriptiõi, cum de his nomen ſit prium. Prius. n. nomen ẽ q̃ uerbũ tpale, & reliqua poſterius, q̃ nomen & uerbũ. Pria igitur noia. quare de eorũ declinatiõe, q̃ de uerborũ añ dicã. Noia declinantur aut i earũ rerũ diſcrimina, quarũ noia ſunt, ut à Terentius Terenti, aut i eas res extriſecus, quarũ ea noia nõ ſunt, ut ab equo equito. In ſua diſcrimina declinãtur, aut ꝑꝑ ipſius rei naturã de quo dicitur, aut ꝑꝑ illius q dicit. ꝑꝑ ipſius rei diſcrimia, aut à toto, ut ab hoie homũculus, à capite capitulũ. ꝑꝑ multitudiem ut ab hoie hoies. Ab eo, ꝙ alij dñt ceruices. & id Horten. i poemate ceruix. quæ à ꝑte decliata, ut à corpe, ut à mãma mãmola, à manu mãubria. alia ab aio, ut à prudentia prudens, ab igenio igenioſus. hæ ſine agitatiõibus. aut ubi motus maiores. Item ab aio aut ſtrenuitate & nobilitate ſtrenui & nobiles. Sic à pugnãdo, & currendo. & pugiles, & curſores. Vt aliæ declinatiões ab aio. aliæ à corpe. ſic aliæ q̃ extra hoiem, ut pecunioſi, agrarij ꝙ foris pecũia, & ager ꝑꝑ eorũ, q̃ dñtur. Sunt declinati caſus. ut ijs q de altero diceret, diſtiguere poſſet cũ uocaret. cũ daret. cũ accuſaret ſic alia eqdem diſcrimina, quæ nos & græcos ad declinãdũ duxerũt, ſine controuerſia ſunt qnq;, qđ uocent ut hercules. quẽadmodũ uocetur, ut Hercules, à quo uocetur, ut ab hercule. cui uocetur, ut herculi. cuius uocetur, ut herculis, propterea uerba, quæ erant proide ac cognoiata, ut prudens, candidus, ſtrenuus, quod i his præterea ſunt diſcrimia ꝑꝑ icrementũ, qđ maius uel minus in his eſſe põt, acceſſit declinationũ genus, ut à cãdido cãdidus cãdidiſſimũ, Sic à lõgo diuite id genus. alijs ut fieret, quæ i ea res, quæ extriſecus declinãtur ſunt, ab equo equile ab ouibus ouile. ſic alia hæc cõtraria illis, quæ ſupradcã, ut à pecũia pecunioſus, ab urbe urbanus, ab atro atratus, ut nõnunq̃ ab hoie locus ab eo loco hõ. ut à romulo roma. à roma romanus. aliquot modis declinata ea quæ foris. nã aliter, q̃ à maioribus ſuis latonius, & priamides. aliter quæ facto. ut à prædãdo prædæ. à merẽdo merces. Sic alia ſunt, quæ circũire nõ difficile, ſed ꝙ genus iã uidetur & alia urgent, omitto. In uerborũ gñe, quæ tpa ad ſignificãt, ꝙ ea erãt tria. præteritũ. pñs. futurũ declinatio facienda fuit triplex, ut à ſaluto, ſalutabã, ſalutabo. Cũ item pſonarũ natura triplex eſſet q loqretur. de quo. ad quem. hæc ab eodem uerbo declinata, quæ in copia uerborũ explicabuntur. Quoniã dcm de duabus decliatiõibus. cur & i qua ſit ſimaternũ qđ relinqtur, quẽadmodũ nũc dicatur. Decliationũ gña ſunt duo. uolũtariũ & naturale. uolũtariũ eſt quo, ut cuiuſq; tulit uoluntas, declinauit. ſic tres cũ emerũt epheſi ſingulos ſeruos. nõnunq̃ alius declinat nomẽ ab eo q uendit artemidorus, atq; artemã appellat. alius aũt à regione, ꝙ ibi emit ab Ionia Ionã. alius ꝙ Epheſi epheſiũ. ſic alius ab alia aliqua re, ut uiſum eſt cõtra naturalem declinationẽ. dico ꝙ nõ à ſingulorũ oritur uolũtate, ſed à cõi cõſenſu. Itaq; oẽs i poſitis noibus eorũ Item declinãt caſus, atq; eodẽ mõ dñt huius artemidori & ionis, & huius Epheſi. ſic i alijs caſibus cũ utrunq; nõnunq̃ accidat, & ut i uoluntaria declinatiõe aiaduertatur natura. & i naturali uolũtas, quæ cuiuſmodi ſint apientur i fra, ꝙ utraq; declinatiõe alia fiunt ſimilia, alia diſſimilia. de eo græci, latiniq; lib. fecerũt multos. pti cũ alij putarent i loquendo ea uerba ſeq oportere, quæ à ſimilibus ſimiliter eſſent decliata quas appellarunt ἀναλογίας. alij cũ id negligendũ putarent ac-

potius ſequendã ſimilitudinẽ, quæ i cõſuetudine eſt, q̃ uocant συνήθειαν, cũ ut ego arbitror utrunq; ſit nobis ſequendũ, ꝙ declinatiõe uoluntaria ſit ἀνωμαλία, i naturali magis analogia. de qbus utriuſq; gñis declinatõibus lib. faciã bis ternos. priores tres de earũ declinationum diſciplina, poſteriores ex eius diſciplinæ propaginibus. de prioribus prius erit hic, quæ cõtra ſimilitudinem declinationum dicãtur. Scđs, quæ cõtra diſſimilitudinem. Tertius de ſimilitudinũ forma. de qbus, quæ ex piero ſingulis tribus, tũ de alteris totidem ſcribere ac diuidere icipimus. Incipiã ꝙ huiuſce libri eſt dicere cõtra eos q ſimilitudinem ſequũtur, quæ eſt ut i ætate puer ad ſenem, ad anũ iberbis, ut eſt ſcribo bã. dico cã. prius cõtra uniuerſam analogiã. deide tũ de ſingulis ꝑtibus à natura ſermo ſic icipiã. ois orõ cũ debeat dirigi ad utilitatem, ad q̃tũ deniq; ꝑuenit, ſi eſt aperta, & breuis, quæ petius, ꝙ obſcurus & lõgus orator eſt odio & cũ efficiat aperta ut itelligatur, breuis ut cito itelligatur, & aperta cõſuetudo breuem temperantiã loquentis, & utrunq; fieri poſſit ſine ana. nihil ea opus eſt. Neq;. n. utrũ herculi, an her. clauã dici oporteat ſi doceat analogia, cũ utrunq; ſit i cõſuetudine nõ negligendũ. Sunt, ꝙ æque ſunt, et breuia & aperta, præterea, ꝙ is utilitatis cã quæq; res ſit iuenta ſi ex ea qs id ſit cõſecutus amplius ea ſcrutari, cũ ſint nimium otioſi. & cũ utilitatis cã uerba iõ ſint i poſita rebus, ut ea ſignificent, ſi id cõſeqmur una cõſuetudie, nihil prodeſt analo. accedit, ꝙ quæcunq; uſus cã ad uitã ſint aſſumpta, i his utilitatẽ quærere, nõ ſimilitudinẽ. Itaq; i ueſtitu cũ diſſimillima ſit uirilis toga tunicæ muliẽbri. ſtola pallio, tñ iæquabilitatẽ hãc ſeqtur. nihilo minus i ædificijs, ꝙ nõ uidemus hẽre atriũ περίστυλον ſimilitudinem & cubiculũ ad æquale, ꝙ tñ ꝑꝑ utilitatem i his diſſimilitudines potius, q̃ ſimilitudines ſequamur. Itaq; & hyberna, & triclinia, & æſtiua, nõ item ualuata & feneſtrata facimus. Quare cũ i ueſtitu, ædificijs, ſic i ſupellectile cibo, cæteriſq; oibus, quæ uſu ad uitã ſunt aſſumpta, dñetur iæqualitas, i ſermone quoq; q eſt uſus cã cõſtitutus, ea nõ repudianda. ꝙ ſiqs duplicem putat eſſe ſummã, ad quas metas naturæ ſit ꝑueniendũ i uſu utilitatis & elegantiæ, ꝙ nõ ſolũ ueſtiti eſſe uolumus, ut uitemus frigus, ſed ẽt ut uideamur ueſtiti eſſe honeſte. nõ domũ hẽre, ut ſimus i tecto & tuto ſolum, qđ neceſſitas cõtruſerit, ſed ẽt ubi uoluptas retineri poſſit. nõ ſolũ uaſa ad uictum habilia, ſed ẽt figura bella atq; ab artifice. ꝙ aliud hoi, aliud humanitati ſatis eſt. quoduis ſitienti poculum hoi idoneũ, humanitati niſi bellũ parũ. ſed cum diſceſſum ab utilitate ad uoluptatem, tñ i eo ex diſſimilitudine plus uoluptatis, q̃ ex ſimilitudine ſæpe capitur, quo noie & gemina cõclauia diſſimiliter pollent, & lectos nõ oẽs pari magnitudine ac figura faciunt, ꝙ ſi eſſet analogia petenda i ſupellectile oẽs lectos haberemus domi ad unã formã, & aut cum fulcro, aut ſine eo, nec cum ad tricliniarem gradum, nõ item ad cubicularem. neq; potius delectaremur ſupellectile diſticta, quæ eſſet ex ebore, alijſq; rebus, diſparibuſq; figuris, q̃ grabatis ἀνάκλιον ad ſimilem formã plerunq; eadem materia fiunt. quare aut negandum nobis diſparia eſſe iucunda, aut qa neceſſe eſt cõfiteri, dicendum uerborum diſſimilitudinem, quæ ſit in conſuetudine nõ eſſe uitandã. ꝙ ſi ana. ſequenda eſt nobis, aut ea obſeruãda eſt, quæ eſt i cõſuetudine, aut quæ nõ eſt. Si ea, quæ eſt ſequenda eſt, præceptis nihil opus eſt, ꝙ cum cõſuetudinem ſequamur, ea nos ſequetur. Si quæ nõ eſt i cõſuetudine ſequemur ut q ſq; duo uerba in quatuor formis finxerunt. ſimiliter q̃uis hæc nolemus, tñ erũt ſequenda, ut iupiter, maſpiter. quas ſiqs ſeruet analogias pro iſano ſit reprehendendus. nõ ergo eſt ea ſequenda, ꝙ ſi oportet. i. ut à ſimilibus ſimiliter oia declinẽtur uerba, ſeqtur ut ab his ſimilibus ſimilia debeant fingi, ꝙ nõ

fit. nam

ſit. nã ex ſimilibus alia fiunt ſimilia, alia diſſimilia. & à diſſimilibus partim ſimilia, pτim diſſimilia. à ſimilibus ſimilia ut à bono & malo, bonũ malũ. à ſimilibus diſſimilia. ut à lupus lepus. lupo lepori. Cõtraria à diſſimilibus diſſimilia, ut priamus, paris, priamo pari. à diſſimilibus ſimilia, ut Iupiter iouis ioui. Eo ẽt magis ἀναλογικῶς diſſimilia finguntur, ſed ẽt ab eiſdem uocabulis diſſimilia. neq; à diſſimilibus ſimilia, ſed ẽt eadem ab eiſdem uocabulis diſſimilia fingi apparet ꝙ cũ duæ ſint albæ ab una dñr albani, ab altera albenſes. cũ trinæ fuerunt athenæ, ab una dci athenei, ab altera athenienſes, à tertia atheneopolitæ. Si ex diuerſis uerbis multa fcã in declinando inueniuntur eadem, ut cũ dico à ſaturni. luo luã & à ſoluendo abluo abluã oĩa ferè noſtra uerba liberalia & muliebria multitudinis cũ recto caſu fiunt diſſimilia. cũ dãdi ſimilia, ut mares Terentij, fœiæ terentiæ, eadẽ i dãdi uiris terentijs, & mulieribus terentijs. diſſimile, Plautus, & plautius. & cõe, ut huius plauti, & Plautij. deniq; ſi eſt analogia, qđ i multis uerbis, & ſimilitudo uerborũ, ſeqtur ꝙ ĩ pluribus ẽ diſſimilitudo. ut nõ ſit i ſermone ſequenda analogia. poſtremo ſi eſt i orõne, aut ĩ oĩbus eius partibus eſt, aut ĩ aliqua eſt parũ, & i oĩbus nõ eſt. ĩ aliqua eſſe parũ eſt, ut albũ eſſe æthiopẽ, nõ ſatis eſt, ꝙ hẽt cãdidos dentes. nõ eſt ergo analogia cũ à ſimilibus uerbis, quæ declinãtur ſimilia fore pollicentur, q analogias eſſe dicunt. & cum ſimili lætũ deniq; dicentes ſe uerbo uerbũ ex eodem ſit gñe eadem figura, trãſitu de caſu ĩ caſum ſimiliter oñdi poſſit. q hæc dñt utrunq; ignorant. & ĩ quo loco ſimilitudo debeat eſſe, & quẽadmodũ ſpectari ſoleat. ſimile ſit, nec ne, quæ cũ ignorãt, ſeqtur ut cũ analogiã dicere non poſſint, ſeq debeamus. Quæro. n. uerbũ utrũ dicãt uocẽ, quæ ex ſyllabis eſt ficta eã quã audimus, an qđ ea ſignificat quã ĩtelligimus, an utrũq;. ſi uox uoci eſſe debet ſimilis, nihil refert, qđ ſignificat, mas an fœmina ſit. & utrũ nomen, an uocabulũ ſit, qđ illi ĩtereſſe dñt. Sin illud qđ ſignificatur debet eẽ ſimile, Theona, & Diona, quos dñt eſſe pene ipſi geminos, ineniũtur eſſe diſſimiles. ſi alter erit puer, alter ſenex. aut unus albus, alter æthiops. Item aliqua re alia diſſimile. Sin ex utraq; pte debet uerbũ eſſe ſimile, nõ cito inuenietur qn ĩ alterutra re claudicet. nec ppenna & alphæna erit ſimile. ꝙ alterũ nomen uirũ, alterũ mulierẽ ſignificat. Quare qm̃ ubi ſimilitudo eſſe debeat nequeũt oñdere, ĩpudentes ſunt, q dñt eſſe analogias. alterũ illud qđ dixi quẽadmodũ ſimile expectari oporteret, ignorare appet ex eorũ præcepto, qđ dñt, cũ trãſierit è noiandi caſibus ĩ eos quos appellãt uocandi, tũ demq; poſſe dici rectos eſſe ſimilis, aut diſſimilis, eẽt. n. ut ſiqs Menæchmos gẽinos cũ uideat dicat ſe nõ poſſe iudicare ſimiles ne ſint, niſi q ex his ſint nati cõſyderarit. nũc diſcrepat ĩter ſe nihil mq̃ quo magis minusue ſit ſimile, qđ cõferas cũ altero ad iudicãdũ extriſecus oportet ſumi. Quare cũ ignoret quẽadmodũ ſimilitudo debeat ſumi, de analogia dicere nõ pñt. hæc apertius dixiſſem, niſi breuius eo nunc mallem, qđ ĩfra ſunt planius uſurpanda. quare qđ ad uniuerſam uerborum naturã attinet, hæc attigiſſe mõ ſatis eſt, qđ ad partis ſingulas orõnis deinceps dicã. cuius qm̃ ſunt diuiſiones plures, nunc ponã potiſſimũ, in quæ diuiditur orõ ſeruanda, ut natura ĩ quatuor partes. Vnã quæ hẽt caſus, alterã quæ hẽt tpa, & tertiã quæ habet neutrũ, & quartam ĩ qua eſt utrunq;. has uocant qdã appellandi, dicendi, adminiculandi, iungendi. appellãdi dicitur, ut homo & neſtor. dicendi, ut ſcribo & lego. iungendi atq; adminiculandi, ut docte et cõmode. Appellandi ptes ſunt quatuor, è qs dicta à qbuſdã prouocabula, quæ ſunt ut qſq;. uocabula, ut ſcutũ, ut gladium, noia ut romolus remus. Pronoia ut hic hæc duo media dñtur. noia. pria & extrema articuli. Primũ genus eſt ĩfinitũ. Secundũ ut ĩfinitũ. Tertiũ ut effinitũ. Quartũ finitũ. hæc ſingulatim triplicia eſſe debent, ꝙ ſexũ, multitudinem, caſum, ſexus utrũ uirile, an muliẽbre, an neutrũ ſit, ut doctus ta. tũ. multitudinem unũ an plura ſignificet, ut hic hi hæc. caſum utrũ recto ſit ut Marcus. an obliquo, ut marco. an cõi ut Iouis. ijs dcis ptibus ſingulas proſpice quo facilius nuſq̃ eſſe analogias, quas ſeq debeamus, uideas. Nempe eſſe oportebat uocis formas ternas, ut ĩ hoc hũanus hũana humanũ, ſed hñt quædã binas. ut ceruus cerua. quædã ſingulas ut aper. & ſic multa. Nõ ergo eſt ĩ huiuſmodi gñribus analogia. Et ĩ multitudine, ut unũ ſignificat pater, plures patres, ſic oĩa debuerit eſſe bina, ſed & ſingularia ſolũ ſunt multa. ut acer. ſiſer. Nemo. n. dicĉ acera, ſiſera. et multitudinis ſunt ut ſalinæ. Nõ. n. ab his ſingulari ſpecie dicitur ſalina. ut balnea. neq; ab eo qđ dñt Balneũ hẽt multitudinem cõſuetudo. nã qđ eſt, ut prædiũ, balneum, debuerunt eſſe plura ut prædia, balnea nõ eſt. ergo ĩ his quoq; analogia. Alia caſus habet & rectos & obliquos. alia rectos ſolũ. alia mõ obliquos habet utroſq;, ut Iuno iunonis. Rectos modo ut iupiter maſpiter. obliquos ſolũ. ut iouis iouem. Nõ ergo ĩ his eſt analogia. Nunc uideamus ĩ illa quadripartita. Prium ſi eſſet analogia. ut ĩ his tribus articulis, ut eſt qs quem cuius, ſic diceretur quæ quã cuius. & ut eſt à qs cui, ſic diceretur qua quæ. nã eſt proportiõe ſimile. ut deæ bonæ quæ ſit, dea bona, quæ eſt. et ut eſt quem quis, ſic quos ques. quare qđ nunc dicitur q hoĩes dici oportuit ques. Præterea, ut eſt ab is ei, ſic ab ea eæ diceretur. qđ nunc dicitur ei pronuntiaretur. ut ĩ his uiris ſic eis mulieribus. & ut eſt ĩ rectis caſibus ea. id ĩ obliqs eſſet eius. & ijs nũc nõ mõ ĩ uirili, ſicut ĩ muliẽbri dicitur eius, ſed etiã ĩ neutris articulis, ut eius uiri. eius muliẽris. eius pabuli, cũ diſcriminentur ĩ rectis caſibus is ea id. de hoc gñe parcius tetigi. ꝙ librarios hæc ſpõſoria ĩdulgentius elaturos putaui. De noiatiuis, quæ accidunt proxiæ ad finitã naturã articulorũ atq; appellãtur uocabula, ut hõ, & equus eorũ decliationũ gña ſunt quatuor. unũ noiandi, ut ab equo eqle. alterũ caſuale, ut ab equo equũ. tertium augendi, ut ab albo albius. quartum minuendi, ut ciſta ciſtula. Prium genus ut dixi, id eſt cum aliqua pte orõnis declinata ſunt recto caſu uocabulo, ut à balneis balneator. hoc ferè triplices habet radices, qđ & à uocabulo oritur. ut à uenatore uenabulum, & à noie, ut à tibure tibur. ſed à uerbo, ut à currendo curſor. ĩ nullo horum analogiã ſeruare uidebis, prium cum dicatur, ut à boue, & à ſue ouile & ſuile, ſic à boue bouile nõ dicatur. & cum ſimile ſit auis, & ouis neq; dicatur, ut ab aue auiarium, ab oue ouile, ab aue auile ñ eſt, neq; ab oue ouiarium, & cum debuerit eſſe, ut à cubatiõe cubiculum, ſic à ſeſſiõe ſediculum nõ eſt. Quoniã taberna uini uenit uium à uio uiaria, à creta cretaria, ab unguento unguentaria dicitur. ἀναλογικά ſi eſſent uocabula, ubi caro uenit carnaria, ubi pelles pellaria, ubi calcei calcearia diceretur, nõ laniena pelliſunia, ſutrina. Et ſicut eſt ab uno uni, à tribus trini, à quatuor quadrini, ſic à duobus duini, nõ bini diceretur. nec nõ ut quadrigæ trigæ ſic potius diugæ q̃ bigæ, pmultæ ſunt huiuſce gñis, quæ qm̃ admonitus pſpicere põt, omitto. Vocabula, quæ à noibus oriuntur, ſi à ſimilibus nomibus ſimilia eſſe debent dicemus. Quoniã gẽina ſunt Parma, alba, Roma parmenſes. aut qm̃ ſimilis eſt Roma. Nola, Parma dicemus, ut Romani, Nolani, ſic parmani, & à pgamo ab Ilio ſimiliter pgamenus, ilienus. aut ilius unus, & alia mas & fœmina, ſic pgamus & pgama uir & mulier. & qm̃ ſimilia noia ſunt, Aſia libya dicemus aſiaticos, & libyaticos hoies. quæ uocabula dñtur à uerbis fiũt, ut à ſcribendo ſcriptor, à legendo lector. hæc quoq; nõ ſeruare ſimilitudinẽ, licet uidere ex ijs, cũ ſimiliter dicatur. ut ab amãdo amator. à ſalutãdo ſalutator. à cãtando cãtator. & cum

dicatur laſſus ſum · metendo · ferendo · ex his uocabula non reddunt proportionem quo nõ fit · ut meſſor, fertor · multa ſunt itẽ ĩ hac ſpecie, ĩ qbus potius cõſuetudinẽ ſeqmur, q̃ rõnẽ uerborũ. Præterea cũ ſint ab eadem origine uerborũ uocabula diſſimilia ſuꝑiorũ, ꝙ ſimul hẽant caſus & tꝑa quo uocãtur ꝑticipia, & multa ſint contraria, ut amor amo · fero feror · ab amo & eiuſmodi oĩbus uerbis oriũtur pñs & futurũ, & amãs & amaturus · & ab eis uerbis tertiũ qđ debet fingi præteriti ĩ lingua latina reperiri nõ pót · nõ ergo analogia · ſic amabor, legor & eiuſmodi uerbi eſt uocabulum eius gñris præteriti tꝑis fit ut amatus erã · ſum · ero, neq; pñtis & futuri ab his fit, nõ eſt ergo analogia · præſertim cũ tãtus nũerus uocabulorũ ĩ eo gñre ĩtierit · qđ dicamus ĩ his uerbis, quæ cõtraria nõ hñt, loquor · & uenor · tñ dicamus loquens & uenãs locuturus & uenaturus, qđ ſcđm analogias nõ eſt · qm̃ dicamus loquor & uenor, uñ illa, quæ erãt ſuperiora minus ſeruãtur qđ cũ his quæ cõtraria uerba hñtur alia efficiunt terna · ut ea quæ dixi · alia bina, ut ea quæ dicã currens ãbulans · curſurus ãbulaturus · tertia · n · præteriti nõ ſunt, ut curſus ſum · ambulatus ſum · nec in his qdẽ, quæ ſæpius qd fieri oñdunt, ſeruatur analogia · Nam ut eſt à cantando cantitans · ab amando amitans nõ eſt · & ſic multa, ut ĩ his ſingularibus, ſic ĩ multitudĩs · Sicut · n · cantitantes, ſeditãtes nõ dñtur qm̃ uocabulorũ genus, qđ appellãt cõpoſititiũ, & negãt cõferri id oportere cũ ſimplicibus de qbus adhuc dixi, de cõpoſitis ſeparatim dicã · cũ à tibijs & canendo tibicines dñtur quærũt, ſi analogias ſeq oporteat cur nõ à cithara & pſalterio & pãdura dicamus citharicem, & ſic alia? ſi ab æde & tuendo æditumus eſt, cur ab atrio & tuẽdo nõ potius atritumus ſit q̃ atrienſis? ſi ab auibus capiendis auceps dicatur, debuiſſe aiunt ex piſcibus capiendis piſceps · ut aucupem, ſic piſcupẽ dici · ubi lauatur æs æraria non ærelauinas noĩari · & ubi fodiatur argentũ argentifodinas dici · neq; ubi fodiatur ferrũ ferrifodinas · q lapides cædunt lapicidas · q ligna, lignicidas nõ dici · neq; ut aurificẽ, ſic argentificem nõ doctũ dici ĩdoctũ · nõ ſalſum ĩſulſum · ſic ab hoc quoq; fonte quæ profluant, aĩaduertere eſt facile · Relinqtur de caſibus ĩ quo ariſtarchei ſuos cõtendunt neruos · Primũ ſi ĩ ijs eſſet analogia dñt debuiſſe oẽs noĩatiuos, et articulos habere totidem caſus nũc alios hẽre nõ ſolum, ut literas ſingulas oẽs alios tres, ut prædiũ, prædij prædio · Alios quatuor, ut mel mellis melli melle · Alios qnq;, ut qntus qnti qnto qntũ qnte · Alios ſex · ut unus unius uni unum une uno · Nõ eſſe ergo ĩ caſibus analogias · Scđo ꝙ Crates dicebat · cur quæ ſingulos hñt caſus, ut literæ græcæ, nõ dicãtur alpha & alphati alphatos · ſi idẽ mihi rñdebitur ꝙ Crateti ſi nõ eſſent uocabula noſtra, ſed penitus barbara, quærã cur ĩde noſtra noĩa, & pſarũ, & cæterorũ quos uocãt barbaros cũ caſibus dicãt · quare ſi eſſet analogia, aut pœnicorũ & ægyptiorũ uocabula ſingulis caſibus dicerentur, aut pluribus, ut gallorũ ac cæterorũ · Nã dicunt ab alauo alaucus, & ſic alias · In qđ ſcribent dicent, ꝙ pœni cũ ſint ſingulis caſibus iõ eas literas græcas noĩari · ſic græca noſtra ſenis caſibus, nõ qnis dicere debebant, ꝙ cũ nõ faciãt nõ eſt analogia, quæ ſi eſſet, negãt ullũ caſum duobus modis debuiſſe dici, qđ fit cõtra · Nã ſine reprehenſione uulgo alij dicunt ĩ ſingulari hac oui & aui, alij hac oue & aue · In multitudinis puppis, reſtis, & hæ puppes reſtes · Item ꝙ ĩ patrio caſu hoc genus diſpariliter dicuntur ciuitatũ parentũ, & ciuitatũ parentiũ · In accuſandi hos montes fontes, & hos montis fontis · cũ ſi eſſet analogia, debeant à ſimilibus uerbis, ſimiliter declinatis, ſimilia fieri, & id nõ fieri oſtendi, deſpiciendã eſſe eã rõnem, at q oñditur · nã qd pót ſimilius eſſe, q̃ mens dens gens? cũ horũ caſus patrius & accuſatiuus ĩ multitudine ſint diſpariles · Nã de prio fit gentiũ & gentis utrobiq; ut ſit · à ſcđa mentiũ & mentes · ut ĩ priore ſolo fit · i · à tertio dentiũ & dentes, ut ĩ neutro ſit · ſic item qm̃ ſimile eſt recto caſu ſurus · lupus · lepus, rogant cur nõ dicãt proportionem · Item ſuro · lupo · lepo · Sin rñdeatur ſimilia nõ eſſe, ꝙ eo uocemus diſſimiliter ſure · lupe · lepus · Sic · n · rñdere uoluit Ariſtarchus Crateti, nã cũ ſcripſiſſet ſimilia eſſe Philomedes, Heraclides, Melicertes dixit nõ eſſe ſimilia In uocãdo · n · cũ e breui dici Philomede, cũ e longo heraclide · cũ breui melicerte, ĩ hoc dñt Ariſtarchũ nõ ĩtellexiſſe, qđ quæreretur ſic cũ ſoluerit · Si · n · ut qcqd ĩ obliqs caſibus diſcrepauit, dicere potuit, propterea rectos caſus uoci eſſe ſimilis cũ quæreretur duo inter ſe ſimilia ſint, nec ne nõ debere extrĩſecus aſſumi, cur ſimilia ſunt · Item ſi eſſet analogia ſimiliter, ut dicunt aues, oues, ſues, dicerent item ut ouiũ, auium, ſuiũ · ſi analogia eſt iqt cur populus dicat dei penates · dei cõſentes · cũ ſit, ut hic reus · ferus deus · ſic hi rei feri dei · Item quærunt ſi ſit analogia, cur appellant oẽs, ædes deũ cõſentiũ, & nõ deorũ cõſentiũ? item cur dicatur mille denariũ · nõ mille denariorũ? eſt · n · hoc uocabulum ea figura, ut uatinius, manilius, denarius · debet igitur dici · ut uatiniorũ maniliorũ denariorũ · & nõ equũ publicũ mille aſſariũ eſſe, ſed mille aſſariorũ · ab uno · n · aſſario, multi aſſarij · ab eo aſſariorũ · item ſcđm illorũ rõnẽ debemus ſcđis ſyllabis longis hectorem · neſtorẽ · eſt · n · ut quæſtor, prætor, neſtor · quæſtorem, prætorem, neſtorem · quæſtoris prætoris neſtoris · & nõ debuit dici qbuſdas qſdas · eſt · n · ut ei q his qs · at ſicut · qbus ibus · Cũ dicatur da patrifamilias, ſi analogias ſeq uellent nõ debuerũt dicere da patrifamilias · qđ eſt ut attiniæ, catiniæ, familiæ · ſic una attinia catinia familia · Item plures patreſfamilias dicere nõ debuerunt, ſed ut Siſenna ſcribit patreſfamiliarum · neq; oportebat conſuetudinem notare alios dicere boum greges · alios bouerum & ſimilia · alios Iouum alios iouerũ cũ eſſet ut iouis bouis ſtruis · & iouem bouẽ ſtruẽ · ioui boui ſtrui · Nec cum hæc cõuenerit ĩ obliqs caſibus dubitare debuerunt · ĩ rectis propiquius · nunc ĩ cõſuetudine aliter dicerem pro iouis iupiter · pro bus bos · pro ſtrues ſtruis · Deĩceps dicã de altero gñre uocabulorum in quo cõtentiões ſunt, ut album albius albiſſimum · In quo iã analogiã nõ ſeruari appet · nã cum ſit ſimile ſalſum caldũ · & dicatur ab ijs ſalſius caldius, ſalſiſſimum caldiſſimum debuit dici · Quoniã ſimile eſt bonum malum ab his bonius & malius boniſſimum & maliſſimum · nõne dicitur bonum melius optimum? ĩ alijs uerbis nihil deeſt, ut dulcis dulcior dulciſſimus, ĩ alijs priũm, ut peius peſſimum, in alijs mediũ cæſior cæſius cæſiſſimus, ĩ alijs bina ſunt, quæ ſint ab eadem uoce declinata, & ea, ita ut alijs deſit ſcđm & tertium, ut ĩ hoc mane manius maniſſime · Aliãs ut duo pria abſint, ut ab optimũ optimus optimi · Aliãs ut priũm & tertium deſit, ut à melum melius meliſſimum · Præterea ſi dicerentur ſimiliter, cũ ſimilia eſſent Macer, ſacer, tener, & macerrimus ſacerrimus · tenerrimus nõ diſcreparent ĩ his macrior & magis ſacer tenerrimus · neq; alia triſyllaba fierẽt · & ſi ĩ his dñaretur ſimilitudo, diceremus, ut cãdidiſſimus candidiſſima · pauprimus pauprima · ſic cãdidus cãdida paup paupa · & ut dicius doctus docta doctiſſimus doctiſſima · ſic diceremus frugaliſſimus frugaliſſima · frugus & fruga · ea ſi proportiõe eſſent uerba, & uno uocabulo dicimus uirũ & muliẽrẽ ſapiẽtẽ, & diligentẽ, & ſapientiorẽ, & diligentiorẽ ſic diceremus · Item cum ꝑuenerius ad ſummũ qđ facimus aliter · nã uirũ dicimus ſapientiſſimum & diligentiſſimum · fœminã ſapientiſſimã & diligentiſſimã · qđ ad uocabulorum huius gñris exempla ꝑtinet multa ſunt reliqua · ſed eadem, quæ dicta ad indicãdum ſatis ſunt, ꝙ analogias ĩ collatiõe uerborum ſeq nõ debemus · Magnitudĩs uocabula cum poſſint eſſe terna, ut ciſta ciſtula ciſtella

la caſtella ī medijs nō ſunt, ut ī his macer macricolus macellus. niger nigricolus nigellus. Item mīma ī qbuſdā nō ſunt. ut auis auicula auicella. caput capitulū capitellū. In hoc gn̄re uocabulorū, q̄ multa deſunt dicendū eſt nō eſſe ī eo potius ſequendā cōſuetudinem q̄ rōnem, qđ ad uocabulorū gn̄ra quatuor ptinēt. ut ī hoc potius cōſuetudinem, q̄ analogiā dn̄ari facile aīad uerti poſſit dictū. Sequr de noībus, quæ differūt a uocabulis, iō q̄ ſunt finita ac ſignificant res proprias. ut Paris Helena. cū uocabula ſint īfinita ac res cōis deſignentur. ut uir mulier. e qbus alia noīa a noībus. ut illū ab illo & illa ab illo. alia a uocabulo. ut ab albo albius. & ab atro atrius ī neutris ſeruata eſt analogia. Nā & cū ſit a Romulo Roma proportiōe nō eſt. qđ debuit eſſe ppenni filia, nō ppennæ. Perpenna mulierīs nomen eſſe debuit, & nata eſſe a perpenno, qđ eſt ut arbernus pœrnus ppernus. Arberna pœrna & pperna, qđ ſi Marcus ppenna uirile eſt nomen, & analogia ſequenda. Lucius Elia & Quītus Mucia. uirilia noīa eſſe debebūt. Item q̄ hn̄t ab Rhodo, Andro, cyzico rhodius, andrius cizicenus ſimiliter cizicus diceretur ciuis unuſq̄ſq̄. Nā ut ab athenis athenæus dicitur rhetor noīe, & ſi nō ſit athenienſis, ī hoc ipſo analogia nō eſt. qđ alij noīa hn̄t ab oppidis, alij aūt non hn̄t, aut nō ut debent hn̄t. habent pleriq̄ libertini a municipio manumiſſi. ī quo ut ſocietatū & fanorū ſerui nō ſeruarunt proportionem & rōnem. & Romanorū liberti debuerunt dici. ut a fauentia fauentinus. a reate reatinus. ſic a Roma Romanus. ut noīantur a libertinis orti publicas ſeruis romani qui manumiſſi ante, q̄ ſub magiſtratus noīa q eos liberarūt ſuccedere cœperunt. hinc quoq̄ illa noīa, leſis, Vfenas, Carinas Mœcenas. quæ cum eſſent a loco ut Vrbinas, & tamen urbinus ab ijs debuerunt dici ad noſtrorum nominum ſimilitudinem.

M. TER. VAR. ANALOGIAE. LIB. II.

TAM Neſciunt docere, q̄ diſcere, quæ ignorāt. ī quo fuit Crates nobilis grāmaticus, q fretus Chryſippo hoīe acutiſſimo, q reliqt περὶ ἀνωμαλίας, his libris cōtra analogiā, atq̄ Ariſtarchū ē nixus, ſed ita ut ſcripta idicant eius, ut neutrius uideatur pui diſſe uoluntatem, qđ & Chryſippus de iæqualitate cū ſcribit ſermones, propoſitū habet oñdere ſimiles res diſſimilibus uerbis & ſimilibus cō diſſimiles eſſe uocabulis notatas, id qđ ē uerū, & cū Ariſtarchus de æqualitate cōſcribit, & de uerborū ſimilitudine quorundā īclinatiōes ſeq iubet, quoad patiatur cōſuetudo. Sed hi q ī loquendo partim ſeq iubent nos cōſuetudinem, partim rōnem, nō tā diſcrepāt, q̄ cōſuetudo, & analogia cōiunctiores ſunt iter ſe, q̄ hi credunt, qđ eſt nata ex quadam cōſuetudine analogia, & ex hac cōſuetudo, & diſſimilibus, & ſimilibus uerbis eorū, q̄ declinationibus cōſtat. neq̄ anomalia, neq̄ analogia eſt repudiāda, niſi ſi nō ē homo ex aīa, qđ eſt homo ex aīa, qđ eſt ex corpore & aīa. Sed ea, quæ dicā quo facilius puideri poſſint, prius de trinis copulis diſcernendū. Nā cū cōfuſim ex utraq̄ pte pleraq̄ dn̄tur, quorū alia ad alia referri debent, ſumā primū de copulis naturæ & ſuis. Hæc. n. duo ſunt, quæ exigunt diuerſa. qđ aliud eſt dicere uerborū analogias, aliud dicere uti oportere analogijs. Scđm de copulis multitudīs ac finis, utrū oīum uerborū dicatur eſſe analogia, an uſus, an maioris ptis. Tertiū de copulis pſonarū, q eis debent uti, quæ ſunt plures. Alia. n. populi uniuerſi. alia ſingulorū. & de his nō eadem oratoris, & poetæ, qđ eorū non idem ius. Itaq̄ populus uniuerſus debet ī oībus uerbis uti analogia, etſi pperā eſt cōſuetus corrigere ſeipſum, cū orator non debeat ī oībus uti, qđ ſine offenſione nō pōt facere, cū poetæ trāſilire lineas īpune poſſint. populus. n. ī ſua poteſtate. ſinguli ī illius. Itaq̄ ut ſuā qſq̄ cōſuetudinem ſi mala eſt, corrigere debeat, ſic Populus ſuā. Ego populi cōſuetudīs nō ſum ut dn̄s. at ille meæ eſt. ut rōni obtēperare debet gubernator gubernatori, unuſqſq̄ ī naui. ſic populus rōni, nō ſinguli populo. quare ad q̄cunq̄ ſummā ī dicendo referā. ſi aīaduertes, ītelliges utrū dicatur analogia eſſe, an uti oporteret redigeretur, dici. id ī populum aliter, ac ī de oībus dici ī eū q ſit ī populo. Nunc iā primū dicā pro uniuerſa analogia. cur nō mō uideatur eſſe reprehendenda, ſed ēt cur ī uſu quodāmō ſequenda. Secūdo de ſingulis criminibus qbus rebus poſſint, quæ dicta ſunt cōtra, ſolui. dicā ita ut gn̄ratim cōprehendā. & ea quæ ī priori libro ſunt dicta. & ea quæ pn̄t dici, atq̄ illic præterij.

PRimū qđ aiunt qui bn̄ loq uelit cōſuetudinem ſequi oportere, nō rōnū ſimilitudinē, qđ alterū ſi negligat ſine offenſione facere nō poſſit, alterū ſi ſequatur, qđ ſine reprehenſione nō ſit futurū erat. qđ q ī loquendo cōſuetudinem qua oportet uti, ſeqtur, nō ſine ea rōne. Nā uocabula ac uerba quæ declinamus, ſimiliter ea ī cōſuetudine eſſe uidemus & ad ea referimus, & ſiqd eſt erratū, nō ſine ea corrigimus. Nā ut q tricliniū cōſtrarūt, ſiquē lectū de tribus unū īparē poſuerūt, aut de paribus nimiū, aut parū produxerunt, unā corrigimus. & ad cōſuetudinem cōem, & ad aliorū tricliniorū analogias. Sic ſiqs ī orōne ī pronuntiādo ita declinat uerba, ut dicat diſparia. qđ peccat, redigere debemus ad cæterorū ſimiliū uerborū rōnē, cū duo pcti gn̄ra ſint declinationum. unū qđ ī cōſuetudinem pperā receptū eſt, alterū qđ non dū eſt. & pperā dicatur. unū dant nō oportere dici, qđ ſit ī conſuetudine. alterū nō cōceditur, qn ita dicatur, ut ſit ſimile cū id faciat. ac ſiqs puerorū p delitias pedes male ponere, atq̄ imitari uacias cœperit, hos corrigi oportere, ſi cōcedāt. Cōtra ſiqs ī cōſuetudine ambulādi iā factus ſit uacia, aut cōpernis, ſi eū corrigi nō cōcedat, nō ſeqtur, ut ſtulte faciāt, q pueris igeniculis alligent ſerperaſtra, ut eorū deprauata corrigāt crura, cū de culpandus nō ſit medicus, qui elonginqua mala cōſuetudine ægrū ī meliorē traducit. quare reprehendendus ſit, q orōnem minus ualentem pp malā cōſuetudinem traducit ī meliorē? pictores Apelles, Protogenes, ſic alij artifices egregij non reprehendendi, qđ cōſuetudinē myconos Caſſiodori euenius ue ſuperiorū nō ſunt ſecuti. Ariſtophanes īprobādus, q potius in qbuſdā ueritatem, q̄ cōſuetudinem ſecutus, qđ ſi uiri ſapientiſſimi, & ī re militari, & ī alijs rebus multis cōtra ueritatē, conſuetudine cū eſſent uſi, laudati, deſpiciendi ſunt, q potiorē dn̄t oportere eſſe cōſuetudinem rōne. An cū qs pperā cōſueuerit, qd facere ī ciuitate nō mō patiemur, ſed ēt pœna afficiemus? idē ſiqs pperā cōſueuerit dicere uerbū nō corrigemus, cū id fiat ſine pœna? & hi q pueros ī ludū mittunt, ut diſcāt, quæ neſciunt uerba, quemadmodū ſcribunt. Idem barbaros q ignorabunt uerba quēadmodū oportet dici nō docebimus, ut ſciant qua rōne cōueniat dici? ſed ut nutrix pueros a lacte ſubito nō, auellit a cōſuetudīe cum a cibo priſtino ī meliorem traducit ſic ī maior loquendo ānis cōmodis uerbis ad ea, quæ ſunt cum rōne modice traducere oportet, cum ſit ī cōſuetudine cōtra rōnem. Alia uerba, ita ut ea facile tolli poſſint. Alia ut uideantur eſſe fixa. quæ leuiter hærent, ſine offenſione cōmutari pn̄t. Si. n. ad rōnem corrigi oportet, quæ tum ad rōnem ſunt, ita ut ī pn̄tia corrigere nequeas, qn ita dicas, his oportet ſi poſſis, non uti. Sic. n. obſoleſcent ac poſtea iā obliterata facilius corrigi poterunt, qua nouas uerbi declinationes rōne ītroductas reſpuet forum. his boni poetæ maxīe ſcænica conſuetudine ſubigere aures populi debent, qđ poetæ multum pn̄t in hoc, propter eos

quædā uerba ī declinatiōe melius, quædā deterius dn̄tur. Cōſuetudo loquendi eſt ī motu. Itaq; ſolet fieri, ut meliora deteriora, meliora uerba ꝑperā dicta apud antiquos aliquos ꝑꝑ poetas nō mō nunc dicātur recte, ſed ēt quæ rōne dicta ſunt, tum nō ꝑperā dn̄tur. Quare q̄ ad cōſuetudinem nos uocant, ſi ad rectā, ſequemur. In eo quoq;.n. eſt analogia ſi ad eā nos uocēt, quæ eſt deprauata, nihilo magis ſequemur. niſi cū erit neceſſe, ſequar ī cæteris rebus mala exēpla nā ea quoq; cū aliqua uis urget, iuiti ſequamur. Neq;.n. Lyſippus artificū priorū potius eſt uitioſa ſecutus, q̄ artem ſic populus facere debet, etiā ſinguli ſine offenſione, qd̄ fiat populi qui amiſſa modo quærant, ſed etiā qd̄ iudicaū dēt. hi idem ex ſermone ſiquid deperit, nō modo nihil ipendunt ut requirant ſed etiā contra iudices repugnant. nec reſtituatur uerbum, qd̄ nouū & rōne introductum, quo minus ut recipiamus uitare non debemus. Nam ad uſum i ueſtimentis, ædificijs, ſupellectilis nouitati non ipedit uetus conſuetudo. Quē.n. amor aſſuetudinis potius in pannis poſſeſſorē retinet? Quæ ad noua ueſtimenta traducit? An nō ſæpe ueteres leges abrogatæ nouis cedunt? Non'ne iuſitatis formis uaſorū recentibus à græcia allatis obliteratæ antiquæ cōſuetudinis Sinorū & Capidarū ſpecies? His formis uocabulorū icontaminati uti nollent, quæ docuerit rō ꝑꝑ conſuetudinē ueterem. Et tantū iter duos ſenſus itereſſe uolunt ut oculis ſemper aliquas figuras ſuppellectilis nouas conquirāt, contra auris ex ꝑtes uelint eſſe. Quotuſquiſq; iam ſeruos habet priſcis noibus? quæ mulier ſuū inſtrumentum ueſtis, atq; auri ueteribus uocabulis appellat? ſed iductis non tam iraſcendū, q̄ huiuſce prauitatis patronis. Si.n. uſquequaq; nomen eſſet analogia, tum ſequebatur ut i uerbis quoq; non eſſet, non cū eſſet uſquequaq; ut eſt. non eſſe uerbis. quæ eni eſt pars mundi, quæ non inumerabiles habeat analogias? Cælū, mare, an terra quæ in his non'ne in cælo, ut ab æquinoctiali circulo ad ſolſtitialem, & hinc ſeptentrionalem diuiſum. ſic contra à paribus partibus. Idem à bruma uerſum contraria parte non quantū polo ſuperior abeſt, & abeſt à ſeptētrionali circūit cum his ad ſolſtitiū, tantūdem abeſt iferior ab eo quem ἀνταρκτικὸν uocant aſtrologi, & is ad brumalem, non quemadmodū quodq; ſignum exortum hoc anno quotquot annis eodem modo exoritur. Non aliter ſola bruma uenit ad æquinoctiū. an contra cū ad ſolſtitium uenit ad æquinoctialem circulum, & ide ad brumā. Nō'ne luna ut à ſole diſcedit ad aquilonem, & ide redit in eandem uiam, & ſic ide fertur ad auſtrum, & regreditur ide. ſed quid plura de aſtris, ubi difficilius reperitur qd ſit? aut fiat in motibus diſſimiliter. An in mari credo motus nō habent diſſimilitudines geminas qui ī .xxiiij. horis lunaribus quotidie quater ſe mutat? At cum ſex horis æſtus creuerint, totidem decreuerunt rurſus ijdem. Item ab his, an hanc analogiam ad diem ſeruant, ad menſem non item alios motus? Sic item cum habeant alios inter ſe conuenientes, de qbus in libro quē de æſtuarijs feci, ſcripſi. Non i terra in ſectionibus ſeruata analogia? Nec cuiuſmodi in præterito tempore fructuum genera redit, ſimilia in præſenti reddat, & cuiuſmodi à tritico iacto reddit ſegetes, ſic ordeo ſato proportione reddit parilis. Nō ut europa habet flumina, lacus, montes, campos, ſic habet Aſia? Nam in uolucribus generatim ſeruatur analogia, ut ex aquilis aquilæ atq; ex turdis qui procreantur turdi. ſic ex reliquis ſui cuiuſq; generis. An aliter hoc ſit in aere, quàm in aqua. nō hic conchæ inter ſe generatim innumerabili numero ſimiles? Non piſces ſanè murena ſit lupus aut merula? Non bos ad bouem collatus ſimilis? Et qui ex his progenerantur inter ſe uituli? etiam ubi diſſimilis fœtus, ut ex equa mulus, tamen ibi analogia, quod ex quocunq; aſino & equa naſcitur idē mulus, aut mula, ut ex equo, & aſina hinnuli. Nō ſic ex uiro & muliēre oīs ſimilis partus? qd pueri & puellæ non horū, ita inter ſe, non oīa ſimilia mēbra, ut ſeparatim ī ſuo utroq; genere ſimilitudines itra paria. Non'ne oēs cum ſint ex aīa & corpore partes quoq; horū proportione ſimiles? Quid ergo cū omnes animæ hominum ſint diuiſæ in octonas partes hæ iter ſe non proportione ſimiles? quinq; quibus ſentimus. ſexta qua cogitamus. ſeptima qua progeneramus. octaua qua uoces mittimus.

Igitur quoniam qua loquimur uocem orationē hanc quoq; neceſſe eſt natura habere analogias. Itaq; habet an non uides, ut græci habeant eam quadripartitam, unam in qua ſit caſus, alterā in qua t pa, tertiā in qua neutrū, quartā ī qua utrunq;. ſic nos habere, et quid uerba neſcis, ut apud illos ſint alia finita. alia ne ſic utra eſſe apud nos eqdem nō dubito. q̄ aīaduertunt. Item in eā īnumerabilem ſimilitudinem numerū. ut trium temporū uerba, ut triū ꝑſonarū. quis.n. pōt noīa aīaduertiſſe in omni orōne eſſe? ut legebā lego legā. ſi lego legis legit. Cū hæc eadem dicantur aliâs, ut ſingula. aliâs ut plura ſignificētur. Quis eſt.n. tam tardus qui illas quoq; nō aīaduertit ſimilitudines quibus utimur iperando. qbus in optādo. qbus iterrogando. quibus in iſectis rebus. quibus in ꝑfectis ſic in alijs diſcriminibus? Quare qui negant eſſe rōnem analogiæ, non uidēt naturā nō ſolū orōnis, ſed etiā mundi. q autem uident, & ſequi negant oportere, pugnāt cōtra naturā nō cōtra analogiā & pugnāt uolſillis nō gladio, cū pauca excepta uerba ex pelago ſermonis puri minus trita efferant. cum dicant propterea analogias non eſſe ſimiliter. ut ſiquis uiderit mutilum bouem, aut luſcū hoiem, claudicantem equū, neget i cornibus, boū, hoium & equorū naturā ſimilitudinis proportione conſtare. Qui aūt duo genera dicit eſſe analogiæ unum naturale, qd̄ ut ex natis naſcuntur lentis ſic & lupinū, alterū uoluntariū. ut i fabrica, cū uident ſcænā, ut in dexteriore ꝑte ſint oſtia, ſic eſſe in ſiniſteriore ſimili rōne factā, de his duobus generibus naturalem eſſe analogian. ut ſit in motibus cæli uoluntariā, non eſſe qd̄ ut cuiq; fabro lubitum ſit, poſſit facere partem ſcænæ. ſic i hoium partibus eſſe analogias. qd̄ eas natura facit in uerbis non eſſe, qd̄ & hoies ad ſuam quiſq; uoluntatem fingant. Itaq; de eiſdem rebus alia uerba hēre græcos, alia ſyros, alia latinos. Ego declinatus uerborū & uoluntarios & naturalis eſſe puto. uoluntarios quibus hoies uocabula ī poſuerint rebus quædā, ut à Romulo Roma, à tibure tiburtes. Naturales ut ab ipoſitis uocabulis, quæ iclinātur ī tempora, aut in caſus, ut à Romuli Romulo Romulū. & à dico dicebā dixerā. Itaq; ī uoluntarijs declinationibus icōſtantia eſt. ī naturalibus cōſtantia. quas utraſq; qm̄ hi nō debeant negare eſſe ī orōne, quæ in mundi partibus oībus ſit. Et declinationes uerborū inumerabiles dicendū eſt eſſe ī ijs analogias. Neq; ſtatim ideo ea in oībus uerbis eſt ſequenda. Nā ſiqua ꝑperā declinauit uerba conſuetudo, ut ea aliter efferri nō poſſit ſine offenſione multorū. hic orōnem uerborū prætermittendā oſtendit loquendi rō. Quod ad uniuerſalem ꝑtinet cām. Cur ſimilitudo & ſit in orōne & debeat obſeruari, & quā ad finem quoq; ſatis dictū. quare qd̄ ſequr de partibus ſingulis deiceps expediemus, ac ſingula crimia, quæ dn̄t analogiæ, ſoluemus. In quo aīaduerto naturæ quadruplicē eſſe formā. ad quā ī declinando accōmodari debeant uerba. qd̄ debeat ſubeſſe res, quæ deſignetur, & ut ſit ea res in uſu. & ut uocis natura ea ſit, quæ ſignificauit, ut decliari poſſit, et ſimilitudo figura uerbi ut ſit ea, quæ ex ſe declinata genus prodere certū ꝑnt, quo neq; à terra terrus ut diceretur poſtulādū ē, qd̄ natura nō ſubeſt. ut ī hoc alterū maris, alterū fœminæ debeat eſſe. Sic neq; ꝑꝑ uſum, ut Terētius ſignificat unū, plures Terētij poſtulādū

eſt. ut

eſt.ut ſi dicimus faba & fabæ.non enim in ſimilibus utrunq;. Neq; ut dicimus ab Terentius terentũ, ſic poſtulandũ, ut ĩclinemus ab a & b, ꝙ non oĩs uox natura habet declinatus. Neq; in forma collatæ quærendum ſolũ qđ habeat in figura ſimile, ſed etiam nõnunq̃ in eo quem habeat effectum. Sic.n.lana gallicana et appula uidetur imperito ſimilis propter ſpeciem, cum peritus appulã emat pluris, qđ in uſu firmior ſit. hæc nunc ſtrictim dicta apriora fient ĩfra. Incipiam hinc qđ rogant ex qua pte oporteat ſimile eſſe uerbum ab uoce an ſignificatiõe.ĩ rñdeamus à uoce. ſed tñ nõnunquã quærimus genere ſimilia'ne ſint, quæ ſignificantur, ac nomen uirile cum uirili cõferimus, fœminæ cum muliẽbri, non qđ id qđ ſignificat uocẽ cõmoueant, ſed qđ nõnunq̃ in re diſſimilis figuræ formas indiſſimiles imponunt. Diſpariles ut calcei muliẽbres ſint an uiriles dicimus ad ſimilitudinem figuræ, cum tñ ſciamus nonnunq̃ et muliẽrẽ habere calceos uiriles, & uirũ muliẽbres. Sic dici uirũ Perpẽnam aut pœlnã muliebri forma. Et cõtra pariẽtem & abietem eſſe forma ſimilem, qđ alterũ uocabulũ dicitur uirile, alterum muliẽbre, & utrũq; natura neutrum. Sic itaq; ea uirilia dicimus. nõ quæ utrum ſignificant, ſed qbus proponimus hic & hi. Et ſic muliebria in qbus dicere poſſumus hæc aut hæ. quare nihil eſt quod dicunt theona & diona non eſſe ſimilia, ſi alter eſt æthiops, alter gallus. ſi analogia rerum diſſimilitudines aſſumat ad diſcernendum uocis figuras, quod dicunt ſimile ſit necne nomen noi impudenter Ariſtarchũ præcipere oportere ſpectare non ſolum ex recto, ſed etiam ex eorũ uocandi caſu. eſſet enim deridiculũ, ſi ſimiles ĩter ſe parentes ſint de filijs iudicare, q erant, qđ non ab eo obliquis caſibus fit, ut recti ſimili faciẽ oñdantur, ſed propter eos facilius proſpicia ſimilitudo põt eorum quam uim habeant, ut lucerna in tenebris allata nõ facit, quæ ibi ſunt poſitæ ſimilia ſint, ſed ut uideantur quæ ſunt, qđ quæ ĳs deſunt in ſimilibus uidetur, quàm in his eſt extrema litera. crux phryx, quas qui audit uoces auribus diſcernere poteſt nemo, cũ eaſdem non eſſe ſimiles ex alijs uerbis intelligimus. qđ cum ſit cruces & phryges & de his extremis ſyllabis exemptum ſic.c.ex altero ſit.ut ex.c.&.s.crux ex altero.g.&.s.frux fryx, qđ item apparet.cum eſt demptum.s.ſcilicet. Nã fit unũ cruci, alterũ phrygis. qđ aiunt cum in maiore pte oratiõis nõ ſit ſimilitudo, nõ eſſe analogiã, dupliciter ſtulte dicunt, qđ et in maiore pte eſt, & in minore pte eſt etſi in minore ſit, tñ ſit in maiore, niſi ẽt nos calceos negabunt habere, ꝙ in maiore pte corporis calceos nõ hẽamus. qđ dicunt nos diſſimilitudine itaq; in ueſtitu, in ſupellectile delectari uarietate, nõ paribus ſubuculis uxoris, rñdeo, ſi uarietas iucunda, magis uariũ eſſe ĩ quo alia ſunt ſimilia, alia nõ ſunt. Itaq; ſicut abacum argento ornari, ut alia diſparia, ſic oratiõem rogant ſi ſimilitudo ſit ſequenda, cur malimus hẽre lectos alios ex ebore, alios ex teſtudine, ſic item gñe aliquo alio. ad quæ dico nõ diſſimilitudines quoq; ſeq̃. Sæpe itaq; ex eadem ſupellectili licet uidere. Nã nemo facit triclinij lectos niſi paris & materia & altitudine & figura. Quis facit mappas triclinarias nõ ſimilis inter ſe? qs puluinos? qs deniq; cætera quæ unius gñis ſint plura? Cum inqt utilitatis cauſa introducta ſit oratio, ſequendũ nõ quæ habebit ſimilitudinem, ſed quæ utilitatem. Ego qdem utilitatis cauſa orationem factam cõcedo. ſed ut ueſtimentũ. quare ut hic ſimilitudines ſequeremur. ut uirilis tũica ſit uirili ſimilis, itẽ toga togæ. ſic muliẽrũ ſtola, ut ſit ſtola proportiõe, et palliũ pallio ſimile. Sic cum ſint noĩa utilitatis cã, tñ uirilia inter ſe ſimilia, item muliebria inter ſequi debemus. quod aiunt ut præſedit, & perſtitit. ſic percubuit quoniam non ſit, non eſſe analogiam, ut in hoc errant, quod duo poſteriora ex prioribus decliãta nõ ſunt, cum analogia polliceatur ex duobus ſimilibus ſimiliter declinatis ſimilia fore. qui dicunt quod ſi à Romulo Roma & non Romula. neq; ut ab oue ouilla, ſic à boue bouilla eſſe analogias, errant, quod nemo pollicetur è uocabulo uocabulum declinari recto caſu ſingulari in rectum ſingularem, ſed ex duobus uocabulis ſimilibus caſus ſimiliter declinatos ſimiles fieri dicũt. quod uocabula literarum latinarum non declinentur in caſus non eſſe analogias. hi ea quæ natura declinari non poſſunt, eorum declinatus ſequuntur, proinde ut non ea dicatur eſſe analogia, quæ à ſimilibus uerbis ſimiliter eſſet declinata. quare nõ ſolum in uocabulis literarum non hæc requirenda analogia, ſed ne in ſyllaba quidem ulla quod dicimus hoc ba. huius ba. ſic alia. quod ſiquis in quoq; uelit dicere eſſe analogias rerũ, tenere non poteſt. ut enim dicunt ipſi alia nomina quod quinq; habet figuras habere quinq; caſus. alia quatuor. ſic minus alia dicere poterit eſſe literas ac ſyllabas in uoce quæ ſingulos habent caſus in rebus plurimis quemadmodum inter ſe conferrent ea, quæ quaternos habebunt uocabulis caſus. Item ea inter ſe quaternos, ſic'q; ſingulos habebunt, ut cõferant inter ſe dicentes, ut ſit hoc.a.huic.a.eſſe hoc eſt huiuſce.e.huic.e.quod dicunt eſſe quædã uerba, quæ habeant declinatus, ut caput quorum pars reperiri quod non poſſit non eſſe analogias, reſpondendum ſine dubio ſiquod eſt ſingulare uerbum. id non habere analogias minimum eſſe debent uerba in quibus fit ſimilitudo, quare in hoc tollunt eſſe analogias, ſed initium uocabulũ recto caſu apparet in hoc quæ dedit ira caput, neq; diſpendi facit hilum. quod ualet neq; diſpẽdij facit quicquam. idem hoc obliquo apud Plautum. Video enim te nihilipendere præ philachete omnes homines, quod ex ne & hili. quare dictus eſt nihil qui nõ hili erat. Caſus tum cum cõmutatur de quo dicatur. de homine. dicimus enim hic homo nihil eſt. & huius hominis nihil & hunc hominem nihil ſi in illo commutaremus, diceremus ut hoc linum & linum ſic nihilum, nõ hic nihili, & huic lino & limo, ſic nihilo non huic nihili. poteſt dici Patrius caſus ut ei præponuntur pronomina plura, ut hic caſus Terentij. hunc caſum terentij. hic miles legionis. huius militis legionis. hunc militem legionis. Negant cum omnis natura ſit aut mas, aut fœmina, aut neutrum debuiſſe ex ſingulis uocabus ternas figuras uocabulorum fieri, ut albus alba album, nunc fieri in multis rebus binas, ut Metellus metella. Ennius ennia. non nulla ſingula, ut tragœdia, comœdia, ſic eſſe Marcum numerium at marcam numeriam non eſſe dici, coruum turdum, non dici coruam, turdam. Contra dici pantheram, merulam. non dici pantherum merulum, nullius neutros filium & filiam. non apta diſcerni marem ac fœminam. ut Terentium et terentiam. contra deorum liberos, & ſeruorum non itidem. ut Iouis filiũ & filiã Iouẽ. Iouẽ & iouam. Item magnum numerum uocabulorum in hoc genere non ſeruare analogias. Ad hæc dicimus omnis orationis quãuis res natura ſubſit, tamen ſi ea in uſu non peruenerit, eò non peruenire uerba. Ideo equus dicitur & equa. In uſu enim horum diſcrimine coruus & corua non quod ſine uſu id quod diſſimilis natura. Itaq; quædam aliter olim ac nunc. nam & tum omnes mares, & fœminæ dicebantur columbæ, quod non erant in eo uſu domeſtico quo nunc contra propter domeſticos uſus. quod inter nouimus appellatur mas colũbus, fœmĩa colũba. Nã cum tria genera tranſit, & idẽ eſt in uſu diſcriminare totum deniq; apparet ut eſt in docto & docta et doctum. doctrina.n.p hæc tria trãſire põt, et uſus docuit diſcriminare doctas res ab hoibus & in his marẽ & fœminam in mare et fœmĩa et neutro neq; natura mare trãſire, neq; fœminæ neq; neutra. et ideo nõ dicitur fœminus fœmĩa fœminũ ſic reliqua. Itaq; ſingularibus & ſecretis uocabulis appellati ſunt, quare in quibus rebus non

ſubeſt ſimilis natura, aut uſus, in his uocabulis huiuſmodi ratio quæri nó debet. Ergo igitur ut ſurdus uir ſurda mulier. ſic ſurdum theatrũ qđ oẽs tres ad auditũ ſunt cóparatæ. Cótra nemo dicit cubiculũ ſurdũ ad ſilentiũ nó auditum. ac ſi feneſtrã nó habet dicitur cæcum. ut cæcus & cæca quod oĩa hñt lumen habere deberet, mas & fœmina hñt iter ſe natura q̃dam ſocietatem neutra cum ijs qđ ſunt diuerſa, itereſt quoq;. de his ꝑpauca ſunt quæ habeãt quãdam cõitatem dei & ſerui noĩa, quod non item ut libera noſtra tranſeunt eadem & cã qđ ad uſum attinet inſtitui Opus fuit de liberis de reliqs nihil attinuit. qđ in ſeruis gentilitia natura nó ſubeſt in uſu. In noſtris noĩbus q ſumus in latio & liberi neceſſaria. itaq; ibi apparet analogia ac dicitur Terentius uir. Terentia fœmina Terentiũ genus in prænoĩbus ideo nó fit. item qđ ad hæc iſtituta ad uſum ſingularia qbus diſcernerentur noĩa gentilia, ut à numero ſecũda tertia quarta. In uiris, ut qntus ſextus decimus, ſic ab alijs rebus cum eſſent duo Terentij, aut plures diſcernendi cã, ut aliqd ſingulare haberent, notabant forſitan ab eo q mane natus diceretur, ut is manius eſſet, q luci Lucius, q poſt patris mortem poſthumus. E qbus quæ cũ item cecidiſſet fœminis proportiõe appellata declarant prænoĩa mulierũ antiqua mania, lucia poſthuma. Videmus. n. maniã matrẽ larũ dici. Luciã uolaminiã ſaliorũ carminibus appellari. Poſthumam à multis poſt patris mortem ẽt nũc appellari. quare quocũq; progreſſa eſt natura, cũ uſu uocabula ſimili proportiõe propagata eſt analogia. Cũ in qbus declinatiõibus uoluntarij maris et fœminæ & neutri quæ uolũtaria nó debeant ſimiliter declinari. Sed in qbus naturales ſint declinatus hi q eſſe repiuntur. Quocirca in tribus gñibus noĩum iniq; tollunt analogias. q aũt eas reprehendunt ꝙ alia uocabula ſingularia ſint ſolũ ut acer. alia multitudinis ſolum, ut ſcalæ, cum debuerint eſſe oĩa duplicia, ut equus equi analogiæ fundamentũ eſſe obliuiſcuntur naturã. & uſu ſingulare eſt, qđ natura unum ſignificat ut equus, aut qđ cõiuncta quodãmodo ad unũ uſum, ut bigæ. Itaq; dicimus una muſa, ſic dicimus unæ bigæ. Multitudinis uocabula ſunt unũ iſinitum, ut muſæ, alterũ finitum ut duæ, tres quatuor. Dicimus. n. ut hæ muſæ, ſic unæ bigæ & binæ & trinæ bigæ. ſic deinceps. Quare tam unæ et uni & una quodãmodo ſingularia ſunt, quàm unus & una unũ. hoc modo mutat, qđ altera in uerbis ſingularibus, altera in cõiunctis rebus. & ut duo tria ſunt multitudinis, ſic bina trina. Eſt tertiũ quoq; genus ſingulare, ut in multitudine uter in quo multitudinis, ut uter uiri. i. uter poeta ſinguli utri poetæ multitudinis eſt. Qua explicata natura apparet non debere oĩa uocabula multitudinis hẽre par ſingulare. Oẽs enim numeri à duobus ſurſum uerſus multitudinis ſunt. neq; eorum qſq̃ habere põt ſingulare cõpar. Iniuria igitur poſtulant, ſiqua ſint ſingularia, oportere habere multitudines. Item q reprehendunt qđ nó dicatur ut unguentum unguenta. uinũ uina, ſic acetum aceta. garũ gara, faciunt iperite q ibi deſyderãt multitudinis uocabulũ, quæ ſub menſura ac põdere potiusquã ſub numerũ ſuccedant. Nã i plũbo. oleo. aceto, cum icrementum acceſſit, dicimus multum oleũ, ſic multũ plumbũ argentũ. nó multa olea argenta plũba. quæ ex hiſce fiant dicimus plumbea et argentea. Aliud. n. cum argentum. Nã id tum cum iã uas. Argentum. n. ſi pocillũ, aut qd item, ꝙ pocilla argentea multa non qđ argentũ multum ea natura i qbus eſt menſura nó numerus ſi gña in ſe hñt plura & in uſum uenerunt & gñe multo, ſic uina & unguenta dicta. Alij gñis. n. uinũ qđ chio, Aliud qđ leſbio. Sic ex regiõibus quæ ipſa dicuntur nunc melius unguẽta cui nunc gña aliqd ſi item diſcrimina magna eſſent olei & aceti. & ſic cæterarum rerũ huiuſcemodi in uſu cõi dicerẽtur ſic olea, et uina. Quare i utraq; deniq; reſcindere conatur analogiã. Sed cum in diſſimili uſu ſimilia uocabula quærunt, & cum item ea quæ metimur, atq; ea quæ numeramus dici putent oportere. Item reprehendunt analogias ꝙ dicantur multitudinis noĩe publicæ balneæ nó balnea. contra qđ priuati dicunt unũ balneũ qđ plura balnea dicant. qbus rñderi põt nó eſſe reprehendendũ qđ ſcalæ et aquæ caldæ pleraq;, quæ cum multitudinis uocabulis ſint appellata. neq; eorũ ſingularia i uſum uenerint. Ideq;. Item cõtra primum balneũ nomen & græcum itroijt in urbem publice ibi cõſedit, ubi bina eſſent coniuncta ædificia lauandi cã. unũ ubi uiri. alterũ ubi mulieres lauarentur. ab eadẽ rõne domi ſuæ qſq; ubi lauatur balneũ dixerit. et qđ nó erãt duo balnea dicere nó cõſueuerunt cũ hoc antiq nó balneũ, ſed lauatriã appellare cõſueuiſſent. Sic aquæ caldæ à loco & aquæ quæ ibi ſcaterent, cũ ut colerentur ueniſſent in uſum noſtrũ, cũ aliæ ad aliũ morbum idoneum eſſent. Hæ cũ plures eſſent ut puteolis & in thuſcis qbus utebantur multitudinis potiusquam ſingulari uocabulo appellarunt. Sic ſcalas ꝙ à ſcandendo dicantur, & ſingulos gradus ſcanderent. Magis erat quærendũ ſi appellaſſent ſingulari uocabulo ſcalã cũ origo noĩs oñderet cõtra. Item reprehendũt de caſibus, qđ qdam noĩatus hñt rectos, qdam obliquos qđ dicunt utroſq; in uocabus oportere, qbus idem rñderi põt, in qbus uſus aut natura nó ſubſit, ibi nó eſſe analogiã. Sed ne in his uocabulis, quæ declinantur ſi tranſeunt è recto caſu in rectum caſum. quæ tñ ferè non diſcedunt à rõne ſine iuſta cã ut hi q gladiatores fauſtinos. Nã qđ pleriq; dicũtur ut tris extremas ſyllabas hẽant, eaſdẽ caſſelliani, aqliãi aĩaduertunt. uñ oriũtur noĩa diſſimilia Caſelius Cælius Aqlius Fauſtus recte dicerent Fauſtianos. ſi à Scipione qdem male dicunt Scipioninos. nó cõtra ſcipionarios. ſed ut dixi qđ ab huiuſcemodi cognominibus raro declinãtur cognomina, neq; in uſum ẽt pducta notant quædã. Item dicunt cum ſit ſimile ſtultus luſcus, & dicatur ſtultus ſtultior ſtultiſſimus, nó dici luſcus luſcior luſciſſimus. Sic in hoc gñe multa, ad quæ dico ideo fieri, qđ natura nemo luſco magis ſit luſcus, cũ ſtultior fieri uideatur. qđ rogant cur dicimus mane manius maniſſime. Idem de ueſpertino tpe uere magis & minus eſſe nó poteſt ante & poſt põt. Itaq; prius eſt hora prima, quàm ſecunda nó magis hora, ſed mane ſurgere tñ dicatur, q primo mane ſurgit, quàm qui nó prior. Vt. n. dies non põt eſſe magis, quàm mane. Itaq; ipſum hoc qđ dicitur magis ſibi non conſtat. quod magis mane ſignificat primum mane. magis ueſpere nouiſſimum ueſper. Item ab huiuſcemodi ſimilitudĩbus reprehenditur analogia, quod cum ſit anus cadus ſimile et ſit ab anu anicula anicilla. à cado duo reliqua ꝙ non ſint propagata, ſic non dicatur à piſcina piſcinula piſcinilla ab huiſcemodi uocabulo, analogia eſt, ut dixi ubi magnitudo aĩaduertenda ſit in uno quoq; gradu. Et quæ ſit in uſu cõmuni, ut ciſta ciſtula ciſtella, & canis catulus catellus, quod in pecoris uſu non eſt. Itaq; conſuetudo frequentius res in binas diuidi partes & maius & minus ut lectus & lectulus. arca & arcula. ſic alia. qđ dicunt caſus alia non habere rectos. alia obliquos & ideo non eſſe analogias, falſum eſt. Negant habere rectos. ut in hoc frugis frugi frugem. Item rolem rolis role. obliquos non habere, ut i hoc dieſpiter dieſpitri dieſpitrẽ, maſpiter maſpitri maſpitrem. ad hoc rñdeo & priora habere noĩandi, & poſteriora obliquos. Nã & frugi rectus eſt natura frux, Ac ſi ſecũdũ cõſuetudinẽ dicimus. ut hæc auis. hæc ouis, ſic hæc frugis. Si ſecundũ naturã noĩandi eſt caſus rois ſecundũ cõſuetudinẽ rolu, cũ utrũq; conueniat ad analogiam quod & id qđ in conſuetudine nó eſt cuiuſmodi debeat eſſe apparet, & qđ eſt in cõſuetudine nunc in recto caſu eadẽ eſt analogia. ac pleraq;, quæ ex multitudine cũ tranſeunt in ſingulare difficulter efferuntur ore. ſic cũ tranſi-

retur ex eo qđ dicebatur hæc oues una nó ē dicta ouis ſine una. ſed additū·i·fictum ambiguū uerbū noiandi an patrij eſſe caſus, ut ouis & auis. ſic in obliqs caſibus cur negant eſſe dieſpitri dieſpitrem non uideo, niſi qđ minus eſt tritum in cóſuetudine, quàm dieſpiter, qđ in nihil argumentū eſt. Nã tam caſus qui non tritus eſt, quàm q eſt. Sed in caſuū ſerie alia uocabula non habere noiandi. alia de obliqs aliquē. Nihil. n. ideo quo minus ſit ratio pcellere poterat hoc crimē. Nã ut ſigna quæ nó hñt caput, aut aliquã ptem aliã nihilo minus ĩ reliqs membris eorū eſſe poſſunt analogiæ, ſic in uocabulis caſuū. Poſſunt item fieri ac reponi qđ aberit ut patietur natura et cóſuetudo, qđ nónūq̃ apud poetas iuenimus factum. ut in hoc apud Næuiū ĩ Claſtidio, uita inſepulta lectus in patriã reduxit. Item reprehendūt qđ dicatur hæc ſtrues. hic Hercules. hic hó. debuiſſet. n. dici ſi eſſet analogia, hic heral. hæc ſtru. hic homon. hæc oñdunt noua nó analogiã eſſe, ſed obliquo: caſus hēre caput ex ſua analogia, nó ut ſi in ſtatua Alexãdri ĩpoſueris caput Philippi mēbra cóueniunt ad rónem, ſic ad Alexandri membrorū ſimulachrū caput qđ rñdeat ita ſit. Nã ſiqs tunicam in uſu ita cóſuit, ut altera plagula ſit anguſtis clauis, altera latis, utraq; ps in ſuo gñe caret analogia. Item negant eſſe analogias, qđ alij dicunt cupreſſus. alij cupreſſi. Item de ficis platanis et pleriſq; arboribus. de qbus alij extremū us alij ei faciunt. Id eſt falſum. Nã debent dici. e. et. i. fici. & numi qđ eſt ut numus, fici, et numorū ficorū. ſi eſſent plures ficus eſſent ut manus diceremus. ut manibus & ficubus & ut manuū & ficuum. neq; has ficos diceremus, ſed ficus ut nó manos appellamus. Sed conſuetudo diceret ſingularis obliquos caſus huius fici neq; hac fico, ut non dicimus huius mani, ſed huius manus & hac mano, ſed hac manu. Et illud putant eē cauſæ cur nó ſit analogia, qđ Lucilius ſcribit. Decuis ſiue decuſſibus eſt, q errant ꝙ Lucilius nó debuit dubitare ꝙ utrūq;. Nã in ære uſq; ab eſſe ad centuſſis numerus æs aſſignificat. & eius numero finiti caſus oēs à dupódio ſunt, qđ dicitur à multis duobus modis, hic dupódius & hoc dupondiū, ut hoc gladiū, & hic gladius. à treſſibus uirilia multitudinis hi treſſes & his treſſibus, cóſido ſingulare hoc treſſis habeo & hoc treſſis. Cóſido ſic deiceps à centuſſis. Deide numerus æs nó ſignificans numeri q æs nó ſignificant uſq; à quatuor ad centū triplicis hñt formas, qđ dicuntur hi quatuor. hæ quatuor hæc quatuor cum puentū eſt ad mille. quartū aſſumit ſingulare neutrum qđ dicitur hoc mille denariū, à quo multitudinis fit millia denaria, quare quo ad analogias qđ ptineat non eſt, ut oĩa ſimilia dicantur, ſed ut in ſuo quæq; gñe ſimiliter declinentur. ſtulte quærunt cur as & dupódius & treſſis nó dicantur proportióe cum as duplex dupondius fictus qđ duo aſſes pendebant. Treſſis ex tribus æris qđ ſit pro aſſibus. Nónunq̃ æs dicebant antiqui à quo nos dicimus aſſem tenentes hoc ab ærea, æneaq; libra et mille æris legaſſe. quare qđ à treſſis uſq; ad ducentuſſis numeri ex eiuſmodi ſunt cópoſiti eiuſmodi hñt ſimilitudinem, dupódius qđ diſſimilis eſt ut debuit, diſſimilē habet rónem. Sic as qm̃ ſimplex eſt ac pricipiū & unū ſignificat et multitudinis habet ſuū ĩfinitum. dicimus. n. aſſes, quos cum finimus, dicimus dupondius & treſſis. Et ſic porrò uidetur mihi qm̃ finitum & ĩfinitum hēat diſſimilitudinem nó hēre utrūq;. Item dici eo magis qđ in ipſis uocabulis ubi additur certus numerus ĩ militaribus aliter atq; in reliqs dicitur. Nã ſic loquuntur, hoc mille denariū, nó hoc mille denarij & hæc duo millia denaria, nó duo millia denarij. Si eſſet denarij in recto caſu, atq; ĩfinitam multitudinem ſignificaret, tunc ĩ patrio denariorū dici oportebat, et non ſolū in denarijs uictoriatis drachmis, numis, ſed ēt in uiris idē ſeruari oportere, cū dicimus iudicium fuiſſe triū uirū Decemuirū, nó decemuirorū triūuirorū. Numeri antiq hñt analogias qđ oĩbus ē una, nó nouētria regula duo actus tres gradus, ſed decuriæ. quæ oĩa ſimiliter iter ſe rñdēt, regulæ eſt numerus nouētrius qđ ab uno nouem cum peruenimus rurſus redimus ad unã & . v. & . xc. ab una ſunt natura nouenaria. ſic ab octonaria & deorſum uerſus ad ſingularia pueniunt. Actus primus eſt ab uno. dcccc. Secūdus à mille ad nongentamillia qđ idem ualebat unū et mille utrūq; ſingulari numero appellatur. Nã ut dicitur hoc unū hæc duo millia, & ſic deiceps multitudis in duobus actibus reliq oēs. Item numeri gradus ſingularis eſt in utroq; actu ab uno ad nouē denarios gradus. x. ad. lx. centenarius à centū. dcccc. Ita tribus gradibus ſex decuriæ fiunt, tres milliaria & tres minores antiq his numeris fuerunt cótenti. Ad hoc tertiū et quartū actum à decies minores ĩpoſuerunt uocabula. neq; róne, ſed tñ nó cótra eſt eã de qua ſcribimus, analogiã. Nã ut deciēnis cum dicatur hoc deciens, ut mille hoc mille, ut ſit utrūq; ſine caſibus uocis dicemus, ut hoc mille huius mille. ſic hoc deciens huius deciens. nec eo minus in altero, qđ eſt mille præponimus hi mille horū mille, qm̃ in eo eſt nomen cóe quam uocant ὁμονυμίαν obliq caſus, ab eodem capite ubi erit, homonymia obliq caſus quo minus diſſimiles fiant analogia nó prohibet. Itaq; dicimus hic argus cum hoiem dicimus. Cū oppidū græcanice hoc argos, cū latine argi item faciemus. Si eadem uox nomen & uerbū ſignificabit ut & in caſus & in tpa diſpariliter declinetur ut faciamus.

À meto qđ nomen eſt metonis metonē. qđ uerbū eſt, metã, metebã. Reprehendunt cum ab eadē uoce plura ſunt uocabula declinata quas ſynonymas appellant, ut Sappho et alceus & alceo ſic gerion gerionis gerióe. In hoc gñe q caſus pperã pmutant, qdã nó reprehendunt analogiã, ſed q eis utitur imperite qđ qſq; caput ptenderit ſeq debet eius cóſequentiã caſus in declinando, ac nó facere cū dixerit recto caſu alceus, in obliqs dicere alceoni et alceonē, qđ ſi ĩſtituerit, et nó ſecutus erit analogias reprehendendū Ariſtarchū, ꝙ hæc noĩa melicertes et philomedes ſimilia negant eſſe qđ uocãdi caſus habet alter melicerta, alter philomede. Sic q dicat lepus et lupus nó eſſe ſimile qđ alterius uocandi caſus ſit lupe, alterius lepus. Sic ſocer, macer qđ in tranſitu fiat ab altero triſyllabū ſoceri ab altero biſyllabū macri. de hoc & ſi ſupra rñſum eſt cum dixi de lana, hic quoq; amplius adijciã, ſimilia nó ſolū à facie dici, ſed ēt ab aliqua cóiuncta ui & poteſtate quæ & oculis & auribus latere ſoleat. Itaq; ſæpe gemina facie male negamus eſſe ſimilia, ſi ſapore ſunt alio. Sic equos eadem facie nónullos negamus eſſe ſimilis in oratióes ex procreate diſſimilis. Itaq; in hoibus emēdis ſi natióe alter eſt melior, emimus pluris, atq; in hiſce oĩbus ſimilitudinis nó ſumimus tm̃ à figura, ſed ēt aliūde, ut in eqs ætas, ut in ijs cuiuſmodi faciãt pullos, ut in pomis quo ſunt ſuccoſa. Igitur idem ſeqtur in ſimilitudine ipſorū uerborū. qs reprehendendus nó eſt? quare diſſimilitudinū diſcernendarū cã nónunq̃ ut pronomen aſſumitur, ſic caſum aliquem aſſume, ut in ijs nemus, lepus. hic lepus, hoc nemus. Itaq; differunt ac dicuntur hi lepores. hæc nemora, ſic aliud ſiqd aſſumptū erit extriſecus quo ſimilitudo penitus pſpici poſſit. nó. n. erit remotum à natura. Neq;. n. magnetes lapides duo iter ſe ſimules ſint, necne pſpicere poſſis, niſi minutū extriſecus prope appoſueris ferrū, qđ ſimiles lapides ſimiliter dicunt diſſimiliter diſſimiles, qđ ad noĩationē analogia ptinet, ita declinatū arbitror. ut oĩa quæ dicuntur cótra ad rñdendū ab his ſumi fontibus poſſit, qđ ad uerborū tpaliū rónē attinet, cū ptes ſint quatuor tpum, pſonarū, gñum, diuiſionū. Ex oĩ pte qm̃ reprehēdūt, ad ſingularñ debo. primū qđ aiūt analogias ñ ſeruari ĩ tpibus, cū dicãt lego legi legebã, et ſic ſimile alia. nã q̃ ſūt ut legerã pfectū ſignificare duo reliqua lego et legebã. et lego ĩchoatã ĩiuria reprehēdūt

Nā ex eodem gñe & ex diuiſiōe idem uerbū qđ ſumptū eſt ꝑ tꝑa, traduci pōt ut diſcebam diſco diſcā. & eadem ꝑfecti ſic didicerā didici didicero. ex quo licet ſcire uerborū rōne conſtare. Sed eos q trium tꝑum uerba pronūtiare uelint, ſciēter id facere. Idem illos q reprehendunt qđ dicimus amor amabor amatus ſum. Nō .n. debuiſſe i una ſerie unū uerbū eſſe duplex, cum duo ſimplicia eſſent. Neq; ex diuiſiōe ſi uniuſmodi ponas uerba diſcrepāt iter ſe. Nā iſecta oīa ſimplicia ſimilia ſunt et ꝑfecta duplicia iter ſe paria i oībus uerbis, ut hoc, amabar, amor amabor amatus ero. quare item male dicunt feriā ꝑcuſſi, qđ eſt ordo feriam ferio feriebā, ꝑcuſſi ꝑcutio ꝑcutiam. Sic deinceps in reliqs tꝑibus reprehendenti rñderi pōt. Similiter errant q dicunt ex utraq; ꝑte uerba oīa cōmutare ſyllabas oportere. aut nullū in his pūgo pungā pupugi. tundo tundā tutudi. diſſimilia .n. cōferunt uerba iſecta cū ꝑfectis. Quod ſi iſecta mō conferrent, oīa uerbi pricipia icōmutabilia uiderentur. ut in his, pungebam pungo pungā. Et contra ex utraq; parte cōmutabilia ſi perfecta ponerent, ut pupugerā, pupugi, pupugero. Item male cōferunt fui ſum ero, qđ fui eſt perfectū cuius ſeries ſibi ut debet in oībus perſonis conſtat, qđ eſt fueram fui fuero. de iſectis ſum. qđ aūt dicitur. olim dicebatur eſum. Et in oībus pſonis cōſtabat qđ dicebatur eſum es ē. erā eras erat. ero eris erit. Sic huiuſmodi cætera ſeruare analogiā uidebis. Etiam in hoc reprehendunt ꝙ quædā uerba neq; perſonas hñt ternas, neq; tꝑa terna. id imperite reprehendunt, ut ſiqs reprehendat naturam qđ nō uniuſmodi finxerit aīalis oīs. Sic .n. natura nō oēs formæ uerborū terna habeant tꝑa. ternas perſonas non habeant totidē uerborū diuiſiōes. quare cū iperamus natura, quod affectabat ſolū hēt, cū & pñti aut abſenti imperamus ſiunt terna, ut lege, legito, legat. Perfectū .n. iperat nemo. cōtra quæ ſunt imperandi, ut lego legis legit. nouena ſiūt uerba infecti. nouena perfecti. Quocirca nō ſi genus cū gñe diſcrepat, ſed i ſuo qſq; gñe ſiqd eſt deeſt reqrendū. ad hæc addita ſi erūt ea quæ de noīatiuis ſupra ſunt dicta, facilius oīa ſoluentur. Nam ut illic extremum caput rectos caſus, ſic hic in forma eſt pſona eius q loqtur & tempus pñs, ut ſcribo lego. quare ut illic fit, ſic hic. Item acciderit in formula, ut aut caput nō ſit, aut ex alieno gñe, ſic proportiōe eadem quæ illic didicimus cur nihilo minus ſeruetur analogia. Item ſicut illi caput ſuū hēbit & in obliqs caſibus tranſitio erit in aliquā formulā, qua aſſumpta reliqua facilius poſſint uideri uerba, unde ſint declinata. Fit .n. ut rectus caſus nonnunq̄ ſit ambiguus, ut in hoc uerbo uolo, qđ id duo ſignificat. unū à uolūtate. alterū à uolando. Itaq; à uolo itelligimus & uolare & uelle. Quidam reprehendūt ꝙ pluit & luit dicimus in præterito & pñti tꝑe cum analogiæ ſui cuiuſq; tꝑis uerba debeant diſcriminare. fallūtur. nam eſt ac putant aliter qđ in præteritis ut dicimus lōgum pluit, in pñti breue luit pluit. Ideoq; in uenditiōis lege fundi ruta cæſa ita dicimus ut u producamus. Item reprehendūt q̄dam qđ putant idē eſſe ſacrificio & ſacrifico, relauat & lauatur qđ ſi an nō nihil cōmouet analogiam, dum ſacrifica q dicat ſeruet ſacrificabo. Et ſic ꝑ totum formā ne dicat ſacrificaturus, aut ſacrificatus ſum. hæc .n. iter ſe nō cōueniunt apud Plautū cū dicat, piſcis ego credo quſq; dū uiuunt, adlauant diu minus lauari quàm hæc lauat phroneſiū, adlauant lauari nō cōuenit, ut ſit poſtremū, ſed adlauantur analogia lauari credit. qđ Plautus aut librarij mēdum ſi eſt, nō ideo analogia, ſed q ſcripſit eſt reprehendēdus. oīno & lauant & lauantur dicitur ſeperatim recte in rebus certis qđ puerū nutrix lauat, puer à nutrice lauatur. nos in balneis & lauamus, & lauamur. Sed conſuetudo alterū utrū cum ſatis hēret in toto corꝑe potius utimur lauamur. In ꝑtibus lauamus qđ dicimus lauo manus. ſic pedes &c. Quare è balneis nō recte dicunt, laui manus recte. Sed qm̄ in balneis lauor lauatus ſum ſeqtur, ut cōtra, qm̄ ē ſoleo oportet dici ſolui ut Cato & Enni. ſcribūt, nō ut dicat uulgus ſolitus ſum deberet dici. Neq; ꝑꝑ hæc qđ hæ diſcrepant in ſermōe pauca, minus eſt analogia. ut ſupra dictū eſt. Item cur nō ſit analogia aſſerūt. ꝙ à ſimilibus ſimilia nō declinentur. ut ab dolo & colo. ab altero .n. dicitur dolaui. ab altero colui. In qbus aſſumi ſolet aliqd, quo facilius reliqua dicantur uti myrmecidis opibus minutis ſolet fieri. Igitur in uerbis tꝑalibus quo ſimilitudo ſæpe ſit cōfuſa ut diſcerni nequeat, niſi tranſieris in aliam pſonam, aut in tempus quæ præpoſita ſunt noſſe ſimiliter & itelligitur cū tranſitum eſt in ſecūdam pſonam qđ alterū eſt dolas, alterū colis. Itaq; in reliqua forma uerborū ſuam uterq; ſeqtur formam utrū in ſecūda forma uerborū tꝑale hēat in extrema ſyllaba as cum is ad diſcernendas diſſimilitudines itereſt, quocirca ibi potius iudex analogiæ quàm in pria qđ ibi abſtruſa eſt diſſimilitudo, ut apparet in his. meo. neo ruo. Ab his .n. diſſyllaba ſiunt tranſitu qđ ſic dicuntur meo as. neo nes ruo ruis, quorū unumqđ q; ſuas cōſeruat ſimilitudinis formas analogiam. Item de his quæ appellātur ꝑticipia reprehēdunt multa iniuria. Nā nō debet dici terna à ſingulis uerbis amaturus, amans amatus, quod eſt ab amo amans & amaturus, & ab amabar amatus.

Illud analogia qđ præſtare debet, in ſuo quoq; gñe hēt caſus, ut amatus. amato. amati. amatis. & ſic in mulieribus amata amatæ. Item amaturus eiuſdē modi hēt declinationes, amans paulo aliter qđ hoc genus oīa ſunt in ſuo gñe ſimilia. Proportiōe ſic uirilia & muliebria ſunt eadē, de eo qđ in priori libro extremum eſt. ideo non eſt analogia qđ q de ea ſcripſerint aut iter ſe nō cōueniant, aut in qbus cōueniāt, ea cum cōſuetudinis diſcrepant uerbis utrunq;. Sic .n. oīs repudiādum eſt artis, qđ in medicina & in muſica & in alijs multis diſcrepant ſcriptores. Item in qbus cōueniunt ut ſcriptis ēt repudiant, natura qđ ita dicitur nō ſit ars, ſed artifex reprehendēdus, q debet in ſcribēdo nō uidiſſe, uerū nō ideo nō poſſe ſcribi. uerū q dicat hoc monti & hoc fonti, cū alia dicant hoc monte & hoc fonte. Sic alia quæ duobus modis dicuntur, cū alterū ſit uerū, alterū falſum nō uter peccat, tollit analogias, ſed uter recte dicat, cōfirmat. & quēadmodum is q cum peccat in his uerbis, ubi duobus modis dicuntur nō tollit rōnem, cum ſeqtur falſum, ſic etiā in his duobus dicuntur, ſiqs aliter putat dici oportere atq; oportet, nō ſciam tollit oratiōis, ſed ſuā inſcientiam denudat. Quibus rebus ſolui arbitraremur poſſe quæ dicta ſunt priori libro cōtra analogiā, ut potui breui ꝑcucurri, ex qbus ſi id cōfeciſſēt qđ uolūt, ut i ligua latia eēt anomalia tñ nihil legiſſent, ideo ꝙ in oībus partibus mundi utraq; natura ieſt quod alia iter ſe alia ſunt. Sicut in aīalibus diſſimilia ſunt ut equus. bos. ouis. hō. Item alia in unoquoq; horū gñe iter ſe ſimilia innumerabilia. Item in piſcibus diſſimilis murena lupo, his ſoleæ, hæc murenæ, & muſtellæ. ſic alijs ut maior ille numerus ſit ſimilitudinū earū, quæ ſunt ſeparatim in murenis, ſeparatim in aſellis. Sic in gñibus alijs, quare cum inclinatiōibus uerborū numerus ſit magnus à diſſimilibus uerbis ortus qđ ēt uel maior eſt in qbus ſimilitudines reꝑiuntur cōferendū eſt eſſe analogias. Item quæ cū ea nō multo minus, quàm i oībus uerbis patiatur uti cōſuetudo cōis, fatendū illud qa qñ analogiā ſeq nos debere uniuerſos, ſingulos aūt præterquam in qbus uerbis offenſura ſit cōſuetudo cōis, quod ut dixi aliud debet præſtare populus, aliud è populo ſinguli hoīes. neq; id mirū eſt cum ſinguli quoq; nō ſint eodē iure. Nā liberius pōt poeta quàm orator ſequi analogias. Quare cum hic liber id quod pollicitus eſt demonſtraturum abſoluerit, faciam finem proximo. Deinceps de declinatorum uerborum forma ſcribam.

M. TERENTII VARRONIS. DE ANALOGIA. LIB. III.

IN Verborũ declinatiõibus diſciplina loquẽdi diſſimilitudinẽ an ſimilitudinẽ ſeq debe=ret, multi quæſierũt. Cũ ab his ratio quæ à ſimilitudiẽ oriretur, uocaretur analogia, reliqua ps appellaretur anomalia. de qua re primo libro, quæ diceerentur cur diſſimilitudinem ducem haberi oporteret, dixi. Secundo contra quæ diceren tur cur potius ſimilitudinem conueniret præponi. quarum rerum quod nec fundamenta ut debita poſita ab ullo, neq; ordo neq; natura ut res poſtulat explicata, ipſe eius rei formã exponã. Dicã de quatuor rebus quæ cõtinentur declinatiõibus uerborũ. qd ſimile ac diſſimile. qd ratio, quam appellant λόγον. qd proportiõe quam dicũt ἀναλογίαν. qd cõſuetudo, quæ explicatæ declarabũt analogiã & anomaliã. unde ſit, qd ſit, cuiuſmodi ſit. De ſimilitudiẽ & diſſimilitudine. Ideo primũ dicendũ ꝙ ea res eſt fundamentũ oĩum declinationũ, ac cõtinet rõnes uerborũ. Simile eſt qđ res pleraſq; uidetur hẽre eaſdem quas illud cuiuſq; ſimile. Diſſimile eſt qđ uidetur eſſe cõtrariũ. huius minimũ ex duobus cõſtat oẽ ſimile. Item diſſimile qđ nihil põt eſſe ſimile, qn alicuius ſit ſimile. Itẽ nihil dicitur diſſimile quin addatur ꝙ id ſit diſſimile. Sic dicitur ſimilis hõ hoĩ. equus equo. Et diſſimilis hõ equo, nã ſimile eſt hõ hoĩ ideo ꝙ eaſdem figuras membrorũ habet, quæ eos diuidũt ab reliquorũ aĩaliũ ſpecie. in ipſis hoĩbus ſimili de cã uir uiro ſimilior, quàm uir mulieri, qđ plures hñt eaſdem ptes. & ſic ſenior ſeni ſimilior, quàm puero. Eo porrò ſimiliores ſunt q facie quoq; penè eadem habitu et corporis filo. Itaq; q plura hñt eadem dicuntur ſimiliores. q proxime accedũt ad id, ut oĩa habeant eadẽ, uocantur gemini. Simillimi ſunt q tres naturas rerum putant eſſe. Simile, diſſimile. Neutrum qđ aliàs uocent nõ ſimile, aliàs nõ diſſimile. Sed q̃uis tria ſint ſimile, diſſimile, neutrũ, tñ põt diuidi etiã in duas ptes ſic. Quodcũq; conferas aut ſimile eſſe aut nõ eſſe ſimile, eſſe ad diſſimile ſi uideatur eſſe ut dixi. neutrũ ſi in neutrã ptem præpõderet, ut ſi quæ res duæ cõferũtur, uici as hñt ptes, et ĩ his denis habeãt eaſdem denas alias et diſſimilitudinẽ ſimilitudinẽ æque aĩaduertendas. hãc naturã pleriq; ſubijciunt ſub diſſimilitudis nomẽ. quare qm̃ fuit ut potius de uocabulo, quàm de re cõtrouerſia eſſe uideatur, illud eſt potius aduertendũ cũ ſimile qd eſſe dicitur qn cui parti ſimile dicatur eſſe. in hoc. n. ſoler eſſe error, qđ põt fieri ut hõ hoĩ ſimile nõ ſit, ut multas ptes habeat ſimilis. & ideo dici poſſit ſimilis habere oculos, manus, pedes, & ſic alias res ſeparatim et una plures. Itaq; qđ diligenter uidendũ eſt in uerbis quas partes et quot modis oporteat ſimilis habere dicuntur, ut ĩfra apparebit. Is locus maxiẽ lubricus eſt. Quid. n. ſimilius põt uideri idiligenti, quàm duo uerba hæc ſuis & ſus? quæ nõ ſunt, ꝙ alterũ nõ ſignificat ſuere, alterum ſuem. Itaq; ſimilia eſſe uocabus ac ſyllabis cõfitemur, diſſimilia eſſe ptibus oratiõis uidemus, ꝙ alterũ habet tpa, alterũ caſus. quæ duæ res uel maxiẽ diſcernunt analogias. Item propinqora gñe ĩter ſe uerba ſimilem ſæpe pariũt errorem, ut in hoc nemus & lepus uidetur eſſe ſimile, qđ cum utrũq; habeat eundẽ caſum rectũ, ſed nõ eſt ſimile, ꝙ eas certe ſimilitudines opus ſunt in quo eſt ut in gñe hoium ſint eodem, qđ in his nõ eſt. Nã in uirili gñe nominum ſint eodem eſt lepus, ex neutro nemus. Dicitur. n. hic lepus, & hoc nemus. ſi eiuſdem gñis eſſet utriq; præponeretur idem ac diceretur, aut hic lepus et hic nemus, aut hoc lepus et hoc nemus. quare quæ & cuiuſmodi ſunt gña ſimilitudinũ ad hanc rem pſpiciendũ e, q declinatiões uerborũ proportiõe ſumũt, ne quæreret qđ locus, qđ eſt difficilis q de his rebus ſcripſerunt aut ui tauerunt, aut iceperunt, neq; aſſeq potuerunt. Itaq; in eo diſſenſio neq; ea uniuſmodi apparet. Nã alij de oĩbus uniuerſis diſcriminibus poſuerunt numerũ, ut Dionyſius ſidonius q ſcripſit eas eſſe ſeptuagintauñã. alij ptes eius quæ hñt caſus, cuius eidem hic cum dicat eſſe diſcrimina quadraginta ſeptem. Ariſto. retulit ĩ literas. xiiij. Parmenſius. viij. Sic alij pauciora aut plura. quarũ ſimilitudinũ ſi eſſet origo recte capta & inde orſa ratio minus erraret in declinationibus uerborũ, quarũ ego principia pria duorũ generũ ſola arbitror eſſe, ad quæ ſimilitudines exigi oporteat. ẽ qs unũ poſitum in uerborũ materia. alterum ut in materiæ figura quæ fit ex declinatiõe. Nã debet eſſe unũ ut uerbum uerbo, unde declinetur, ſit ſimile. Alterũ ut ẽ uerbo in uerbũ declinatio. ad quã cõferatur eiuſdem modi ſit. aliàs. n. à ſimilibus uerbis ſimiliter declinantur, ut ab herus, ferus, hero, fero. Aliàs diſſimiliter herus ferus, heri ferum cum utrunq; & uerbũ uerbo erit ſimile & declinatio declinatiõi. Tum demũ dicam eſſe ſimilem ac duplicem, et pfectam ſimilitudinem habere, id qđ poſtulat analogia. ſed ne abſurdius uidear poſuiſſe duo gña eſſe ſimilitudinũ ſola, cum utriuſq; iſteriores ſpẽs ſint plures. ſi de his reticuero, ut mihi relinquam latebras, repetam ab origine ſimilitudinũ, quæ in cõferendis uerbis & iclinandis ſequendæ aut uitãdæ ſint. Prima diuiſio in oratione, ꝙ alia uerba nuſq̃ declinantur ut hæc uix, mox. alia declinantur à lima limabo à fero ferebã. Et cum niſi in uerbis quæ declinantur nõ poſſit eſſe analogia, q dicit ſimile eſſe mox & nox errat, qđ nõ eſt eiuſdem gñs utrunq; uerbũ, cum nox ſuccedere debeat ſub caſuũ rõne, mox neq; debeat neq; poſſit. Secunda diuiſio eſt de his uerbis quæ decliari poſſunt, qđ alia ſunt à uoluntate, alia à natura. Voluntatem appello cũ unus qs à noie alio ĩponit nomen, ut Romulus Romæ. Naturã dico cum uniuerſi acceptum nomen ab eo q imponit, nõ requirimus quemadmodũ id uelit declinari, ſed ipſi declinamus, ut huius Romæ hanc Romã. De his duabus ptibus uoluntaria declinatio refertur ad cõſuetudinem, naturalis ad orationem. Quare proinde ac ſimile cõferri non oportet ac dicere, ut ſit ẽ Roma Romanus. Sic ex capua dici oportere capuanus, qđ in cõſuetudine uehementer natat, qđ declinãtes impite rebus noĩa ĩponunt, à qbus cũ accepit cõſuetudo turbulenta neceſſe eſt dicere. Itaq; neq; Ariſtarchus, neq; alij ĩ analogijs defendendã eius ſuſceperunt cãm. ſed ut dixi hoc gñe decliatio in cõi cõſuetudine uerborum ægrotat & lãgueſcit, quod oritur ẽ populo multiplici imperio. Itaq; in hoc gñe in loquendo magis anomalia quàm analogia. Tertia diuiſio eſt, quæ uerba declinat à natura. Ea diuiditur in parteis quatuor. In unam primã, uidelicet, quæ habet caſus, neq; tempora habet. ut docilis. facilis & amabilis. In alteram quæ tempora habet neq; caſus ut docet facit, amat. In tertiam quæ utraq; habet ut docens. faciens. In quartam quæ neutram ut docte, & facete. Ex hac diuiſiõe ſingulis ptibus tres reliquere diſſimiles. Quare niſi in ſua pte iter ſe collata erunt uerba ſi nõ cõueniunt, nõ erit ita ſimile ut debeat facere idem in articulis. Vix adumbrata eſt analogia et magis rerũ quàm uocũ in noĩbus magis expreſſa, ac plus ẽt in uocibus ac ſimilitudinibus, quàm in rebus ſuã obtinet rõnem. Etiam illud accedit in articulis hẽre analogias oñdere ſit difficile, qđ ſingula ſint uerba, hic cõtra facile qđ magna ſit copia ſimiliũ noium. Quare nõ tã hãc ptem ab illa ob diuidendũ, quã illud uidendũ, ut ſatis ſit uerecundi etiã illã ĩ eãdem arenã uocare pugnatũ. ut articulis duæ ptes finitæ & ĩfinitæ ſic in uocabulis duæ, uocabulũ et nomen. Nõ n idẽ oppidũ et Rõa, cũ oppidũ ſit uocabulũ, rõa nomẽ. quarũ diſcrimen ĩ his reddẽdis rõnibus alij diſcernũt, alij nõ. Nos ſicubi opus fuerit ꝙ ſit et cur

aſcribimus uniuſcuiuſq; partes · qm̄ ſpecies plures, de ſingulis dicam · Pria pars caſualis diuiditur in ptes duas, in noīatiuū · ſ · ꝙ neq; finitū eſt · ut hic & qs · de his gn̄ibus duobus utrū ſumpſeris cū reliquo non conferendū, qđ iter ſe diſſimiles hn̄t analogias noīatus, ut ſimul ſit noīatus hēre debet ut ſit eodem gn̄e · ſpē eadem · ſic caſu, Exitu eius, gn̄e ut ſi nomen eſt qđ cōferas, ſit nomen ſpecie ſimile, ut nō ſolū utrunq; ſit uirili caſu ſimile. ut ſi alterū ſit dandi, item alterū ſit dandi cū quo cōferas · Exitu ut quas unū hēt extremas literas, eaſdē alterū hēat · Ad hūc quadruplicem fontem ordīes diri gūtur bini · uni trāſuerſi · alteri directi, ut in tabula ſolet, in qua latrūculus ludit · Tranſuerſi ſunt, q à recto caſu obliq declinantur · ut albus albi albo · Directi ſunt, q à recto caſu recto declinantur, ut albus alba albū · Vtriq; ſunt ptibus ſenis · Trāſuerſorū ordinum ptes appellantur, caſus directorū gn̄e, utriſq; īter ſe īplicatis formā dicā. Prius de tranſuerſis caſuū uocabula alius alio modo appellauit · Nos dicemus q noīandi cā dicuntur noīandi uel noīatiuū ·

Hic multum deeſt.

Et ſcopæ dicitur una ſcopa · aliter · n · natura qđ priora ſimplicibus poſteriora cōiunctis rebus uocabula ponuntur · ſic bigæ, ſic quadrigæ à cōiūctu dictæ · Itaq; nō dicitur ut hæc una lata & alba · ſic una bigę, ſed unæ bigæ, neq; ut dicitur, ut hæ duæ latæ albæ · ſic hæ duæ bigæ & quadrigæ · Itē figura uerbi qualis ſit refert, qđ in figura uocis aliâs cōmutatio ſit in uno uerbo modo ſint, aliâs in medio, ut curſu curſito, aliâs in extremo · ut doceo docui · aliâs cōis ut lego lege · Refertur igitur ex qbus literis quodq; uerbū cōſtet maxīe extrema, ꝙ ea in pleriſq; cōmutantur · Quare in his quoq; ptibus ſimilitudines ab alijs male, ab alijs bene, qđ ſolent ſumi in caſibus cōferendis recte, an pperam uidendū · Sed ubicūq; cōmouentur literæ nō ſolū hæ ſunt aīaduertendæ, ſed etiā quæ proxīæ ſunt, neq; mouentur · hæc enī uicinitas aliquantū pōt in uerborū declinatiōibus, in qs figuris nō ea ſimilia dicemus quæ ſimiles res ſignificāt, ſed quæ ea forma ſint, ut eiuſmodi res ſimilia ex īſtituto ſignificare plerūq; ſoleant, ut tunicā uirilē & muliēbrē dicimus nō eā quam habet uir aut mulier, ſed quam hēre ex īſtituto debet · pōt · n · muliēbrem uir, uirilē mulier habere, ut in ſcæna ab actoribus haberi uidemus, ſed eam dicimus muliēbrē quæ de eo gn̄e eſt quo indutui muliēres ut uterentur eſt īſtitutum, ut actor ſtolā muliēbrem ſit ppetua & cecina & purpurina figura muliebria dicuntur hēre noīa nō muliērum · Flexuræ quoq; ſimilitudo uidenda, ideo ꝙ alia uerba quam uim habeāt ex his uerbis unde declinantur apparet, ut quemadmodū oporteat · ut à prætor cōſul prætori cōſuli. Alia ex trāſitu intelliguntur · ut ſocer macer, qđ alterū ſit ſocerū · alterū macrū, quorū utrunq; in reliqs à tranſitu ſuā uiā ſeqtur & in ſingularibus & in multitudinis declinatiōibus hoc fit · ideoq; naturarū gn̄a ſunt duo, quæ iter ſe cōferri poſſūt · unū qđ per ſe uideri pōt · ut homo et equus · Alterū ſine aſſumpta aliqua re extrinſecus pſpici non poſſit · ut equus, & eqſo · Vtrunq; · n · dicitur ab equo · quare hoī hoīem ſimilem eſſe, aut nō eſſe, ſi cōtuleris ex ipſis hoī aīaduerſis ſcies · Ac duo iter ſe ſimiliter, ne ſint lōgiores, quàm ſint eorum fratres dicere nō poſſis ſi illos breuiores cū qbus cōferuntur, quàm lōgi ſint ignores, ſi latiorū atq; altiorum · Item cætera eiuſdem gn̄is ſine aſſumpto extrīſecus aliquo pſpici ſimilitudines non poſſunt · Sic igitur qdam caſus quod ex hoc gn̄e ſunt non facile eſt dicere ſimilis eſſe, ſi eorū ſingulorū ſolū aīaduertas uoces, niſi aſſumpſeris · Alterū quo flectitur in trāſeūdum uox, qđ ad noīatiuum ſimilitudines aīaduertendas arbitratus ſum, ſatis eſſe augere hæc ſunt · Relinqtur de articulis · In qbus quædam eadem, quædā alia · De qnq; · n · gn̄ibus duo pria habent eadem quod ſunt & uirilia & muliebria · & neutra et quod alia ſunt, ut ſignificent unum ut plura & de caſibus qđ habent quinos · Nā uocandi uoce notatus non eſt propriū · Illud hn̄t quod ptim ſunt finita, ut hic & hæc, partim īfinita, ut qs, quæ et quorū quod adūbrata & tenuis analogia · in hoc libro plura dicere neceſſe eſt ſecundū genus, quæ uerba tpa habent neq; caſus ſi hn̄t pſonas, eorū declinationū ſpēs ſunt ſex · Vna quæ dicitur tpalis, ut legebā, gemebam lego gemo · Altera perſonarū ut ſero meto · ſeris metis · Tertia rogandi, ut ſcribo'ne lego'ne · ſcribis'ne legis'ne · Quarta rn̄dendi, ut fingo pingo · fingis pingis · Quita optandi, ut dicerem facerē · dicā faciā · Sexta imperandi, ut cape rape · capito rapito · Item ſunt declinationū ſpēs quatuor quæ tpa habent ſine pſonis in rogando · ut foditur'ne ſeritur'ne, & fodietur'ne ſeretur'ne · rn̄dendi ſpecie eædē figuræ fiunt extremis ſyllabis demptis · Optandi ſpēs ut uiuatur ametur · uiueretur amaretur · Imperandi declinatus ſum ne habent dubitationem · & earū ſint · Ne hæc ratio paretur pugnetur · parari & pugnari · Accedunt ad has ſpecies à ſcopulis diuiſionū quadrinis · ab īfecti & perfecti emo edo emi edi à ſemel et ſæpius, ut lego ſcribo lectitaui ſcriptitaui · faciendi & patiēdi · ut uro ungo uror ungor · A ſingulari multitudinis · ut laudo culpo laudamus culpamus · huius gn̄is uerborū · cuius ſpecies expoſui q̄late qcquid pateat · & cuiuſmodi efficiat figuras in libris q de formulis uerborū erunt, diligentius expedietur · Tertiū gn̄is quæ declināntur cum tpibus ac caſibus · ac uocantur à multis · ideo participalia ſunt hoc genere.

hic etiam multa deſunt.

quemadmodū declinamus quærimus · Caſus etiā ſi is q finxit poeta aliquod uocabulū & ab eo caſu ipſe aliquem pperā declinauit potius eū reprehēdimus, q̄ ſeqmur · Igitur ratio quam dico utrobiq; & in his uerbis quæ īponuntur · et in his quæ declinantur · neq; nō etiam tertia illa quæ ex utroq; miſcetur gn̄e, quarū unaquæq; ratio collata cum altera, aut ſimilis aut diſſimilis, aut ſæpe uerba alia · ratio eadē et nōnunq̄ ratio alia, uerba eadem · Quæ ratio in amor amori, eadem in dolor dolori, neq; eadem in dolor dolorem, & cū eadem ratio quæ eſt in amor et amoris ſit in amores & amorū, tn̄ ea qđ nō in ea quæ oportet cōfertur à materia per ſe ſolum efficere nō pōt analogias, pp diſparilitatem uocis figurarū, quod uerbū copulatū ſingularem cum multitudine ita cum eſt proportiōe, ut eādem habeat rōnem · tum deniq; ea rō cōficit id quod poſtulat analogia de qua deīceps dicā · Seqtur tertius locus quæ ſit rō proportiōe à græco uocantur ἀνάλογον. ab analogo dicta analogia. Ex eodem genere quæ res īter ſe aliqua parte diſſimiles rationem habent aliquam, ſi ad has duas alteræ res duæ collatæ ſunt quæ rōnem habeant eādē, qđ ea uerba hn̄t eundem λόγον dicitur utrunq; ſeparatim analogon, ſimul collata quatuor analoga · Nā ut in geminis cum ſimile dicimus eſſe menæchmū menæchmo de uno dicimus, cum ſimilitudiem eē ī his de utroq; · ſic cū dicimus eādem rōnem habere aſſem ad ſemiſſem, quā hēt ī argento libella ad ſimbellā · Quid ſit analogon oñdimus cū utrobiq; dicimus & ī ære et in argento eſſe eādem rōnem tum dicimus de analogia, ut ſodalis et ſodalitas · ciuis & ciuitas, nō eſt idem, ſed utrūq; ab eodē ac cōiunctū ſit analogon & analogia idem nō eſt · ſed item eſt cōgeneratum · Quare ſi hoīes ſubſtuleris ſodalis ſubſtuleris, ſi ſodalis ſodalitatē · Sic item ſi ſubſtuleris λόγον ſubſtuleris analogon, ſi id, analogiā · quæ cū iter ſe tāta ſint cognatiōe, dēbit ſubtilius audiri q̄ dici · Expectare · i · cum dixero qd de utroq;, & erit cōe, expectes · Dum ego in ſcribendo transferam in reliquum. Sed ut potius tu perſequere animo hæc fiunt in diſſimilibus rebus · ut in numeris ſi contuleris cum uno duo, ſic cum decem uiginti · Nam quam rationem duo ad unum habent · eandem habent uiginti ad decem ·

In numis iſimilibus, ſi eſt ad unū uictoriatū denarius. ſi ad alterū uictoriatū ad alterū denarius. Sic itē in aliȷs rebus oībus proportiōe dn̄r ea in quo eſt. ſic quadrupes natura, ut in progenie cū eſt filius ad patrē. ſic ſi eſt filia, ad matrē. et ut eſt in tꝑibus meridies ad diē, ſic media nox ad noctē. hoc poetæ gn̄e i ſimilitudinibus utuntur. multū hoc acutiſſime geometræ. hoc in oratiōe diligentius, quàm aliȷ Ariſtarcho grāmatici, ut cū dicuntur proportiōe ſimilia eſſe amorē amori. dolorē dolori. Cū ita diſſimile eſſe uideant amorē et dolorē, qđ eſt alio caſu. Itē dolorē dolori. Sed dicūt ꝙ à ſimilibus nonnunq̃ rōnes hn̄t implicatas duas, ſit una directa, altera tranſuerſa qđ dico aptius fiet. Eſto ſic expoſitos eſſe numeros, ut in prīo uerſu ſit unū duo quatuor. in ſecūdo decē uiginti quadraginta, in tertio centū ducenti quadringenti. In hac formula nūerorū duo inerūt, quos dixi λόγοι q̃ diuerſas faciūt analogias, unus duplex, q̃ eſt in obliqs uerſibus, qđ eſt ut unus ad duo. ſic duo ad quatuor. Alter decēplex idirectis ordinibus, qđ eſt ut unus ad decē. ſic decem ad centū. Similiter in uerborū declinatiōibus eſt ut biniū, qđ & ab recto caſu in recto. ita ut formulā ſimiliter efficiant, qđ ſit primo uerſu hic albus, huic albo huius albi. Secūdo hæc alba, huic albæ, huius albæ. Tertio hoc albū, huic albo. huius albi. Itaq; fiunt ꝑ obliquas declinationes ex his analogiæ hoc genus albius atrius, albio atrio. ꝑ directas declinatiōes albius atrius, albia atria. quæ. ſ. erit ꝑticula ex illa uicenaria atria, quã. ſ. centenaria formula analogiarū de qua ſupra dixi. analogia quæ dicitur. Eius genera ſunt duo. Vnū deiūctum ſic eſt, ut unū ad duo, ſic decem ad uiginti. Alterū coniunctum ſicut eſt unū ad duo. ſic duo ad quatuor. in hoc qđ duo bis dicuntur. Et tum cōferimus ad unū, & tunc cū quatuor. Hoc quoq; natura dicitur quadruplex. ſi à ſeptem chordis citharæ, tn̄ duo dicuntur habere tetrachorda, qđ quẽadmodū acrepat prima ad quartā chordā, ſic quarta ad ſeptimā rn̄det. Media eſt alterius prima. alterius extrema. Media in ægrotos ſeptimos dies q̃ obſeruant, quarto die, ideo diligẽtius ſigna morbi aduertūt, ꝙ quam rōnem habuit primus dies ad quartū, eādē præſagit habiturū, q̃ eſt futurus ab eo quartus q̃ eſt ſeptimus à prīo quadruplices deiunctæ in caſibus ſunt uocabulorū, ut rex regi. Coniūctæ ſunt triplices in uerborū tribus tꝑibus, ut legebā lego legam, qđ quam rōnem habet legebā à lego. hāc habet lego à legam. in hoc fere oēs hoīes peccant, qđ ꝑperam tribus tꝑibus hæc uerba adȷciunt, cum proportiōe uolunt pronuntiare. Nā cum ſint uerba alia iſecta ut lego & legis. alia ꝑfecta ut legi, & legiſti. & debeāt ſui cuiuſq; gn̄is in cōiungendo copulari. & cum recte ſit ideo lego & legebam. nō recte eſt lego ad legi, ꝙ legi ſignificat qđ ꝑfectum, ut hæc, tutudi pupugi. tundo pūgo. tundam pūgam. Item occaſus ſum, uerberatus ſum, uerberabor. Iniuria reprehēdunt, qđ & iſecti iter ſe ſimilia ſunt, & ꝑfecti iter ſe ut tundebā tundo tundā, & tutuderā tutudi tutudero. Sic amabar amor amabor & amatus eram amatus ſum. amatus ero. Itaq; reprehendūt q̃ cōtra analogias dicunt, cur diſpariliter in tribus ꝑtibus dicantur quædā uerba natura, cum quadruplex ſit analogia. id nōnunq̃ ut dixi pauciores uidetur habere ꝑtes. ſic ēt alias plures. ut cū eſt quemadmodū ad tria unū et duo. ſic ad ſex duo et quatuor. quæ tn̄ quadripartita cōprehēditur forma, qđ bina ad ſingula cōferuntur, qđ i oratiōe quoq; nōnunq̃ repitur. Sic ut diomedes cōfertur diomedibus. ſic dicitur ab hercules herculi. et herculibus, et ut hæ ab uno capite à recto caſu in duo obliquos diſcedūt caſus, Sic contra multa à duobus capitibus recti caſum cōfluūt in obliquū unū, Nā ut ab his rectis hi bibiei hæ bibiæ fit his bibieis. Sic eſt ab his hi cæli. hæ cæliæ. his cælis. à duobus ſimilibus ſimiliter declinātur. ut fit in his, nemus olus nemora olera. Alia à diſſimilibus ſimiliter declinantur. ut in articulis ab hic iſte. hunc iſtū. Analogia fundamēta hēt. aut à uolūtate hoīum. aut à natura uerborū. aut re utraq;. uolūtatē dico īpoſitionē uocabulorū. naturā declinationē uocabulorū quò decurritur ſine doctria, q̃ impoſitionē ſequetur, dicet. Si ſimile in recto caſu dolus & malus fore in obliquo dolo & malo. ſi naturam ſequetur ſi ſit ſimile in obliqs Marco, Quito, fore ut ſit Marcū qntū, q̃ utrūq; ſequetur dicet ſi ſit ſimile trāſitus. ut eſt in ſeruus ſerue, fore ut ſit item in ceruus cerue. Cōe oīum eſt. ut quatuor figuræ uocis hēat proportione declinatus. Primū genus eſt ortū ab ſimilitudine in rectis caſibus. Secūdū à ſimilitudine quæ eſt in obliqs. Tertiū à ſimilitudine quæ eſt in tranſitibus de caſu in caſum. Primo gn̄e ab impoſito ad naturā proficiſcuntur. In ſecundo contra. In tertio ab utroq;. Quo circa ēt hoc tertiū pōt bifariā diuiſum tertiū et quartum dici, qđ in eo uel proſas et roſas pōt dici q̃ initia faciet analogiæ. Impoſitio ab his obliquas figuras declinare debebit, q̃ naturā contra. Qui ab utraq; reliquas declinationes ab eiuſmodi trāſitibus. Impoſitio eſt in noſtro dn̄atu. Nos in natura. quẽadmodū. n. qſq; uult, iponit nomen, at declinat quemadmodū uult natura. Sed qm̄ duobus modis iponitur uocabulū, ut re ſingulari, aut multitudine. Singulari ut Cicer, multitudinis, ut ſcalæ. Nec dubiū eſt, qn ordo declinatuū in quo res ſingulares declinabuntur, ſolæ ab ſingulari aliquo caſu proficiſcantur, ut cicer ciceri ciceris. item cōtra in eo ordíe q̃ multitudine erit ſolū qn à multitudis aliquo caſu ordiri cōueniat, ut ſcalæ ſcalis ſcalas. Aliud uidendū eſt cū duplex natura copulata, ac declinatuū bini fiāt ordíes, ut eſt mars martis. Vnde aūt ratio analogiæ debuit ordiri utrū ab ſingulari re ī multitudinem an cōtra. Neq;. n. ſi natura ab uno ad duo ꝑuenit, iccirco nō pōt amplius eſſe in docendo poſterius, ut íde icipias, ut qđ ſit prius oñdas. Itaq; illi q̃ de oī natura diſputāt, atq; ideo uocātur Phyſici, tn̄ ex his ab uniuerſa natura profecti retro, quæ eſſent principia mūdi oñdūt. Oratio cū ex literis conſtat tn̄ eā grāmatici de literis oñderūt. quare in demōſtrando qm̄ potius profeciſſe de literis oñdūt, oportet ab eo qđ aptius eſt, quàm ab eo qđ prius eſt. Et potius q̃ ab icorrupto pricipio, ab natura rerū quàm ab libidine hoīum. Et hæc tria q̃ ſequenda magis ſunt, minus ſunt in ſingularibus, quā in multitudine. Cōmodius pōt ordiri ꝙ in his pricipȷs minus oratiōis uerbis fingendis uerborū forma facilius ſingularia uideri poſſe, q̃ ex ſingularibus multitudinis. hæc oñdūt trabes trabs, duces dux. Videmus. n. ex his uerbis trabes duces de extrema ſyllaba e literā excluſam, & ideo in ſingulari factū eſſe trabs dux. Cōtra ex ſingularibus non tā uidemus quemadmodū facta ſint ex. b. & . s. trabes, et ex. c. et s. duces. Similitudinis rectus caſus forte figura corrupta erit id qđ accidit raro. prius id corrigemus, q̃ inde ordiemur obliqs aſſumere oportere figuras eas quæ nō erūt ambiguæ ſiue ſingulares ſiue multitudines ex qbus id cuiuſmodi debent eſſe, ꝑſpicā poſſunt. Nā nunq̃ alterū ex altero uidetur, ut Chryſippus ſcribit quẽadmodū pater ex filio & filius ex patre, neq; minus in fornicibus ꝓꝑ ſiniſtrā dextra ſtat, q̃ ꝓꝑ dextram ſiniſtra, quapropter ut ex rectis caſibus obliq & ex obliqs recti. & ex ſingularibus multitudines, et multitudinis ſingulares nōnunq̃ recuperari poſſunt. pricipiū id potiſſimū ſeq debemus ut in eo fundamentū ſit in natura qđ in declinatiōibus ibi facilior ratio. facile eſt. n. aiaduertere peccatū magis cadere poſſe in impoſitiones eas, quæ fiūt plerūq; i rectis caſibus ſingularibus. qđ hoīes imꝑiti & diſꝑſi uocabula rebus iponūt quocūq; eos libido inuitauit. Natura icorrupta eſt plerūq; ſuapte ſponte niſi q̃ eā uſu inſcio deprauabit. Quare ſiqs pricipiū analogiæ potius poſuerit in naturalibus caſibus, q̃ in poſitiuis nō multa in cōſuetudie occurrent, & ut à natura libido humana corrigitur, non ab li-

bidine natura, qđ q impoſitionem ſeq uoluerint, facient contraria. ſin à ſingulari qs potius proficiſci uolet in illũ facere oportebit ab ſexto caſu, q eſt proprius latinis. Nã eius caſus his literarũ diſcriminibus facilius reliquorũ uarietate diſcernere poterit, qđ ei habent exitus aut in. a. ut hac terra. aut in. e. ut hac lãce. aut in. i. ut hac leui. aut in. o. ut hoc cælo. aut in. u. ut hoc uerſu. Igitur ad demonſtrandas declinatiões biceps una hæc. Sed qm̃ ubi analogia tria. unũ qđ in rebus. alterũ qđ in uocibus. tertiũ qđ in utroq;. duo priora ſimplicia, tertiũ duplex. aĩaduertendũ, hæc quam iter ſe habeãt rõnem. Primũ ea quæ ſunt diſcrimina in rebus, ptim ſunt quæ ad rõnem non attinent, ptim quæ pertineant. Non ptinẽt, ut ea quæ obſeruant in ædificijs & ſignis faciẽdis, cæteriſq; rebus artifices, è quis uocantur aliæ harmonicæ ſic. Itẽ aliæ noibus alijs, ſed nulla harum fit loquẽdo p; ad orationẽ. quæ ptinent res eæ ſunt, quæ uerbis dicuntur proportione, neq; à ſimilitudine quoq; uocum declinatus hñt, ut Iupiter Maſpiter Ioui Marti. Hæc. n. genera oĩum & numero & caſibus ſimilia ſunt, proportione ſimiles inter ſe, qđ utraq; noia ſunt & uirilia ſunt, & ſingularia, & caſu noiandi & dandi. alterũ genus uocale eſt, in quo uoces modo ſunt proportiõe ſimiles nõ res. ut Bigæ bigæ. Nuptiæ nuptiæ. Neq;. n. in his res ſingularis ſubeſt una, cum dicatur bigæ quadrigæ. neq; ab his uocibus quæ declinatæ ſunt multitudinis ſignificãt quicq̃. Ideo qđ oĩs multitudinis, quæ declinantur ab uno, ut à merula merulæ ſunt eiuſmodi ut ſingulari ſubiũgantur. ſic Merulæ duæ. Catulæ tres. Faculæ quatuor. Quare cũ idem nõ poſſit ſubiungi, cũ dicimus bigæ unæ, quadrigæ duæ, nuptiæ tres. Sed pro eo unæ bigæ, binæ quadrigæ, trinæ nuptiæ, apparet nõ eſſe à bigæ & quadrigæ, et bigæ, et quadrigæ. Sed ut eſt huius ordinis duæ tres principiũ una. ſic in hoc ordine altero, unæ binæ trinæ, principiũ eſt unæ. Tertiũ genus eſt illud duplex qđ dixi, in quo & res & uoces ſimiliter proportione dicuntur, ut bonus malus, boni mali, de quorũ analogia et Ariſtophanes & alij ſcripſerũt. Etenim hæc deniq; pfecta, ut in oratiõe illæ duæ ſimplices ĩchoatæ analogiæ. de qbus tñ ſeparatim dicam, ꝙ his quoq; utimur in loquendo. Sed prius de perfecta, in qua et res & uoces quadam ſimilitudine continentur, Cuius genera ſunt tria. unum uernaculum, ac dominatum, alterum aduentitium, Tertium notum. Ex peregrino hic natum uernaculum eſt, ut ſutor & piſtor, ſutori & piſtori. Aduentitium eſt ut hectores neſtores, hectoras neſtoras. Tertium illud notũ, ut Achilles et Peleus. De gñe multi utuntur non modo poetæ, ſed etiã pleriq; hæc. Prio oẽs q ſoluta oratione loquuntur dicebãt, ut quæſtorẽ prætorẽ. ſic Hectôrẽ neſtôrem. Itaq; Ennius ait, Hectôris natũ de troiano muro iactari. Acci. hoc in tragœdijs largius à priſca cõſuetudine mouere cœpit. et ad formas græcas uerborũ magis reuocare, et à quo Valer. ait. Accius Hectôrẽ nollet facere. Hectora mallet. qđ aduẽtitia pleraq; hẽmus græca, alia græcanica. ſic analogiæ. Eꝗs quæ hic notæ fiũt declinatiões de his aliæ priſcæ. ut bacchides et chryſides aliæ minores. ut chryſides et bacchides. aliæ recẽtes. ut chryſidas et bacchidas. cũ his oibus tribus utãtur noſtri maxĩe q ſequũtur media in loquẽdo, offendũt minimũ. Quod pria parũ ſimilia uidentur eſſe græcis, unde ſint trãslata. Tertia parum ſimilia noſtris. oĩs analogiæ fundamentũ ſimilitudo quædã ut dixi quæ ſolet eſſe, in rebus in uocibus, et in utroq;, ĩ qua harũ pte cuiq; ſit in ferẽdo & cuiuſmodi uidendũ. Nã ut dixi neq; rerũ neq; uocis ſimilitudo ad has duplices, quæ in loquẽdo quærimus, ſeparatim ſatis eſt, ꝙ utraq; pte opus eſt ſimili, analogias uerborũ exprimẽdas, quas ad loquendũ ut pducas, accedere debet uſus. Alia. n. ratio qua facias ueſtimentum. alia quẽadmodũ utare ueſtimẽto. Vſui ſpecies uidentur eẽ tres. Vna conſuetudinis ueteris. Altera conſuetudinis huius. Tertia neutra. Vetera ut Caſcus Caſci. Furus Furi. huius conſuetudinis, ut albus caldus albo caldo. Neutra ut ſcala ſcalã. falera falerã. Ad quas accedere põt quarta mixta, ut amicitia inimicitia, amicitiã inimicitiã. Pria eſt qua uſi antiq et nos relinqmus. Secũda qua nũc utimur. Tertia qua utuntur poetæ. analogiæ non item ea definiẽda quæ dirigitur ad naturã uerborũ, atq; illa quæ ad uſum loquendi. Nã prior definiẽda ſic. Analogia eſt uerborũ ſimiliũ declinatio ſimilis. Poſterior ſic, Analogia ẽ uerborũ ſimiliũ declinatio ſimilis nõ repugnãte conſuetudine cõi, ad quam harũ duarũ ad extremũ additũ erit hoc ex quadam pte poetica analogia erit definita. harũ primã ſeq debet populus, ſecundã oẽm ſinguli è populo. Tertiã poetæ. hæc diligentius, quàm aptius dicta eſſe arbitror. Sed non obſcurius, quàm de re ſimili definitiões grãmaticorũ ſunt, ut ariſtodemi, ariſtoclis. Item aliorũ quorũ obſcuritates eo minus reprehẽdendæ qđ pleræq; definitiones re ĩcognita propter ſummã breuitatem non facile proſpiciuntur niſi articulatim ſit explicata. Quare magis apparebit ſi erit a pte de ſingulis partibus qđ dicatur uerbũ. Quid ſimilitudo uerbi. qd declinatio, qd ſimilitudo declinatiõis non repugnãte cõſuetudine cõi. Quid ex quadam pte uerbum dico oratiõis uocabulis ptem, quæ ſit indiuiſa & minima, ſi declinationẽ naturalẽ hẽat ſimilẽ uerbũ uerbo. Tum qm̃ & res quam ſignificat, et uocẽ qua ſignificat. et in figura tranſitũ declinatiõis parile. Declinatio eſt cũ ex uerbo in uerbũ aut ex uerbi diſcrimine ut trãſeat mens uocis cõmutatio fit aliqua ſimilitudo declinatiõis, cũ item ex aliqua figura in figuram trãſit, ut id tranſit cum quo cõfertur, adiectũ eſt non repugnãte cõſuetudine cõi, qđ quædam uerba contra uſum ueterem declinata patietur, ut poſſit Hortenſium docere pro hac ſi ceruices ceruix, quædã nõ, ut ſi dicas pro fauces faux ubi additur ex quadã pte ſignificat nõ eſſe in cõſuetudine. In his uerbis oĩs ptis ut declinatũ amo iuuo amor iuuor. Quid uideretur analogia in oratiõe, & quas haberet ſpecies, & quæ de his ſequenda uideretur, ut breui potui, ĩformaui. Nunc in qbus nõ debeat eſſe ac proinde debeat ac ſoleat quæri, dicam. Ea ferè ſunt quatuor genera. Primũ in id genus uerbis quæ nõ declinantur, analogia non debet quæri, ut ĩ his nequam, mox, uix. De his magis in alio, quàm in alio erratur uerbo. Dicunt enim non habere caſus mox & uix nequã habere, qđ dicimus hic nequã, huius nequam, huic nequam, cum intelligimus, aut hoĩs eius quem uolumus oñdere eſſe nequam, dicimus caſus et ei proponimus nõ cuius putamus nequam. Quod uocabulum factum ut ex non & uolo, nolo, ſic ex ne & qcq̃, item media extrita ſyllaba coactum eſt nequam. Itaq; ut eum quem putamus eſſe non hili dicimus nihili, ſic in quo putamus eſſe nequicq̃ dicimus nequam. Secũdo ſi unum ſolũ habent caſum in uoce qđ non declinentur ut literæ oẽs. Tertio ſi ſingularis eſt uocabuli ſeries, neq; hẽt cũ qua cõparari poſſit, ut eſſe putant caput capiti capitis capite. Quartũ ſi ea uocabula quatuor quæ cõferuntur inter ſe rationem habent, quam oportet, ut Socer ſocrus ſoceros ſocerum. Contra in qbus debeat quæri analogia, ferè totidem gradus debent eſſe coniuncti. Primum ut ſint tres. Secundũ ut earum ſit uſus. Tertium uti hæ res uocabula habeant. Quartum ut habeant declinatus naturales. De primo gradu qđ natura ſubeſt & multitudinis & ſingularis dicimus. Hi aſſes. hos aſſes. hic as. hunc aſſem. contra qđ in numeris finitis multitudinis natura ſingularis non eſt. dicimus hi duo & hi tres. his duobus, & his tribus. Secundo gradu ſi eſt natura neq; eſt uſus id genus ut ſit diſcriminandum, ut fit in faba, & id genus. Nõ enim opus fuit quæ ut in ſeruis, Item & ex parte & uniuerſa nominamus.

ΤΕ'ΛΟΣ.

Seq̄ūnt[ur]

SEXTI· POMPEII· FESTI· LI

BRORVM· VNDEVIGIN-

TI· FRAGMENTA·:

ALDVS LECTORI. S.

NON Poſſum non uehementer iraſci audaculis, ac temerarijs quibuſdam, etiam anti-
quis qui diminuendis, & mutilandis alienis libris delectati, totam in eo ſtudio curam, ope-
ramq́; poſuerunt. id quod, ſi feciſſent, ut ſibi inde eligerent, quæ magis probarent, quæq́; fa
cilius memoriæ mandare, & tenere tenacius poſſent, non improbarem eorum conſilium,
ſed ob eam cauſam id feciſſe uidentur, ut relictis, ac ſpretis tanquam uerboſis, & nugacibus
proprijs authoribus, ipſi laudarentur, ipſi legerentur, obliteratoq́; illorum nomine, ſuum ſub
ſtituerent. ſic Trogi Pompeij Iuſtinus. ſic T. Liuij Lucius Florus. Sic Sexti Pompeij neſcio
quis Paulus abbreuiator factuseſt, qui utinam ante, quàm tam iniquum facinus aggre-
derentur, ipſi uel mutilati, uel diſcerpti occidiſſent. eſſet enim in manibus Trogus integri
& Liuius, & Pompeius haberentur. quanquam Trogum breui me ſpero daturum in me-
dium. extat enim, & penes amicum quendam meum frugi hominem, ac doctum, & fi-
de plenum. nec deſpero & Liuium quoq́;, & cæteros bonos, uel mea, uel aliorum cura
aliquando inuentum iri. Faueat Deus cœptis noſtris. Cur autem Paulus is, cuius modo me-
mini, Sextum Pompeium mutilauerit, cognoſces ex eius epiſtola, quam hic curaui impri-
mendam, non quod digna lectu uideretur (eſt enim indocta ſanè, ac barbara) ſed ut, qualiſ
cunq́; ea eſt, pleniori teſtimonio foret, ab arroganti homine doctiſſimas Pompeij lucubrationes
indigne, ac inique diminutas, & laceratas fuiſſe. Vale.

EPISTOLA PAVLI PONTIFICIS AD CAROLVM REGEM.

DIVINAE Largitatis munere ſapientia, potentiaq́; præfulgido domino regi Caro
lo regum ſublimiſſimo Paulus ultimus ſeruulus. Cupiens aliquid ueſtris bibliothecis adde-
re, quia ex proprio perparum ualeo, neceſſario ex alieno mutuaui. Feſtus deniq́; Pompeius
Romanis ſtudijs affatim eruditus, tam ſermonum abditorum, quàm etiam quarundam cau
ſarum origines aperiens, opus ſuum ad uiginti uſq́; prolixa uolumina extendit, ex qua
ego prolixitate ſuperflua quæq́;, & minus neceſſaria prætergrediens, & quædam abſtru-
ſa penitus ſtilo proprio enucleans, nonnulla ita, ut erant poſita, relinquens, hæc ueſtræ cel-
ſitudini legendum compendio obtuli, in cuius ſerie tamen ſi lectum ire non dedignabi-
mini, quædam ſecundum artem, quædam ſecundum etymologiam non inconuenienter po
ſita inuenietis, & præcipue ciuitatis ueſtræ romuleæ, portarum, uiarum, montium, loco-
rum, tribuumq́; uocabula diſerta reperietis. Ritus præterea gentilium, & conſuetudines
uarias. Dictiones quoq́; poetis, & hiſtoriographis familiares, quas in ſuis opuſculis fre-
quentius poſuere. Quod exiguitatis meæ munuſculum ſi ſagax, & ſubtiliſſimum ueſtrum
ingenium nō uſquequaq́; repulerit, tenuitatem meam uita comite, ad potiora excitabit. Vale.